

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА
Сектор за уговарање и финансирање програма
из средстава Европске уније
МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ,
БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА
МИНИСТАРСТВО ОМЛАДИНЕ И СПОРТА

Овај пројекат финансира
Европска унија

**#ЕУ
ЗА ТЕБЕ**

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

АНАЛИЗА ПОТРЕБА МЛАДИХ КОЈИ НАПУШТАЈУ СИСТЕМ СТАРАЊА ЗА ПОДРШКОМ И УСЛУГАМА

Београд, децембар 2021. године

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Садржај

1 САЖЕТАК	5
Увод.....	5
Методологија	6
Резултати	7
Препоруке.....	9
2 УВОД.....	11
3 КОНТЕКСТ.....	20
4.1. Млади у систему алтернативног старања и осамостаљивање	20
4.2. Законодавни, стратешки и институционални оквир за подршку младима који се осамостаљују	23
Закон о социјалној заштити	23
Стратешки оквир	27
Институционални оквир	29
4 ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА.....	36
5 МЕТОДОЛОГИЈА	37
5.1 Преглед литературе	37
5.2 Квантитативно истраживање	37
5.3 Квалитативно истраживање.....	38
6 Резултати истраживања	40
6.1. Општи подаци о младима на смештају.....	40
Узраст и пол	40
Национална припадност	40
Локалне заједнице из који деца и млади потичу	41
Смештај и старатељска заштита	41
Школовање.....	43
Разлози за измештање деце и младих из породице.....	45
6.2. Лична обележја младих од значаја за успешност у осамостаљивању	46
Развој и понашање.....	46
Мотивација за школовање.....	47
Развијеност вештина за самостални живот	48

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Социјалне вештине и мреже подршке	49
Континуитет односа са породицом и средином.....	50
Стамбена обезбеђеност	53
Процена утицаја фактора осамостаљивања на успешност процеса	56
6.3. Планирање и обезбеђивање подршке за осамостаљивање	56
Планирање процеса осамостаљивања младих у центрима за социјални рад	56
Одржавање континуитета односа водитеља случаја и младих на смештају	59
Подршка и припрема младих за осамостаљивање	61
Подршка породицама младих који се осамостаљују	70
Подршка у становању	71
Подршка у економском оснаживању и запошљавању младих.....	72
Координација и сарадња у припреми младих за осамостаљивање	74
6.4. Пројекција потребних видова подршке у циљу осамостаљивања	75
Потребни видови подршке према процени центара за социјални рад	75
Потребни видови подршке према процени установа за смештај и центара за породични смештај и усвојење.....	77
6.5. Како пракса види шта је потребно за унапређење осамостаљивања	79
6.6. Изазови у процесу осамостаљивања	81
7 ПРЕПОРУКЕ	83
Препоруке које се односе на унапређивање законодавног оквира и прописа	83
Препоруке које се односе на унапређивање организације и компетенција центара за социјални рад.....	85
Препоруке које се односе на унапређивање установа и хранитељства	87
Препоруке које се односе на унапређивање стручног поступка процене и планирања	87
Препоруке које се односе на развој услуга и доступност подршке	88
Препоруке које се односе на унапређивање координације у заједници	89
Препоруке за хитно унапређење у оквирима постојећих ресурса.....	90
8 ЛИТЕРАТУРА.....	91
9 АНЕКСИ.....	94
Анекс 1	95
Анекс 2	103
Анекс 3	106
Анекс 4	109
Анекс 5	114
Анекс 6	116

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Анекс 7	119
Анекс 8	121
Анекс 9	126

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

1 САЖЕТАК

Увод

Млади који напуштају систем алтернативног старања једна су од најосетљивијих група корисника система социјалне заштите, иако као таква тек почиње да се препознаје како у свету, тако и у Србији. Брига о деци на алтернативном старању, а самим тим и младима који напуштају систем алтернативног старања имају низак приоритет на листи приоритета многих држава. Комитет за права детета Уједињених нација је током праћења примене Конвенције о правима детета уочио стално присутне факторе који утичу на обухват и квалитет бриге о деци која су обухваћена неким обликом алтернативног старања. Ови фактори су: материјално сиромаштво породице детета, услови у којима се алтернативно старање обезбеђује и низак приоритет који подршка овој деци заузима у државама. Комитет с тога настоји да обезбеди интеграцију права детета у обезбеђивање алтернативног старања, чиме би се осигурала адекватна заштита и подршка за постизање добробити детета током и након напуштања алтернативног старања.

Млади који напуштају систем алтернативног старања сусрећу се са бројним изазовима и налазе се у посебно тешком положају у односу на своје вршњаке у заједници. Изостанак родитељске бриге је један од кључних фактора дестабилизације и њиховог тешког положаја, као и, у моменту напуштања бриге, неспремност за одржив самостални живот. Налази показују да је, у поређењу са својим вршњацима, код ових младих већа вероватноћа да ће: напустити школу пре завршетка средњег образовања, рано постати родитељи, зависити од социјалне помоћи, бити незапослени или ће имати повремене послове, ако су запослени већа је вероватноћа да ће имати ниске зараде, многи живе у сиромаштву, или у сукобу са законом, већа је вероватноћа да ће доживети бескућништво, или живети у нестабилном стамбеном аранжману, имати тешкоће с менталним здрављем, и бити у већем ризику од злоупотребе психоактивних супстанци. Животно искуство обележено губицима, утицајем трауме на емоционалну регулацију и доношење одлука, доводи до тешкоћа у аутономији и независности и смањене отпорности на животне изазове. Тешкоће са самопоуздањем додатно отежавају прекид социјалних мрежа с обзиром да ови млади отежано деле емоције с другима, а недостатак припреме и обезбеђивање сигурног посла повећавају анксиозност и проблем самопоуздања. Младима је неопходна подршка током алтернативног збрињавања и у транзиционом периоду како би се успешно интегрисали у заједницу и развили своје потенцијале и вештине суочавања са животним изазовима.

Млади који се осамостаљују и у Србији се суочавају са изазовима као и сви други млади у истој ситуацији у Европи и шире. Иако Србија има законске прописе који су релативно усаглашени са међународним стандардима, недостају одредбе које би обезбедиле посебну заштиту овој групи младих, а тешкоће су уочљиве и у њиховој примени. Службени подаци о младима који се осамостаљују скоро да и не постоје, а у систему социјалне заштите се су тако организовани да је из њих тешко сагледати целовиту слику изазова са којима се сусрећу, као и о њиховом броју и

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

територијалној заступљености у Србији и расположивим и доступним услугама. На стратешком нивоу уочена је важност подршке младима и њиховог укључивања у тржиште рада, тако да бројни стратешки документи (стратегија за младе, стратегија економског развоја, запошљавања и друге) препознају и дефинишу активности за унапређивање положаја младих. У свим стратегијама млади који се осамостаљују нису препознати као група младих којој је потребна посебна подршка због присутних фактора рањивости.

Заштита и подршка младима који се осамостаљују је у целости у надлежности система социјалне заштите, што је нереалан приступ, имајући у виду чињеницу да је подршка младима комплексна област која се простире кроз све друштвене системе. Из тог разлога систем социјалне заштите, упркос развоју прописа и услуга социјалне заштите, нема ресурса да самостално носи подршку младима који се осамостаљују. Центар за социјални рад, као кључна установа социјалне заштите у локалној заједници одговорна за утврђивање потреба и координацију услуга корисницима, у актуелним условима уређења и контексту у коме функционише нема ресурса да обрати потребну пажњу младима који се осамостаљују. Изостаје добра координација и сарадња како у локалној заједници, унутар система социјалне заштите тако и на међуинституционалном нивоу. Кључни процеси планирања и пружања услуга се отежано одвијају, не постоје разноврсне и у потребном обиму развијене потребне услуге у локалним заједницама. Информисаност центара за социјални рад о расположивим услугама и средствима је недовољна, као и о програмима подршке других система који могу бити од значаја за младе који се осамостаљују. Финансијски и други ресурси самог система су недовољни. Основни фактори који доприносе успешном осамостаљивању младих, као што су становање, запошљавање, развој социјалних и животних вештина, континуитет односа с породицом и средином, образовање и односи са вршњацима, да би омогућили успешност осамостаљивања младих захтевају значајна финансијска средства, развијене услуге и координисан рад различитих система. Организациона структура бриге о младима који се осамостаљују не омогућава ефикасно коришћење расположивих ресурса, а компетенције запослених је потребно континуирано унапређивати. Иако су потребне додатне измене и унапређења стратешког и законодавног оквира, постоје значајне могућности за унапређење подршке младима који се осамостаљују и остваривање њихових права у оквиру постојећих ресурса самог система.

Циљ ове анализе је да уочи могућности за унапређивање подршке и остваривање права младих који се осамостаљују, да идентификује изазове и предложи препоруке за дугорочно унапређивање система подршке младима који напуштају алтернативно старање за успешно осамостаљивање и достојанствен прелазак у одрасло доба.

Методологија

За потребе истраживања коришћена је мешовита методологија која обухвата анализу литературе, квантитативно истраживање са запосленима у центрима за социјални рад, установама за смештај деце без родитељског старања и са сметњама у развоју и центрима за породични смештај и хранитељство, и квалитативно истраживање које укључује представнике наведених установа и младе који су пред изласком са старања.

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Истраживање је реализовано током децембра месеца на узорку центара за социјални рад, установа за смештаја и центара за породични смештај и усвојење. За потребе истраживања креирани су наменски упитници за водитеље случаја и младе старије од 14 година, и за директоре и руководиоце центара за социјални рад и установа за смештај и центара за породични смештај и усвојење. У истраживању је учествовало 120 центара за социјални рад (85% свих центара за социјални рад у Србији), 356 водитеља случаја који раде са младима старијим од 14 година, попуњено је 950 упитника за младе, 16 установа за смештај деце и младих (84% установа) и 4 центра за породични смештај и усвојење (57% центара за породични смештај и усвојење).

Квалитативно истраживање са стручним радницима центара за социјални рад реализовано је путем 3 фокус групе у којима је учествовало 30 стручних радника. Квалитативно истраживање са стручним радницима установа за смештај деце и младих и центара за породични смештај и усвојење реализовано је кроз 2 фокус групе у којима је учествовало 20 васпитача, саветника за хранитељство и руководиоца служби. Квалитативно истраживање са младима који се осамостаљују у 2022. години реализовано је са 10 младих, петоро који се налазе на породичном смештају и петоро који се налазе на смештају у установи.

Преглед литературе укључивао је преглед међународних релевантних докумената, постојеће законе и подзаконска аката, политике, стратегије, статистике и извештаје, пре свега у систему социјалне заштите, али и другим системима који се односе или могу бити од значаја за пружање подршке младима који се осамостаљују.

Резултати

Резултати истраживања указују да Србија има законодавни оквир који је углавном усаглашен са међународним стандардима, али је неопходна допуна како би обухватио специфичности потребне у заштити и остваривању права и подршци младима који се осамостаљују. Стратешки и институционални оквир је развијен и потребно је његово даље унапређивање како би одговорио на потребе младих за подршком и заштити њихова права, која се сада ипак у одређеној мери крше током алтернативног старања и транзиције ка одраслом добу.

Најугроженија права која су прекршена или се отежано остварују су право на учешће младих у доношењу одлука које их се тичу, право на адекватно становање након изласка са старања, право на рад и право на припадност породици и заједници, као и право на обезбеђење адекватне подршке у остваривању најбољих интереса детета. Напредак је остварен у значајном смањењу деце и младих који се налазе на институционалном смештају, повећању броја младих на смештају у хранитељским породицама, а посебно у омогућавању смештаја младих на територији са које потичу, и у непосредној близини сродника, као и у постизању школског успеха и чињеници да већина младих завршава средњу школу, а 22% њих похађа факултет или вишу школу. Иако услови смештаја омогућавају олакшано успостављање и наставак контакта младих са сродницима и пријатељима пре смештаја, контакти младих са њима су углавном прекинути или неадекватни (2-3 пута годишње).

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Један део младих је стамбено обезбеђен (157 младих), али је неопходно реновирање и опремање објеката како би омогућили сигурно становање.

Сви подаци указују на неопходност издвајања већих финансијских средстава за подршку младима који се осамостаљују ради обезбеђивања становања, додатних обука за запошљавање и обезбеђивање сигурне егзистенције до трајнијег запошљавања. Неопходно је промишљање о приступу и организацији рада са младима, пре свега у планирању и оријентацији на кључне потребе младих (млади као приоритет у подршци стављају успостављање односа поверења, разумевање њиховог положаја са свим специфичностима преласка из родитељске породице у организовани облик смештаја и са искуствима лишености и губитака која тај прелазак прате), укључивању особе од поверења за младу особу и реорганизацији надлежности различитих актера. Неопходно је унапредити планирање, организацију подршке, учешће младих у доношењу одлука и развој социјалних и животних вештина младих, као и компетенције стручњака који раде с младима. Посебан проблем је неефикасност центара за социјални рад у подршци осамостаљивању, недостатак водитеља случаја, оптерећеност водитеља случаја који раде са младима другим пословима, пре свега радом по пријавама за насиље. Садашња организација рада центара за социјални рад не уважава специфичности потребног начина рада са младима и не омогућава фокус на потребе младих и флексибилност приступа младима. Истраживање је отворило питања компетенција хранитељских породица и организације хранитељства, а сами млади су истакли да хранитељска породица није увек најбољи избор за младе, поготову младе који већ имају изграђен породични идентитет и који улазе у систем старања са 13-14 година.

Истраживање је указало на нужност стратешког повезивања система са другим релевантним системима како би брига о младима била успешнија, с обзиром да се о ради групи корисника са комплексном животном ситуацијом коју један систем сам не може успешно да разреши. Такође се показало да је повезаност центара за социјални рад и локалних самоуправа, компанија, јавних установа и других који могу да обезбеде подршку у задовољавању потреба младих недовољна, да не постоје развијене сарадничке мреже и да се и они облици подршке који постоје не користе. Водитељи случаја су неинформисани о програмима других, укључујући и програме Националне службе за запошљавање и других НВО које обезбеђују подршку у запошљавању. Услуге у социјалној заштити су неразвијене, посебно услуге алтернативног становања и социо-едукативне услуге, а недостају и одговарајући програми за развој компетенција стручњака и хранитеља.

Ипак, и у оквиру постојећих ресурса постоји могућност значајног унапређивања подршке младима кроз појачано ангажовање руководиоца служби и директора, организацију заједнице, укључивање релевантних установа система (Републичког и Покрајинског завода за социјалну заштиту), компанија и донатора, као и локалних самоуправа.

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Препоруке

Резултати анализе отварају многа питања и захтевају свеобухватну интервенцију како би се унапредила социјална укљученост и добробит младих који напуштају систем алтернативног старања и осамостаљују се.

Ради прегледнијег приказа препоруке су подељене у 6 целина:

1. Препоруке које се односе на унапређење законодавног оквира
Кључне препоруке у овом делу односе се на регулисање новчане помоћи за младе који се осамостаљују са републичког нивоа и са флексибилним начином располагања том подршком, регулисање бенифиција и критеријума за обезбеђивање становања уз коришћење различитих модалитета (бесплатно становање, становање уз подршку, коришћење стамбене подршке, изнајмљивање, реновирање објеката у власништву младих или дела породичне куће/стана, зидање објеката и слично), усвајање стандарда подршке и припреме за осамостаљивање и самосталности младих, иницирање измена прописа у другим системима ради њиховог обавезнијег учешћа у подршци младима, прописивање обавезне евиденције и извештавања о младима који се осамостаљују, дефинисање критеријуме за запошљавање стручњака који раде са младима, измена правилника о стручним пословима и лиценцирању стручних радника у социјалној заштити како би се омогућио компетентан и савремен рад са младима.
2. Препоруке које се односе на унапређивање организације и компетенција центара за социјални рад
Неопходне су измене у организацији центра за социјални рад ради постизања оптималне ефикасности, запошљавање недостајућих стручних радника и нових који су потребни за достизање и одржавање квалитета рада са децом и младима је нужни предуслов квалитета рада са младима, као и унапређивање општих и специфичних компетенција за рад са младима
3. Препоруке које се односе на унапређивање хранитељства
Преиспитати организациони модел хранитељства, усвојити стандарде рада хранитељских породица тако да они одражавају исходе рада у подршци деци и младима, редефинисати правилник о хранитељству и радити на унапређивању компетенција хранитеља
4. Препоруке које се односе на унапређивање стручног поступка процене и планирања
Преиспитати модел планирања и учинити га примеренијим потребама младих, користити савремена средства комуникације и омогућити чешћу комуникацију, разговор и договарање у вези конкретних тешкоћа младих, обезбедити заједнички рад на планирању свих актера укључујући младе и обезбедити континуитет планирања код свих актера
5. Препоруке које се односе на развој услуга и доступност подршке
Радити на развијању постојећих и увођењу иновативних недостајућих услуга, дефинисати стандарде рада за подршку породицама младих, увести различите алтернативне видове становања младих, усвојити стандарде социо-едукативних услуга, унапредити координацију
6. Препоруке које се односе на унапређивање координације у заједници
Интензивирати рад Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања на развоју стратешке координације система и стварање услова за координацију на локалним

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

заједницама, унапредити компетенције директора и руководиоца у центрима за социјални рад, водитеља случаја, за рад на организовању заједнице и координацији у заједници, склапати протоколе и меморандуме о сарадњи и интензивирати размену информација и развој сарадничких мрежа

7. Препоруке за хитно унапређење у оквирима постојећих ресурса

Прикупити информације о постојећим услугама и видовима подршке, учинити их транспарентним, припремити смернице за коришћење појединих услуга и права у другим системима, ревидирати информације о младима који се осамостаљују и размотрити могуће облике подршке, појачати рад на активацији младих који су напустили систем и сада су корисници новчане социјалне помоћи, увести обавезну комуникацију са младима, васпитачима и саветницима за хранитељство минимум једном месечно, омогућити одржавање видео састанака и разговора, спровести ревизију предмета младих који ове године напуштају систем старања.

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

2 УВОД

Ова анализа бави се потребама за подршком младих који напуштају систем формалног старања – установе и домове за децу и хранитељске породице и осамостаљују се. Анализа је подстакнута постојећом праксом подршке младима који се осамостаљују, у вези које се исказује забринутост у погледу ефеката на одрживу самосталност младих и део је стратешког промишљања надлежног министарства у погледу стратешког приступа развоју услуга и одрживог система подршке младима који напуштају систем формалне бриге. Млади који се осамостаљују¹ су свуда у свету све више препознати као посебно осетљива група корисника, којој се не обезбеђује довољна пажња. Остваривање права младих који се осамостаљују нужно мора бити у складу са међународним стандардима, дефинисаним пре свега у Конвенцији о правима детета², Универзалној декларацији о људским правима³, Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода⁴, Међународном пакту о економским и социјалним правима⁵ и Ревидираној европској социјалној повељи.⁶

Иако су дечја права дефинисана Конвенцијом о правима детета, све државе сусрећу се са тешкоћама у њиховој примени за време обезбеђивања алтернативног старања деце. Адекватна примена дечјих права за време док се дете налази на алтернативном смештају тражи дефинисање политика и поступака у заштити деце у складу са ресурсима држава који ће непосредно обезбедити заштиту права детета и њихову примену. У Приручнику за примену Смерница о алтернативном старању о деци⁷ ближе се појашњавају начини примене препорука у Смерницама. Иако свака држава развија политике и услуге у складу са сопственим уређењем и ресурсима, ова решења треба да буду у складу са међународним документима – конвенцијама, стандардима и смерницама. Такође, државе треба да развију националне оквире за подршку, заштиту и старање о деци, што значи да треба да развију свеобухватне политике социјалне и дечје заштите које ће обезбедити да се деца смештају на прикладно алтернативно старање само када је неопходно; да обезбеде активну сарадњу свих релевантних органа и министарстава са улогом да се пружи подршка деци и њиховим породицама; координира политику тако да постоје радне везе између услуга које укључују дечју и социјалну заштиту и других области као што су образовање, здравство, полиција, правосуђе и да определе

¹ За потребе ове анализе, термин "млади који се осамостаљују" односи се на младе који су се налазили у неком облику институционалног смештаја и хранитељства, и којима овај смештај престаје. У овој анализи је избегнут термин "млади који напуштају систем социјалне заштите", који се најчешће користи према овој групи младих, јер напуштање смештаја не мора да значи и напуштање подршке у оквиру система социјалне заштите

² Конвенција о правима детета, <https://www.unicef.org/serbia/media/3186/file/Konvencija%20o%20pravima%20deteta.pdf>

³ Универзална декларација о људским правима, <http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2013/02/Univerzalna-deklaracija-o-ljudskim-pravima-1948.pdf>

⁴ Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, <http://www.zastupnik.gov.rs/images/SerbianSerbe01.pdf>

⁵ Међународни пакт о економским и социјалним правима, <https://ius.bg.ac.rs/wpcontent/uploads/2020/11/PESK.pdf>

⁶ Ревидирана европска социјална повеља, http://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2012/11/images_files_Revidirana%20Evropska%20socijalna%20povelja%20SE.pdf

⁷ Корак напред, "Примена смерница о алтернативном старању о деци"

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

одговарајућа финансијска средства како би се обезбедило да се законодавне, политичке и практичне мере могу успоставити. Државе треба да обезбеде пуну партиципацију деце и њихових породица, широк избор опција за заштиту када је алтернативно старање неопходно, развију обучен кадар старатеља и професионалаца у заштити и унапреде инклузију све деце и њихових породица. Државе треба да развију механизме који би обезбедили партиципацију деце на алтернативном старању, заштиту од злостављања и занемаривања, одржавање односа са породицом и средином из које потичу, механизам за жалбу и јасне и прихватљиве механизме контроле понашања и спровођења дисциплинских мера. Оне такође треба да обезбеде да деца не буду презаштићена током старања и да се стимулишу да преузму одговорност за доношење одлука, посебно одлука које могу да садрже одређени ниво ризика. Националне политике такође треба да обезбеде ефикасне системе за прикупљање доказа на националном нивоу, како би се обезбедили подаци на којима ће политике и праксе бити засноване. Смернице посебну пажњу поклањају питањима старатељства над децом на алтернативном старању, избору и обуци старатеља, као и избору и обуци стручњака који раде са децом. Такође се захтева да процеси процене, планирања и провере буду темељни тако да се деца смештају само када је то неопходно, те да организација, капацитет и рад са децом буду високог квалитета и да промовишу одговарајуће емоционално топле односе између старатеља и деце. Истиче се значај старања за децу која нису држављани земље у којој су на алтернативном старању, у случајевима ванредних околности за сву децу и посебно значај постојања инспекције и надзора над радом стручњака. Смернице, иако дају јасне стандарде и циљеве бриге о деци за време алтернативног старања, остављају довољно простора за дефинисање стандарда конкретних поступака и организације држава ради постизања најбољих интереса детета.

Брига о деци на алтернативном старању, а самим тим и младима који напуштају систем алтернативног старања имају низак приоритет на листи приоритета многих држава. Комитет за права детета Уједињених нација (у даљем тексту: Комитет) је током праћења примене Конвенције о правима детета уочио стално присутне факторе који утичу на обухват и квалитет бриге о деци која су обухваћена неким обликом алтернативног старања. Ови фактори су: материјално сиромаштво породице детета, услови у којима се алтернативно старање обезбеђује и низак приоритет који подршка овој деци заузима у државама. Ово је поготову важно с тога што су деца на алтернативном старању посебно осетљива група деце због лишености подршке примарне породице. Комитет с тога настоји да обезбеди интеграцију права детета у обезбеђивање алтернативног старања, чиме би се осигурала адекватна заштита и подршка за постизање добробити детета током и након напуштања алтернативног старања⁸.

Брига о младима који напуштају систем алтернативног старања и налазе се у транзицији ка одрживом самосталном животу ближе је, али не довољно, дефинисана у Смерницама за алтернативно старање о деци (у даљем тексту: Смернице)⁹. У одељку VII Смерница - Пружање алтернативног збрињавања, поглавље Е – подршка за период након збрињавања дата су јасна усмерења државама у вези заштите деце на алтернативном старању у складу с њиховим правима, која државе треба да интегришу у национална документа и праксе. Оне наглашавају да је током периода алтернативног старања неопходна подршка стицању самосталности током читавог

⁸ Корак напред, "Примена смерница о алтернативном старању о деци"

⁹ Смернице за алтернативно старање о деци, <https://sos-decijasela.rs/wp-content/uploads/2019/06/smernice-1.pdf>

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

збрињавања, како би се дете, односно млада особа интегрисало у заједницу и како би стекло потребне животне вештине за самосталност. Чланови Смерница од 131 до 136 регулишу основне области подршке – континуитет припреме, стицање животних вештина, континуитет односа са значајном особом, доступност услуга и материјалне подршке, обуке и обуке за рад, како би могли да постану финансијски независни и остварују властите приходе.

Члан 131. Агенције и установе требају имати јасну политику и спроводити усаглашене поступке у вези са планираним и непланираним окончавањем свог рада са децом како би осигурале прикладну подршку након збрињавања и/или касније активности. Током читавог периода збрињавања, требале би систематски настојати да дете припреме да стекне самосталност и да се у потпуности integriше у заједницу, нарочито кроз стицање друштвених и животних вештина које се снаже учешћем у животу локалне заједнице.

Члан 132. Процесом преласка из збрињавања у период након збрињавања треба у обзир узети дететов пол, старосно доба, зрелост и посебне околности, те у процес укључити саветовање и подршку, нарочито ради избегавања експлоатације детета. Децу која напуштају збрињавање треба подстицати да узму учешћа у планирању свог живота након збрињавања. Деца са посебним потребама, као што су деца са потешкоћама, требају уживати помоћ одговарајућег система подршке којим се осигурава, између осталог, избегавање непотребног институционализовања. Потребно је кроз подстицаје наводити како јавни тако и приватни сектор да запошљавају младе из различитих форми збрињавања, а нарочито младе са развојним потешкоћама.

ЧЛ.133 Посебни напори требају се уложити да се сваком детету, кад год је то могуће, додели једна специјализована особа која може олакшати остваривање његове односно њене независности по напуштању збрињавања.

ЧЛ.134 За период након збрињавања дете треба припремити што је прије могуће након смештаја, а у сваком случају знатно пре него што дете напусти окружење збрињавања

ЧЛ.135. За младе особе која напуштају збрињавање треба кроз образовање о животним вештинама осигурати сталне прилике за образовање и обуку за рад како би им се помогло да постану финансијски независне и остварују властите приходе.

Чл.136. Младим људима је такође потребно осигурати приступ социјалним, правним и здравственим услугама, заједно са одговарајућом финансијском подршком, у периоду напуштања збрињавања и након тог периода.

Млади који напуштају систем алтернативног старања сусрећу се са бројним изазовима и налазе се у посебно тешком положају у односу на своје вршњаке у заједници. Изостанак родитељске бриге је један од кључних фактора дестабилизације и њиховог тешког положаја, као и, у моменту напуштања бриге неспремност за одржив самостални живот. У државама не постоје јасни системи подршке након напуштања старања, што отежава сналажење младих у заједници у којој имају мало или нимало подршке, и у коју улазе из релативно заштићеног окружења за време алтернативног старања. Преглед међународних истраживања даје збрињавајућу слику тешког положаја младих у транзицији ка одраслом добу. Млади који напуштају систем државне бриге носе ожиљке физичке и емоционалне трауме, а од њих се очекује да са 18 година функционишу самостално, са мало

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

друштвене и финансијске помоћи. Налази показују да је, у поређењу са својим вршњацима, код ових младих већа вероватноћа да ће: напустити школу пре завршетка средњег образовања, рано постати родитељи, зависити од социјалне помоћи, бити незапослени или ће имати повремене послове, ако су запослени већа је вероватноћа да ће имати ниске зараде, многи живе у сиромаштву, или у сукобу са законом, већа је вероватноћа да ће доживети бескућништво, или живети у нестабилном стамбеном аранжману, имати тешкоће с менталним здрављем, и бити у већем ризику од злоупотребе психоактивних супстанци¹⁰.

Други преглед истраживања указује на то да већина младих који напуштају старање нису спремни за транзицију и достизање самосталности. Животно искуство обележено губицима, утицајем трауме на емоционалну регулацију и доношење одлука, доводи до тешкоћа у аутономији и независности и смањене отпорности на животне изазове. Тешкоће са самопоуздањем додатно отежавају прекид социјалних мрежа с обзиром да ови млади отежано деле емоције с другима, а недостатак припреме и обезбеђивање сигурног посла повећавају анксиозност и проблем самопуздања¹¹. Млади показују мање капацитете за самосталност у односу на вршњаке, укључујући образовање и запошљавање¹².

Кључне препреке осамостаљивању младих могу се класификовати на: недостатак односа подршке, изазове образовања, стамбену нестабилност и економске изазове (запошљавање, незапосленост)¹³. У оквиру ових препрека препознају се посебно отежавајуће околности за младе:

- У погледу недостатка подршке, посебно се истиче да је кључна област од значаја за младе која или доприноси лошем исходу или је заштитни фактор у реализацији успешне транзиције у одрасло доба одржавање дуготрајних односа подршке са одраслима. При том није кључан број одраслих, већ квалитет односа и подршке који се изграђује са младом особом. Стална веза са најмање једном посвећеном одраслом особом која пружа сигурну, стабилну и сигурну везу, безусловну посвећеност и доживотну подршку подстакла би бољи успех младих који се осамостаљују. Одсуство укључености породице младих у подршку током старања

¹⁰ Anne Tweddle, Youth Leaving Care – How Do They Fare?, 2005, http://voices.mb.ca/wp-content/uploads/2016/03/Final_Youth_leaving_care_report_copy.pdf

¹¹ Miranda J. Cunningham, Marcelo Diversi: Aging out: Youths' perspectives on foster care and the transition to independence, Qualitative Social Work 2016, <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.842.8914&rep=rep1&type=pdf>

¹² A.Dworsky, Keri-Nicole Dillman, M. Robin Dion, Brandon Coffee-Borden, Miriam Rosenau, Mathematica Policy Research: Housing for Youth Aging Out of Foster Care, A Review of the Literature and Program Typology, U.S. Department of Housing and Urban Development, Office of Policy Development & Research, https://www.huduser.gov/publications/pdf/HousingFosterCare_LiteratureReview_0412_v2.pdf

¹³ LeeAnne Dewar, Deborah Goodman: Best Practices in Transitioning Youth Out of Care ~ Successful Transitions, Success as Adults, Child Welfare Institute, Children's Aid Society of Toronto March 30, <https://untilthelastchild.com/wp-content/uploads/2014/06/CWI-Best-Practices-Transition-Youth-Lit-Review-Mar-30-2014-FINAL.pdf>

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

представља значајан фактор ризика у осамостаљивању младих. Истовремено, млади на старању и њихове породице живе у контексту различитих заједница, које се разликују по утицајима које врше и по доступности потребних услуга подршке. Током времена, ово доводи до додатног удаљавања породица и младих

- У погледу образовања, истраживања су показала да се млади у транзицији суочавају са многим изазовима као што су тешкоће у учењу и да имају неадекватне могућности за образовање, суочавају се са значајним разликама у образовању и обуци и неједнакостима у приступу током школовања. Утврђено је да постоји јасна веза између напредовања у образовању и способности младих да обезбеде запослење и већу зараду. Последице за одрасло доба су значајне у томе што образовање не само да повећава сигурност посла и потенцијал за зараду, већ и смањује вероватноћу стамбене нестабилности и бескућништва. Такође се показало да млади на старању имају више него двоструко веће шансе да немају диплому макар средње школе у поређењу са њиховим вршњацима у заједници
- Нестабилност становања је још један значајан фактор који може негативно утицати на успешну транзицију младих. Она је директно повезана са могућношћу запошљавања и обезбеђивањем финансијских средстава. Додатни фактори ризика укључују тренутну економску климу која представља додатне изазове за младе уопште: повећање трошкова закупа, смањење слободних радних места, недовољно развијене животне вештине и приступ само нестабилним и/или несигурним условима живота. Повезаност стабилности становања са успешном транзицијом је још увек област у којој постоје бројна питања. Да ли је нестабилност смештаја у тинејџерским годинама повезана са стамбеном нестабилношћу у транзицији и одраслом добу? Да ли би, за младе са повећаним ризицима, стамбена подршка требало да се продужи и преко 25 година? Потребна су новија истраживања да би се одговорило на ова питања.
- Економски изазови - недостатак материјалних ресурса је један од основних изазова. Велика је вероватноћа да ће се млади у року од две до четири године након што напусте бригу са 18 година, суочити са незапосленошћу, да ће бити бескућници и да ће се ослањати се на јавну помоћ. Једна од препрека запошљавању младих који напуштају старање јесте недостатак искуства (с обзиром на праксу рада са скраћеним радним временом младих који се школују), јер рад током школовања није уобичајена активност младих на старању. Изостанак јавних финансијских средстава за подршку младима која нису условљена запошљавањем погоршавају шансе младих у транзицији. Помагање младима у збрињавању да стекну радно искуство и партнерство са сектором за запошљавање како би се понудиле такве могућности за рад и запошљавање је област са великим потенцијалом за побољшање исхода младих у области стицања запослења у пост транзиционом периоду. Према Међународној организацији рада, постоје две групе младих које су у посебном ризику у вези запошљавања - прву групу чине млади који нису у стању да се смислено укључе у тржиште рада, а другу млади који нису у радном односу, нису у радном односи и нису на школовању. Млади који се налазе на старању спадају у обе ове групе. С тога се поставља питање како на најбољи начин уградити запошљавање у планове бриге за младе. Који су програми ефикасни и помажу младима који се осамостаљују да минимизирају образовне празнине и стекну радно искуство током средњошколских година? Како профитни, непрофитни и образовни сектори

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

могу да ураде бољи посао у помагању младима у нези да стекну изложеност запослењу, стажирању и/или стажирању? Која је најбоља пракса у припреми за запослење након неге за младе на старању или младе који не желе школовање/обуку након средње школе? Које врсте подршке при запошљавању су најефикасније за младе у кризи? И други изазови.

Сагледавајући изазове са којима се млади који напуштају старање сусрећу, јасно је да је младима неопходна подршка након напуштања алтернативног старања. Подршка је неопходна како би младима омогућила успешност у превладавању присутних изазова. Сами млади који напуштају старање препознају потребе које у им важне у процесу осамостаљивања. Према њиховом виђењу, за успешну транзицију ка одраслом добру потребно им је: повећан приступ и доступност финансијске подршке; стални односи подршке – стална веза са неким важним у њиховим животима, емоционална и друштвена подршка; вршњачка подршка/менторство; индивидуализована подршка и механизми за период транзиције и после транзиције; подршка у образовању, запошљавању и програмима обуке; обука за самостални живот и развој вештина за доношење одлука и решавање проблема. Значај ових потреба потврђују и истраживања која издвајају факторе подршке младима који доприносе успешној транзицији и осамостаљивању. У ове факторе спадају: завршена најмање средња школа, приступ могућностима и узорима након средње школе - посебно становање, запошљавање и континуирани контакт са макар једном одраслом особом, стечене животне вештине кроз обуку за самостални живот, стечена стабилна перспектива изласка за време док је млада особа била на смештају и да не конзумирају алкохол/дрого¹⁴.

Праксе држава у обезбеђивању подршке младима током транзиције ка одрживом самосталном животу су врло различите. Оне се тек развијају, а недостају и релевантна научна истраживања на којима би се нове праксе засновале¹⁵.

Ипак се могу препознати примери добрих пракси у подршци младима у транзицији. Према једном прегледу добрих пракси које повећавају капацитете младих за успешно осамостаљивање, кључне добре праксе су: очување односа подршке, подршка стручној и образовној обуци, стамбена помоћ и службе за запошљавање¹⁶. Овај преглед указује на сложеност подршке младима у осамостаљивању и наводи могуће видове подршке:

- Очување односа подршке

Очување односа подршке за младе на старању односи се како на очување односа подршке с породицом, тако и на изградњу и очување односа са другим младима и значајним одраслим особама мимо породице. Очување чврстих породичних односа за младе на старању је

¹⁴ Anne Tweddle, Youth Leaving Care – How Do They Fare?, 2005, http://voices.mb.ca/wp-content/uploads/2016/03/Final_Youth_leaving_care_report_copy.pdf

¹⁵ LeeAnne Dewar, Deborah Goodman: Best Practices in Transitioning Youth Out of Care ~ Successful Transitions, Success as Adults, Child Welfare Institute, Children's Aid Society of Toronto, 2014
<https://untilthelastchild.com/wp-content/uploads/2014/06/CWI-Best-Practices-Transition-Youth-Lit-Review-Mar-30-2014-FINAL.pdf>

¹⁶ ибид

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

сложен задатак. Подршка у очувању односа с породицом није једно поље деловања у погледу врсте подршке, интензитета и квалитета услуга. Постојање услуга подршке и њихова доступност се разликују од средине до средине. Уз то, неопходан је дугорочан, упоран и одржив процес ангажовања породица и младих током подршке. Једну могућност подршке могу да обезбеде организације за подршку младима које могу да промовишу емоционалну повезаност и висока очекивања од младих. Ове организације могу да развију програме посредовања у сукобима унутар породица, као и да младима обезбеде модел улоге одраслих мимо породичног окружења. Корисни су и њихови програми "премошћавања светова" између породица и младих, као и програми промовисања родитељске ефикасности. Показало се да је значајно да програми подршке развијају смислене односе младих и породица. Анализа је показала да услуге не могу заменити смислене односе и да постижу слабије резултате ако не развијају овакве односе. Друга искуства односе се на подршку младима да развијају вештине управљања односима у породици и заједници још за време старања, а подршка се обезбеђује кроз вршњачко менторство. Показало се да су млади у стању да ове односе задрже и након изласка са старања.

■ Подршка у образовању

Истраживања показују да постоји јасна веза између оних који напредују у образовању и способности да обезбеде запослење и већу зараду у поређењу са онима који се нису школовали. Образовање повећава сигурност посла и потенцијал за зараду, али и смањује вероватноћу стамбене нестабилности и бескућништва. Запошљавање такође смањује ослањање на социјалну помоћ и остварује друге бенефиције, као што је побољшање здравственог стања. Препоручљиво је да млади што дуже остану на хранитељству, јер у том случају боље напредују у образовању и зарађују више од младих који су раније напустили старање. Једна студија је показала да је свака додатна година останка младих на старању била повезана са повећањем касније годишње зараде. У тој студији је такође утврђено да је високо образовање било кључна компонента успешне транзиције. Пожељни видови подршке младима могу се односити на помоћ при избору и упису школе/факултета. Процес уписивања захтева да млади буду добро информисани о свим сегментима образовања, уписа и других процедура, те је подршка добро дошла. Обезбеђење финансијске помоћи ствара доживљај код младих да имају исте услове као и други млади у заједници. Партнерство са колеџима, универзитетима и другим образовним установама након средње школе, смањује изазове за младе који се осамостаљују. Универзитети и факултети могу обезбедити субвенције за ове младе, бесплатан смештај у оквиру студентских објеката, као и менторство на факултету. Ментор ради индивидуално са младима и помаже им у дефинисању њихових циљева. Циљ ментора је да помогне младима да идентификују и усаврше своје јединствене образовне планове. Ова јасноћа онда оптимизује вероватноћу да ће се млади ангажовати у свим активностима око свог школовања. У основи овог приступа је став да је младима потребно упорно позитивно подстицање за похађање образовања. Ментор који је и сам био млада особа на старању можда има још већи позитивни подстрек као очигледан пример да се може успети у школовању. Један модел подршке базиран на менторству је модел социјалне инклузије. Овај модел подржава младе који напуштају бригу тако што им омогућава да учествују у редовним активностима и повезујући их са низом професионалне подршке и

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

подршке заједнице која може да одговори на кључне развојне потребе, попут образовања, на одрживији начин. Ова врста менторског програма фокусирана је на подршку развоју личног идентитета док се тражи могућност за образовање и обуку и док млада особа разрешава проблеме изолације и отуђења.

■ Подршка у обезбеђивању становања

Становање је кључни фактор у омогућавању успешног осамостаљивања младих. Један програм обезбеђује подршку младима у идентификовању опција становања, развоју плана за стабилно становање пре него што напусте бригу, повезивање младих са стамбеним збрињавањем уз подршку или прелазни период, и/или олакшавање приступа фонду за трошкове покретања становања и хитне случајеве. Приступ "прелазном становању" омогућава младима да живе у стамбеној јединици, али и даље добијају подршку – финансијску и другу врсту подршке, укључујући подршку у изнајмљивању стана. За време коришћења овог облика становања младима се омогућава време да се запосле или наставе школовање, или да успешно изнајме стан. Препоручује се увођење "Служби за независан живот", које промовишу независност и стабилност пружањем низа конкретних услуга као што су: финансијска помоћ за похађање образовања после средње школе, средства за станарину, трошкове живота и групе подршке. Ови програми комбинују субвенционисано становање са вођењем случаја и обуком о животним вештинама.

Једна студија истиче значај постојања различитих форми подршке – стамбене субвенције, прелазно становање, месечне стипендије или исплате за трошкове становања. Становање такође може имати различите модалитете у врсти становања и доступној подршци, што зависи од потреба и степена самосталности младе особе. Један модел је становање уз подршку, где млади живе у малој стамбеној заједници где им је обезбеђена свакодневна подршка. Други модел је обезбеђење становања у "раштрканим стамбеним јединицама" са мање надзора, где се стан за младе обезбеђује изнајмљивањем (изнајмљивање може имати више актера и извора финансирања), а млади станују са цимером; млади имају водитеља случаја с којим имају повремене контакте и могућност коришћења различитих других видова подршке коју обезбеђују независни пружаоци услуга. Неки млади могу живети у домовима породица у којима стичу животне вештине самосталног живота. Као изузетно погодни програми становања показали су се иновативни програми, који креативно комбинују компоненте подршке, пружају подршку у стамбеном збрињавању на нов начин и ослањају се на јединствену комбинацију финансирања трошкова. Ови програми су прилагодљиви и могу се реплицирати у различитим срединама. За реализацију оваквих програма неопходна је међусекторска сарадња, комбиновани извори финансирања, интеграција младих у заједници, јединствена програмска филозофија и колокација становања са услугама или могућностима запошљавања, и подразумевају вођење случаја за младе који користе ове облике становања и подршке. Формирање конзорцијума пружалаца услуга и агенција на локалном нивоу које заједнички раде на решавању становања за младе или, и на решавању генерално бескућништва, један је од могућих облика функционалног организовања заједнице. Стварање услова за различите модалитете обезбеђења становања и потребне подршке пружа

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

могућност индивидуалног избора облика становања и подршке који одговара свакој младој особи појединачно¹⁷.

■ Запошљавање

У погледу подршке запошљавању препоручује се ефикасно укључивање „планирања спремности за одраслу доб“, што обухвата развој вештина тражења посла, подршку развоју животних вештина и обуку за управљање новцем. Подршка запошљавању почиње још за време старања о младима, и нуди и добро осмишљене програме за приступ помоћи при учешћу на тржишту рада. Ово укључује помоћ у проналажењу смислених послова и континуирану подршку. Подршка се односи и на писање ЦВ-ја, припрему за интервју за посао, развој спремности за запошљавање посла, обуку за посао и помоћ у тражењу посла. Подршка која је неопходна, а која се ретко обезбеђује односи се на обезбеђивање стажирања, налажење посла и праћење рада након запошљавања. У неким организацијама носу се подршка саветника за запошљавање. У литератури се препоручује удруживање организација за подршку младима са предузећима, привредницима и другим делатностима како би се обезбедила обука младих за посао, могућност стажирања и запошљавање. Такође се препоручује да се младима континуирано обезбеђује подршка саветника за запошљавање, породице и других организација у задржавању посла.

Сва истраживања и прегледи литературе указују на чињеницу да не постоје јединствене базе података о младима који напуштају старање а које би садржале потребне податке за сагледавање положаја ових младих и креирање потребне подршке. Такође не постоје дефинисани стандарди за спремност младих за осамостаљивање нити стандарди припреме за осамостаљивање. Препорука је да је неопходно развити механизме мониторинга и евалуације програма подршке младима за осамостаљивање, функционалне базе података и недостајуће стандарде¹⁸.

¹⁷ A.Dworsky, Keri-Nicole Dillman, M. Robin Dion, Brandon Coffee-Borden, Miriam Rosenau, Mathematica Policy Research: Housing for Youth Aging Out of Foster Care, A Review of the Literature and Program Typology, U.S. Department of Housing and Urban Development, Office of Policy Development & Research, https://www.huduser.gov/publications/pdf/HousingFosterCare_LiteratureReview_0412_v2.pdf

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

3 КОНТЕКСТ

4.1. Млади у систему алтернативног старања и осамостаљивање

Према подацима Републичког завода за социјалну заштиту, деца су најрањивија група корисника система социјалне заштите. Проценат деце у систему социјалне заштите већи је од процента деце у популацији Србије и износи 25,8% наспрам 17,4% деце у општој популацији. Број деце у систему социјалне заштите континуирано расте, а за протеклих 10 година повећан је за 15,8%. Тренд високе затупљености деце у систему социјалне заштите нарочито је присутан у последњих пет година. Истовремено, у укупној популацији евидентан је проценат старења становништва, који је резултат све мањег удела младог становништва од 0-14 година у укупном становништву.

Када је у питању заштита деце у виду алтернативног старања, Србија је направила значајан помак у односу на препоруке Комитета за права детета након разматрања другог и трећег периодичног извештаја о примени Конвенције о правима детета у Републици Србији¹⁹. Подаци Републичког завода за социјалну заштиту потврђују унапређење алтернативног смештаја у хранитељским породицама²⁰. Ови помаци нису довољни и неопходан је даљи рад на унапређивању препорука, а посебно препоруке 40.Ф која наводи да Србија треба да "јача подршку деци и младима који напуштају установе, укључујући оне са сметњама у развоју и инвалидитетом, да им омогући да се поново интегришу у друштво кроз обезбеђивање приступа адекватном становању, правним, здравственим и социјалним услугама, као и могућности за образовање и стручне обуке".

Забрињавају подаци²¹ о континуираном повећању броја деце на смештају уназад неколико година и у 2020. години и карактеристикама деце и младих које могу утицати на интензитет и видове потребне подршке. На дан 31.12.2020. године укупно 5.837 деце било је смештено у оквиру система социјалне заштите. Иако Србија спада у групу европских земаља са најнижом стопом деце на резиденцијалном смештају, стопа деце на хранитељству расте, и у 2020. години износила је 14,5%. Забрињава и податак да, иако је на смештају у установама за смештај у 2020. години било 305 (деца старија од 14 година и млади до 26 година) младих особа, само је њих 21 напустила смештај због осамостаљивања, и то 17 младих особа и 4 деце. Такође се наставља тренд смањења упућивања младих који се осамостаљују на коришћење услуге становање уз подршку, које у протеклих 5 година

¹⁹ Извештај о стању права детета у Републици Србији, новембар 2019 мај 2020. године, Центар за права детета 2020, <http://zadecu.org/wp-content/uploads/2020/09/Izves%CC%8Ctaj-o-stanju-prava-deteta-u-RS-za-period-nov2019-maj2020..pdf>

²⁰ Деца у систему социјалне заштите 2020., Републички завод за социјалну заштиту, Београд, 2021., <http://www.zavodsz.gov.rs/media/2158/deca-u-sistemu-socijalne-zastite-2020.pdf>

²¹ Ибид

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

износи 41,7%. . Услед присуства неког вида развојних тешкоћа код деце и младих на смештају у установама за децу (њих 77,6% има неки вид развојних тешкоћа, док је код деце и младих на смештају у установама за васпитање деце и омладине код 74,4% дијагностификован неки вид психијатријских проблема) повећавају се изазови у организацији и обезбеђивању адекватне подршке младима ради развоја њихових капацитета, очувања менталног здравља и развоја просоцијалног понашања . Охрабрује податак да велики број деце похађа школе и факултете, (24,1% студената, 30,6% средњошколаца, 31,1% деце и младих похађа специјалну основну школу), с обзиром да образовање представља значајан предиктор успешног осамостаљивања. Међутим, забрињава податак да је 48% деце и младих са развојним тешкоћама напустило школовање, што представља посебан ризик за њихово касније осамостаљивање. Још један значајан ризик за развој и добробит деце и младих је прекид или само повремено одржавање контаката са сродницима код 69,3% деце и младих, што представља својеврстан ризик за развој и постизање њихове добробити .²²

Подаци о младима на хранитељству доступни су за 2018 годину²³ . Према овим подацима, на хранитељству се на крају 2018 године налазило 943-оје деце и младих (деца старија од 14 година и млади). Скоро сва деца и млади су укључени у образовни систем, а на студијама је 59% младих. Преко 17% деце и младих на смештају је преко 10 година. Без контаката са сродницима је 23% младих (деца старија од 14 година и млади).Осамосталило се 114 младих особа. Подаци о другим релевантним карактеристикама младих нису доступни.

За младе који се осамостаљују, обезбеђење становања и запошљавања су основни фактори самосталности. Како у систему социјалне заштите не постоје званични подаци о становању и запошљавању младих који се осамостаљују, непознато је колико младих који су напустили систем алтернативног старања је заиста независно, запослило и може да самостално обезбеди егзистенцију. "Незапосленост младих представља велики изазов за одрживи развој у Србији. Висока незапосленост младих (узраст од 15 -30) евидентирана је у Националној служби за запошљавање. Традиционално висока стопа незапослености младих увећана је избијањем економске кризе. ЕСРП истиче да је један од проблема који узрокују проблем незапослености младих то што млади немају знања и вештине које су потребне послодавцима. Посебан проблем представља дугорочни карактер незапослености младих – готово 55% младих посао тражи дуже од једне године, што доводи до додатног застаривања знања и често трајног искључења са тржишта рада"²⁴.

За младе који се осамостаљују, обезбеђење становања и запошљавања су основни фактори самосталности. Како у систему социјалне заштите не постоје званични подаци о становању и запошљавању младих који се осамостаљују, непознато је колико младих који су напустили систем

²² Статистички подаци преузети из: Извештај о раду установа за смештај деце и младих за 2020. годину, Републички завод за социјалну заштиту, Београд, 2021, <http://www.zavodsz.gov.rs/media/2158/deca-u-sistemu-socijalne-zastite-2020.pdf>

²³ Синтетизовани извештај о раду центара за породични смештај и усвојење за 2018. годину, Републички завод за социјалну заштиту, Београд, 2019, <http://www.zavodsz.gov.rs/media/1875/izvestaj-o-radu-centara-za-porodicni-smestaj-i-usvojenje-za-2018.pdf>

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

алтернативног старања је заиста независно, запослило и може да самостално обезбеди егзистенцију. "Незапосленост младих представља велики изазов за одрживи развој у Србији. Висока незапосленост младих (узраст од 15 -30) евидентирана је у Националној служби за запошљавање. Традиционално висока стопа незапослености младих увећана је избијањем економске кризе. ЕСРП истиче да је један од проблема који узрокују проблем незапослености младих то што млади немају знања и вештине које су потребне послодавцима. Посебан проблем представља дугорочни карактер незапослености младих – готово 55% младих посао тражи дуже од једне године, што доводи до додатног застаревања знања и често трајног искључења са тржишта рада"²⁵. Остаје питање где и како живе млади који се осамостаљују и колико држава обезбеђује заштиту и остваривање њихових права након изласка са алтернативног старања, укључујући обезбеђење становања и запошљавања.

У доступној литератури изостају потребни релевантни подаци који би говорили о припреми младих за осамостаљивање и подршци након напуштања система старања. Из тог разлога није могуће стећи увид у квалитет живота младих након напуштања алтернативног старања, нити у квалитет подршке и припрема за осамостаљивање која им се обезбеђује за време трајања алтернативног смештаја. Доступна истраживања такође дају мало конкретних података, или су подаци ограничени на конкретне области бриге о детету. Једно од њих упућује на то да млади који се припремају за осамостаљивање улазе у систем социјалне заштите углавном због ризика од занемаривања или изложености различитим видовима насиља, или зато што су родитељи спречени да врше родитељску дужност²⁶. Једно друго истраживање које је спроведено 2014 године даје више података о личним карактеристикама младих на смештају и пред осамостаљивање, као и виђење стручњака и хранитеља о пруженој подршци за осамостаљивање, који су описни и не садрже конкретне податке²⁷

Генерално, у систему социјалне заштите се не воде посебни подаци о младима који се осамостаљују, нити се постојећи скромни подаци обрађују само за ову циљну групу. С тога није могуће сагледати:

- кључне аспекте ефеката обезбеђивање заштите и подршке током трајања алтернативног смештаја на квалитет живота младих који се осамостаљују,
- постојање и квалитет подршке младим у транзицији ка одрживом самосталном животу коју обезбеђује систем социјалне заштите
- изазове и добре праксе у заштити и подршци младима који се осамостаљују

²⁵ Д.Влаовић Васиљевић, В. Ковачевић, Ж.Шундерић: Анализа положаја младих у ризику и препоруке за унапређење њихове социјалне и економске инклузије, Центар за социјалну политику, Београд, 2017. године, <http://csp.org.rs/sr/csp-inicijative/analiza-polo%C5%BEdaja-mladih-u-riziku,-sa-preporukama-za-unapre%C4%91enje-njihove-socijalne-i-ekonske-inkluzije.html>

²⁶ А. Бургунд Исаков: Анализа положаја младих који напуштају систем алтернативног старања, СОС дечја села, Београд, 2019. , <https://sos-decijasela.rs/wp-content/uploads/2019/12/ANALIZA-POLO%C5%BDAJA-MLADIH-KOJI-NAPU%C5%A0TAJU-SISTEM-AS.pdf>

²⁷ Milanović, M., Žegarac, N. (2014). Rezultati analize podataka iz baze Ministarstva rada i socijalne politike. U: U lavirintu socijalne zaštite: pouke istraživanja o deci na porodičnom i rezidencijalnom smeštaju. (ur. Žegarac, N.) Fakultet političkih nauka i UNICEF, Beograd, https://www.unicef.org/serbia/sites/unicef.org.serbia/files/2018-08/U_lavirintu_socijalne_zastite.pdf

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

4.2. Законодавни, стратешки и институционални оквир за подршку младима који се осамостаљују

Релевантан законодавни оквир за обезбеђивање подршке и осамостаљивање младих чине пре свега Закон о социјалној заштити, Породични закон, Закон о младима, Закон о основама система образовања и васпитања, Закон о високом образовању, Закон о образовању одраслих, Кривични законик, Закон о здравственој заштити, Закон о запошљавању и осигурању од незапослености, Закон о социјалном становању и други.

Сви законски прописи препознају младе као посебну групу на коју се одредбе закона односе, и дају и посебне одреднице које се тичу младих. Ни у једном закону се млади који напуштају систем социјалне заштите не препознају као посебно осетљива циљна група, што у пракси значи да примена законских прописа на ову циљну групу зависи од тумачења прописа. Ово може, и јесте, извор различитих приступа у заштити младих, али и врло могућег кршења њихових права²⁸. Млади који напуштају старање могу се препознати или у циљној групи "млади" или у многим прописима у оквиру одреднице "рањиве групе", "групе у ризику" или "корисници социјалне заштите". Ове одреднице су врло широке и не омогућавају спецификацију прописа који би се односили само на младе који се осамостаљују и који би представљали дефинисане смернице и стандарде поступања у заштити и омогућавању остваривања њихових права.

Закон о социјалној заштити

Одредбе Закона о социјалној заштити створиле су предуслове да млади који се осамостаљују буду препознати као корисници социјалне заштите и да им се обезбеди адекватна подршка у осамостаљивању.

Законом су широко одређени циљеви социјалне заштите, право на социјалну заштиту, корисници и услуге социјалне заштите и материјална подршку.

²⁸ На пример, законске услове за одређивање права младих на услуге смештаја различити стручњаци различито тумаче, па се може десити да млада особа која има право на смештај исти не добије. Или, право на новчану социјалну помоћ млада особа која је у транзицији остварује под истим условима као и други корисници система социјалне заштите, чиме се млада особа ставља у тежи положај, а могућност остваривања права на новчану социјалну помоћ зависи од процене стручног радника или водитеља случаја да ли се млада особа налази у ситуацији да јој је овај вид подршке потребан

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Циљеви социјалне заштите

Члан 3.

Циљеви социјалне заштите су:

- 1) достићи, односно одржавати минималну материјалну сигурност и независност појединца и породице у задовољавању животних потреба;
- 2) обезбедити доступност услуга и остваривање права у социјалној заштити;
- 3) створити једнаке могућности за самостални живот и подстицати на социјалну укљученост;
- 4) очувати и унапредити породичне односе, као и унапредити породичну, родну и међугенерациску солидарност;
- 5) предупредити злостављање, занемаривање или експлоатацију, односно отклонити њихове последице.

Циљеви социјалне заштите остварују се пружањем услуга социјалне заштите и другим активностима које предупређују, умањују или отклањају зависност појединаца и породица од социјалних служби.

Право на социјалну заштиту

Члан 4.

Сваки појединац и породица којима је неопходна друштвена помоћ и подршка ради савладавања социјалних и животних тешкоћа и стварања услова за задовољење основних животних потреба имају право на социјалну заштиту, у складу са законом.

Права на социјалну заштиту обезбеђују се пружањем услуга социјалне заштите и материјалном подршком.

Услуге социјалне заштите и материјална подршка

Члан 5.

Услуге социјалне заштите су активности пружања подршке и помоћи појединцу и породици (у даљем тексту: корисник) ради побољшања, односно очувања квалитета живота, отклањања или ублажавања ризика неповољних животних околности, као и стварање могућности да самостално живе у друштву.

Право на различите врсте материјалне подршке остварује се ради обезбеђења егзистенцијалног минимума и подршке социјалној укључености корисника.

Корисници

Члан 6.

Корисници социјалне заштите су држављани Републике Србије.

Корисници социјалне заштите могу бити и страни држављани и лица без држављанства, у складу са законом и међународним уговорима.

Према овим одредницама млади који напуштају алтернативно старање јесу корисничка група система социјалне заштите којој је потребно коришћење услуга социјалне заштите и материјалне подршке како би:

- достигли независност и материјалну сигурност,
- имали једнаке могућности за самосталан живот
- остварили социјалну укљученост

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

- побољшали и очували квалитет живота
- отклонили или умањили ризике неповољних животних околности
- смањили зависност од социјалних служби.

Да су млади који се осамостаљују корисничка група види се и из члана 41 Закона.

Корисници

Члан 41.

Корисник права или услуга социјалне заштите јесте појединац, односно породица која се суочава с препрекама у задовољавању потреба, услед чега не може да достигне или да одржи квалитет живота или која нема довољно средстава за подмирење основних животних потреба, а не може да их оствари својим радом, приходом од имовине или из других извора.

Малолетно лице (у даљем тексту: дете) и пунолетно лице до навршених 26 година живота (у даљем тексту: млада особа, млади, односно омладина) јесте корисник у смислу става 1. овог члана, када му је услед породичних и других животних околности, угрожено здравље, безбедност и развој, односно ако је извесно да без подршке система социјалне заштите не може да достигне оптимални ниво развоја, а нарочито:

- 1) ако је без родитељског старања или у ризику од губитка родитељског старања;
- 2) ако његов родитељ, старатељ или друго лице које се о њему непосредно стара није у стању да се о њему стара без подршке система социјалне заштите, услед здравствених разлога, менталног обољења, интелектуалних тешкоћа или неповољних социо-економских околности;
- 3) ако има сметње у развоју (телесне, интелектуалне, менталне, сензорне, говорно-језичке, социо-емоционалне, вишеструке), а његове потребе за негом и материјалном сигурношћу превазилазе могућности породице;
- 4) ако је у сукобу са родитељима, старатељем и заједницом и ако својим понашањем угрожава себе и околину;
- 5) ако се суочава с тешкоћама због злоупотребе алкохола, дрога или других опојних средстава;
- 6) ако постоји опасност да ће постати жртва или ако јесте жртва злостављања, занемаривања, насиља и експлоатације, односно ако су му физичко, психичко или емоционално благодонање и развој угрожени деловањем или пропустима родитеља, старатеља или друге особе која се о њему непосредно стара;
- 7) ако је жртва трговине људима;
- 8) ако је страни држављанин односно лице без држављанства, без пратње;
- 9) ако се његови родитељи споре око начина вршења родитељског права;
- 10) ако има друге потребе за коришћењем социјалне заштите.

Законом је јасно наведен период до кога млада особа може да користи услуге породичног смештаја, као и обавезни вид подршке који добија током смештаја - припрема за самосталан живот у члану 48 Закона. Исте ове елементе закон дефинише приликом коришћења смештаја у установу, чланом 52:

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Члан 48.

Пружањем услуга породичног смештаја деци и младима се привремено, до завршетка редовног школовања односно до навршене 26. године живота, обезбеђују нега, заштита и услови за оптималан развој у породичном окружењу.

Породични смештај за децу и младе обухвата и припрему за повратак родитељима, други стални животни аранжман и припрему за самосталан живот.

Члан 52.

Домски смештај обезбеђује се кориснику коме се не могу обезбедити, или није у његовом најбољем интересу,останак у породици, услуге у заједници или породични смештај.

Детету млађем од три године не обезбеђује се домски смештај.

Детету из става 2. овог члана изузетно се може обезбедити домски смештај, ако за то постоје нарочито оправдани разлози, с тим што на смештају не може провести дуже од два месеца, осим на основу сагласности министарства надлежног за социјалну заштиту.

Услуге домског смештаја пружају се кориснику тако да обезбеђују припрему за његов повратак у биолошку породицу, одлазак у другу породицу, односно његову припрему за самосталан живот, у складу с породичним ресурсима, његовим потребама и најбољим интересом.

Ове одредбе заштиту и подршку младима чине врло напредном у односу на већину других држава. Оне дају младима веће шансе да у безбедном окружењу заврше школовање и припреме се за одрживији и успешнији самостални живот.

Одредбе закона омогућавају и обезбеђивање новчане социјалне помоћи и других видова материјалне помоћи младима који се осамостаљују, под истим условима као и другим корисницима новчане социјалне помоћи који су радно способни (чл. 83 закона, став 1, тачке 1 и 2). Закон предвиђа и могућност остваривања права на увећану новчану социјалну помоћ у складу са чланом 85, који младој особи даје и могућност изједначавања са лицем неспособним за рад уколико је прихватио могућност социјалног укључивања, односно активације корисника новчане социјалне помоћи (став 4)

Члан 85.

Појединац који је неспособан за рад, односно породица чији су сви чланови неспособни за рад и једнородитељска породица имају право на увећану новчану социјалну помоћ.

Неспособни за рад у смислу овог закона су:

- 1) жена и мушкарац који су навршили године живота одређене прописима о пензијском и инвалидском осигурању као услов за старосну пензију;
- 2) дете до навршене 15. године живота;
- 3) дете на школовању, до краја рока прописаног за то школовање, а најкасније до навршене 26. године живота;
- 4) лице које је потпуно неспособно за рад према прописима о раду и о пензијском и

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

инвалидском осигурању;

5) труднице и родитељ детета који користи породично одсуство и одсуство са рада ради неге детета према прописима о раду;

6) незапослено лице које се стара о члану породице из члана 81. став 2. овог закона, који је корисник права на помоћ и негу по било ком основу;

7) лице коме је утврђен трећи степен радне способности у складу са прописима којима се уређује запошљавање особа са инвалидитетом;

8) лице према коме је покренут поступак утврђивања радне способности или поступак лишавања пословне способности - док тај поступак траје.

Појединцу који је способан за рад, односно породици у којој је већина чланова способна за рад припада новчана социјална помоћ у трајању до девет месеци у току календарске године, ако испуњава услове прописане овим законом.

Појединац или члан породице који је на школовању, обуци или некој другој врсти социјалног ангажовања у складу са индивидуалним планом активације, изједначава се с лицем неспособним за рад у погледу трајања права на новчану социјалну помоћ.

У наредном члану 86 закон јасно дефинише обавезу сарадње центра за социјални рад и Националне службе за запошљавање, односно организације надлежне за запошљавање у спровођењу мера социјалне укључености радно способних корисника новчане социјалне помоћи. Влада је у вези с чланом 80 став 4 донела Уредбу о мерама социјалне укључености корисника новчане социјалне помоћи као један вид подршке центрима за социјални рад у примени мера социјалне укључености, односно активације корисника новчане социјалне помоћи.

Младима са инвалидитетом законом имају регулисано право на оспособљавање за рад (чланови 108 и 109 закона). Члановима 92 - 94 регулисано је право на додатак за помоћ и негу другог лица и право на увећани додатак за помоћ и негу другог лица, које је доступно и младима који се осамостаљују.

Стратешки оквир

Стратешки оквир који омогућава обезбеђивање потребне подршке младима који се осамостаљују је значајно шири од стратешког оквира система социјалне заштите. Ово с тога што питање самосталне егзистенције младих који се осамостаљују, очувања њиховог здравља, школовања и запошљавања, као и остваривања других права које млади имају, не спада само у домен социјалне заштите. Међу бројним документима који одређују стратешки оквир, навешћемо само неке који су посебно значајни за младе који се осамостаљују:

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

- Национална стратегија за младе за период 2015-2025 године²⁹. Стратегија у стратешком циљу 6 : подршка друштвеном укључивању младих из категорија у ризику од социјалне искључености, препознаје кључне проблеме у остваривању социјалне укључености младих у ризику - чињеницу да млади у ризику од социјалне искључености нису адекватно препознати и подржани у укључивању у економске, друштвене и културне токове. Стратегија препознаје да су млади од 18 до 24 године натпросечно изложени ризику од сиромаштва, што се, између осталог, објашњава високом стопом незапослености младих (50%). У оквиру овог стратешког циља дефинисана су три специфична циља који се односе на повећање укључености, превенцију и повећање доступности и обухвата младих услугама у заједници.
- Стратегија запошљавања у републици Србији за период 2021. до 2026. године³⁰ такође препознаје младе као посебно ризичну групу и предвиђа активности на повећању запошљивости младих. Посебно значајна је примена мера активне политике запошљавања. Национална служба за запошљавање реализује програм "моја прва плата" као вид помоћи младима за стицање радног искуства и повећање запошљивости укључујући стажирање младих. Република Србија се такође обавезала на увођење програма "Гаранција за младе" у наредном периоду. Програм подразумева обавезу држава чланица Европске уније да успоставе *шему сарадње* различитих актера, заинтересованих страна у циљу повећања запошљивости младих- администрација и државни сектор, приватни сектор, цивилно друштво и организације младих³¹.
- Стратегија развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. године³²
- Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године³³
- Програм реформе политике запошљавања и социјалне политике³⁴ (ЕСРП) као приоритете поставља повећање подршке природној породици ради спречавања одвајања деце, наставак процеса деинституционализације и развој услуга у заједници. Програм у највећој мери дефинише мере које се односе на младе у ризику³⁵

²⁹ Национална стратегија за младе за период 2015-2025 године , <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2015/22/1/reg>

³⁰ Стратегија запошљавања у републици Србији за период 2021 до 2026, <https://www.srbija.gov.rs/dokument/45678/strategije-programi-planovi-.php>

³¹ Krovna organizacija mladih Krovna organizacija mladih, <https://koms.rs/2021/11/01/sta-su-garancije-za-mlade-i-zbog-cega-bi-trebalo-da-nam-budu-vazne/>

³² Стратегија развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. године, https://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2021/02/1-SROVRS-2030_MASTER_0402_V1.pdf

³³ Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године, <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/44/1/reg>

³⁴ Програм реформе политике запошљавања и социјалне политике, <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/06/SIPRU-ESRP-2016-Srpski.pdf>

³⁵ Д.Влаовић Васиљевић, В. Ковачевић, Ж.Шундерић: Анализа положаја младих у ризику и препоруке за унапређење њихове социјалне и економске инклузије, Центар за социјалну политику, Београд, 2017. године,

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

- Програм економских реформи (ЕРП)³⁶ је документ који је намењен успостављању платформе за ефикасније фискално планирање и координацију економских политика. Програмом је предвиђено 15 приоритетних структурних реформи. Унапређење запошљавања младих једна је од приоритетних структурних реформи, као и реформе у запошљавању и тржишту рада, социјалном укључивању, смањењу сиромаштва и промовисању једнаких могућности³⁷
- Акциони планови за Поглавље 19 - Социјална политика и запошљавање³⁸ и 23 - основна људска права³⁹ такође садрже значајне одредбе које се односе на младе у ризику од социјалног искључивања, где спадају и млади који се осамостаљују.

Институционални оквир

Србија има формиран институционални оквир на државном и локалном нивоу који може да подржи спровођење политика и програма намењених подршци младима у осамостаљивању и смањењу ризика од њихове социјалне искључености. Почевши од надлежних министарстава, регионалних и општинских установа и органа, успостављена је мрежа кључних институција на територији која би требало да функционише организовано и комплементарно. Регионално неједнако је развијен систем услуга у социјалној заштити. Ово доводи до неуједначеног приступа младих услугама и подршци. Крајњи резултат је да млади имају различите шансе да кроз добијену подршку развију своје компетенције и ресурсе и успешно се осамостале.

Центар за социјални рад

Кључна установа на локалном нивоу за подршку младима који се осамостаљују је центар за социјални рад, који се сучава са тешкоћама у раду са децом и младима на алтернативном старању. У Србији

<http://csp.org.rs/sr/csp-inicijative/analiza-polo%C5%BEaja-mladih-u-riziku,-sa-preporukama-za-unapre%C4%91enje-njihove-socijalne-i-ekonske-inkluzije.html>

³⁶ Програм економских реформи, <https://mfin.gov.rs/dokumenti2/program-ekonomskih-reformi-erp>

³⁷ Д. Влаовић Васиљевић, В. Ковачевић, Ж. Шундерић: Анализа положаја младих у ризику и препоруке за унапређење њихове социјалне и економске инклузије, Центар за социјалну политику, Београд, 2017. године, <http://csp.org.rs/sr/csp-inicijative/analiza-polo%C5%BEaja-mladih-u-riziku,-sa-preporukama-za-unapre%C4%91enje-njihove-socijalne-i-ekonske-inkluzije.html>

³⁸ Акциони план за Поглавље 19 – Социјална политика и запошљавање, <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/ostalo/sektor-za-medjunarodnu-saradnju-evropske-integracije-i-projekte/akcioni-plan-za-poglavlje-19-socijalna-politika-i-zaposljavanje>

³⁹ Акциони план за Поглавље 23, <https://www.mpravde.gov.rs/tekst/30402/revidirani-akcioni-plan-za-poglavlje-23-i-strategija-razvoja-pravosudja-za-period-2020-2025-22072020.php>

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

постоји 141 центар за социјални рад који функционишу као општински и међуопштински центри. У оквиру центара за социјални рад службе за децу и младе су надлежне за рад са младима који се осамостаљују, с тим да немају сви центри за социјални рад формиране ове службе. Центри за социјални рад се дужи временски период сусрећу са тешкоћама узрокованим карактеристикама контекста у коме функционишу, изостанком мултисекторске сарадње, као и организационим контекстом самог центра. Досадашња пракса, након реорганизације центара за социјални рад усвајањем важећег Закона о социјалној заштити и дела подзаконских аката, показује значајна побољшања у раду центара, али и потребу даљег рада на унапређивању методологије и стандарда рада. Правилник о стручним пословима у социјалној заштити⁴⁰ дефинише основне стручне послове социјалне заштите међу којима су саветодавно усмеравање и социо-едукативне активности, при чему стандарди за саветодавно-терапијске и социо-едукативне услуге, које су неопходне у раду са младима у припреми за осамостаљивање, нису донети. Правилник о лиценцирању стручних радника у социјалној заштити⁴¹ дефинише лиценцу за обављање основних стручних послова као општу лиценцу за рад у социјалној заштити, а лиценца за рад са децом и младима, који су специфична група корисника система, није предвиђена. Ове недовршености прописа значајно отежавају обезбеђивање квалитетних услуга младима који се осамостаљују, као и праћење и евалуацију рада водитеља случаја и ефеката активности, односно програма. Недовољна развијеност услуга социјалне заштите у локалним заједницама⁴² такође отежава рад центра за социјални рад, с обзиром да стручни радници центра настоје да, колико је у њиховој могућности, "покрију" одређене типове услуга својим ангажовањем. Недовољан број запослених и недостатак школованих стручних радника су такође један од изазова у центрима за социјални рад⁴³.

Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад

Правилником о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад⁴⁴ Када су у питању обавезе центара за социјални рад у односу на осамостаљивање младих, оне су јасно дефинисане Правилником о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад. Правилник у члану 66 по први пут наводи "план за самостални живот, односно

⁴⁰ Правилник о стручним пословима у социјалној заштити, <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/Pravilnik%20o%20strucnim%20poslovima%20u%20SZ.pdf>

⁴¹ Правилник о лиценцирању стручних радника у социјалној заштити, https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2021-02/Licenciranje-strucnih-radnika-u-socijalnoj-zastiti_lat.pdf

⁴² Мапирање услуга социјалне заштите у надлежности јединица локалних самоуправа у Републици Србији, Центар за социјалну политику и сарадници, Београд, 2016, <https://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/12/Mapiranje-usluga-socijalne-zastite.pdf>

⁴³ Поф.др.Невенка Жеграц, Мапирање пракси и радне снаге у области заштите деце у Србији, Child Protection Hub, Centar za integraciju mladih, Београд, 2016 https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/serbia_srb_web.pdf

⁴⁴ Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад, https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik_o_organizaciji_normativima_i_standardima_rada.html

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

еманципацију младе особе" као обавезни модалитет плана услуга који је фокусиран на младе. Осамостаљивање младе особе је једна од могућих циљева у оквиру породичног плана услуга и обавезе центара за социјални рад да у оквиру овог плана одреде циљеве сталности за дете.

Одређивање циља сталности у породичном плану услуга

Члан 71

(1) План сталности за дете је део породичног плана услуга и подразумева да се одреде циљеви сталности и поступци који су потребни да би се ти циљеви достигли.

(2) Циљеви сталности одређују се на основу прегледа дотадашњих услуга које су пружене породици и детету, предузетих мера правне заштите, као и потреба детета и породице, утврђених у складу са најбољим интересом детета.

(3) Планом сталности мора да се одреди датум (месец и година) када ће се достићи један од следећих циљева сталности у складу са најбољим интересом детета:

- останак детета са родитељима (оба или једним);
- повратак детета у породицу родитеља;
- смештај детета код сродника, хранитеља или старатеља;
- усвојење детета;
- други стални животни аранжман младе особе кроз осамостаљење.

(4) Ако је дете привремено одвојено од родитеља, први циљ сталности је повратак кући, родитељима, осим:

- ако дете нема живе родитеље или су родитељи непознати или се са њима не може ступити у контакт после потраге од најмање шест месеци;
- ако су родитељи дали сагласност за усвојење детета;
- ако су родитељи злоупотребили родитељско право или грубо занемарили родитељске дужности тако да је потпуно лишење родитељског права одговарајуће;
- ако за дете није могуће обезбедити безбедно окружење уз родитеља, у разумном временском периоду (најдуже две године) уз примену свих приступачних услуга социјалних и других служби у заједници.

Правилник у члану 75 – план за самостални живот и еманципацију младих - одређује садржаје процене како би се сачинио што реалнији и квалитетнији план за еманципацију младе особе у ставу 4 члана.

План за самосталан живот и еманципацију младих

Члан 75

(1) За све младе особе кориснике услуга који не живе са својим родитељима (усвојитељима) укључујући и младе који живе са сродницима, под старатељством, у хранитељским породицама и установама за смештај корисника и друге младе особе за које се током процене и пружања услуга утврди да им је потребна подршка за еманципацију, најкасније са навршених 14 година старости сачињава се план за напуштање заштите и еманципацију.

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

(2) У изради плана за напуштање заштите и осамостаљивање поред водитеља случаја учествују у складу са околностима, спремношћу и способношћу за учешће и:

- млада особа;
- родитељ, односно старатељ;
- хранитељи, по потреби чланови породице хранитеља или стручни радници, односно радници центра за породични смештај или установе у којој је млада особа смештена;
- друге одговарајуће службе и установе;
- друге особе које млада особа значи као значајне.

(3) Изради плана за осамостаљивање и еманципацију младе особе претходи процена вештина за свакодневни живот која треба да образложи у одговарајућем документу снаге, потребе, капацитете и мотивацију младе особе да савлада вештине потребне за самосталан живот.

(4) Процена из става 3. овог члана усмерава се на капацитет младе особе за самосталан живот и бригу о себи кроз:

1. процену свакодневних животних вештина, укључујући и потребе младе особе за стицањем животних вештина, у следећим областима:

- брига о себи, хигијена,
- управљање буџетом и коришћење новца,
- становање,
- здравствена и стоматолошка нега,
- лична безбедност и сналажење у кризним ситуацијама,
- исхрана и припрема хране,
- куповина потроштина,
- планирање породице и превенција сексуално преносивих болести,
- родитељске вештине за младе који имају или очекују дете,
- запослење,
- планирање образовања и занимања,
- вештина решавања проблема и доношења одлука,
- коришћење ресурса заједнице,
- познавање законских права.

2. процену приступачних личних, породичних и ресурса заједнице, укључујући и финансијске ресурсе за еманципацију или делимичну еманципацију младе особе.

(5) План из става 1. овог члана и на основу њега предузете активности, имају за циљ да омогуће младој особи припрему за прелазак из структурираног, надгледаног окружења у самосталан живот и стицање животних вештина које ће га омогућити и олакшати.

(6) План из става 1. овог члана обавезно садржи опис начина на који ће свака утврђена потреба бити задовољена.

Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад даље разрађује одредбе Закона о социјалној заштити у погледу подршке младима који се осамостаљују и даје јасне смернице за основне елементе обавезног стручног поступка приликом планирања осамостаљивања младих.

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Услуге социјалне заштите за младе који се осамостаљују

Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите⁴⁵ дефинише опште и специфичне стандарде за пружање услуга социјалне заштите, што ствара могућност за увођење стандарда за иновативне услуге у социјалној заштити. На основу доступне литературе није било могуће сагледати право стање у обезбеђивању услуга социјалне заштите које су доступне младима у ризику од социјалне искључености, као ни младима који се осамостаљују. На списковима лиценцираних пружалаца услуга Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања⁴⁶, налазе се:

- 2 свратишта за децу и младе, оба регистрована у Београду
- 2 услуге Становање уз подршку за младе (Ужице и Шабац), плус услуга становања уз подршку за жртве трговине људима (НВО АТИНА) која обухвата кориснице од 15 година старости
- Услуге чији су програми можда одговарајући за одређене животне тешкоће деце и младих, као што су : услуга становања уз подршку за особе са инвалидитетом (5 пружалаца), прихватилиште за жртве насиља у породици (4 пружалаца), СОС телефон за жене жртве насиља (6 пружалаца) , лични пратилац детета (14 пружаоца), дневни боравак за децу и младе са проблемима у понашању(4 пружалаца) , персонална асистенција за особе са инвалидитетом(12 пружалаца).

Услугу "подршка младима за самостални живот "обезбеђује само установа за децу и младе у Сремској Каменици (према Уредби о мрежи установа социјалне заштите)⁴⁷. Услугу "мала домска заједница" обезбеђују установе за смештај деце и младих у Нишу, Београду, Неготину, Бајиној Башти, Алексинцу и матерински дом у Звечанској у Београду, и Колевка у Суботици. За малолетне странце без пратње ову услугу обезбеђују Заводи за васпитање у Београду и Нишу. На основу извештаја Покрајинског завода за социјалну заштиту "Обједињени извештај о интерном мониторингу и евалуацији лиценцираних пружалаца услуга у АП Војводини за 2019. годину" , током 2020. године услугу становања уз подршку пружала су два пружаоца услуга (од 140) , од којих је једна услуга намењена за кориснике са инвалидитетом, а за другу нема података о циљној групи. Према анализи "Мапирање услуга социјалне заштите"⁴⁸ из 2016 године, услуге подршке за самостални живот обезбеђиване су на већем броју локалних самоуправа. Услуга становање уз подршку за младе који се осамостаљују пружана је 2012 године на територији 15, а 2015 у 18 локалних самоуправа. Овај податак потврђује налаз републичког завода за социјалну заштиту да се коришћење услуге

⁴⁵ Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, <https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik-blizim-uslovima-standardima-pruzanje-usluga-socijalne-zastite.html>

⁴⁶ <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/predlozi-i-nacrti/sektor-za-brigu-o-porodici-i-socijalnu-zastitu/usluge-socijalne>

⁴⁷ Уредба о мрежи установа социјалне заштите, <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/Uredba%20o%20mrezi%20ustanova.pdf>

⁴⁸ Мапирање услуга социјалне заштите у надлежности јединица локалних самоуправа у Републици Србији, Центар за социјалну политику и сарадници, Београд, 2016, <https://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/12/Mapiranje-usluga-socijalne-zastite.pdf>

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

становане уз подршку за младе смањује. Смештај за децу и младе обезбеђује 19 установа и 7 центара за породични смештај и усвојење.

Како се саветодавно-терапијске и социо-едукативне услуге не лиценцирају (осим услуге СОС телефона), постојање ових услуга могуће је пратити једино преко базе акредитованих програма обуке Републичког завода за социјалну заштиту. Према "Извештају о резултатима евалуације процеса акредитације у периоду 2008-2018. година" на крају 2017. године у Регистру акредитованих програма је било 161 активан програм, од којих је 2225 било намењено деци и младима. Према овом извештају, "неретко се дешава да један програм може бити сврстан у две или чак и три области", што отежава препознавање услуга за младе и младе у транзицији ка независном животу. У истом извештају се наводи да постоје програми које је тешко сврстати у постојеће области, што исто отежава препознавање програма намењених младима.

Не постоје релевантни подаци ни о пилот програмима подршке младима који се пројектно реализују, и у којима је центар за социјални рад или установа за смештај и центар за породични смештај и усвојење партнер у реализацији активности. О овим програмима не постоји званична евиденција. Поготову не постоје подаци о програмима подршке младима који се осамостаљују које реализују други системи, и који се често реализују у партнерству са центрима за социјални рад.

У систему социјалне заштите не постоје ни одговарајуће услуге и третмани за децу и младе који су преживели занемаривање и злостављање, бар не оне које су лиценциране или за које су акредитовани одговарајући програми подршке. Различите студије које говоре о насиљу над децом и младима, указују на последице овог искуства на ментално и физичко здравље и понашање, изазове у препознавању и пружању подршке, те је познавање разлога измештања детета/младе особе неопходно за развој одговарајућих услуга у систему социјалне заштите. Студија негативних искустава у детињству (АСЕ студија)⁴⁹ наводи да се последице негативних искустава у детињству огледају у самодеструктивном понашању, злоупотреби супстанци, абортус, физичка обољења, снажнија подршка телесном кажњавању као виду дисциплиновања, израженије несигурно везивање у партнерским односима и симптоми повезани са менталним здрављем. Недостатак података о сексуалном и другим видовима насиља над децом доводе до неадекватне подршке, с обзиром да се насиље као такво не препознаје⁵⁰. С тога се може поставити питање колико систем успева да препозна различите видове злостављања деце и младих и да на њих одговарајуће реагује, самостално или у партнерству с другим секторима и организацијама.

Посматрајући ресурсе система социјалне заштите, можемо рећи да услуге подршке младима који се осамостаљују постоје у обиму који ни приближно не задовољава процењене потребе младих који се осамостаљују (узимајући у обзир обавезу подршке младима за осамостаљивање током смештаја и у периоду транзиције) и ризике социјалне искључености са којима се млади који се осамостаљују

⁴⁹ Студија негативних искустава у детињству (АСЕ студија), УНИЦЕФ, Београд, 2019. година,
<https://www.unicef.org/serbia/pregled-studije-o-negativnim-iskustvima-u-detinjstvu-ace-studija>

⁵⁰ Епидемиолошко истраживање насиља над децом у Србији, Н.Ханак, Л.Тењовић, В. Ишпановић-радојковић,
а.Влајковић, М Беара, Београд, у ТЕМИДА, јун 2013, страна 75-102

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА
Сектор за уговарање и финансирање програма
из средстава Европске уније
МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ,
БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА
МИНИСТАРСТВО ОМЛАДИНЕ И СПОРТА

Овај пројекат финансира
Европска унија

#ЕУ
ЗА ТЕБЕ

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

сусрећу, нити одговара на специфичне потребе за подршком деце и младих услед трауме изазване губицима и насиљем. Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите омогућава развој иновативних услуга на ази заједничких минималних стандарда пружања услуга социјалне заштите.

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

4 ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА

Основни циљ истраживања је да пружи Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања релевантне информације о потребама младих који се осамостаљују и изазовима у подршци осамостаљивању, како би се допринело развоју ефикасних приступа и квалитетних пракси и иновативних услуга за младе који напуштају систем алтернативног старања, заснованим на њиховим потребама. На нивоу центара за социјални рад и пружаоца услуга за смештај младих истраживање може да допринесе стандардизацији поступака, квалитетнијој подршци младима и унапређењу сарадње у припреми и подршци младима за осамостаљивање, током алтернативног смештаја и у периоду преласка на независан живот. Коначни циљ истраживања је да кроз унапређење подршке младима, а посебно кроз унапређење могућности за обезбеђивање стабилног становања, допринесе њиховом социјалном укључивању, чиме би се унапредио њихов квалитет живота и интеграција у заједницу.

Специфични циљеви анализе су:

- Пружити анализу актуелних националних политика, нормативног и институционалног оквира од значаја за подршку младима који се осамостаљују
- Пружити анализу потреба младих за услугама у процесу осамостаљивања и доступности постојећих услуга
- Пружити анализу примене међународних стандарда у обезбеђивању подршке младима који се осамостаљују
- Креирати препоруке за унапређење стратешког и методолошког оквира за подршку младима у процесу осамостаљивања.

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

5 МЕТОДОЛОГИЈА

Током истраживања коришћена је мешовита методологија која обухвата анализу литературе, квантитативно истраживање са водитељима случаја и директорима центара за социјални рад, установа за смештај деце и младих и центрима за породични смештај и усвојење и квалитативно истраживање са стручним радницима центара за социјални рад који раде са децом и младима који се осамостаљују (водитељи случаја, супервизори и руководиоци служби) , васпитачима и саветницима за хранитељство и младима који напуштају смештај током 2022 године.

5.1 Преглед литературе

Преглед литературе укључује преглед постојећих закона и подзаконских аката, политика, стратегија, статистика и извештаја, пре свега у систему социјалне заштите, али другим системима који се односе или могу бити од значаја за пружање подршке младима који се осамостаљују, укључујући: Закон о социјалној заштити, Породични закон, Закон о социјалном становању, Закон о основама образовања и васпитања, Закон о правима пацијената, Закон о младима, Правилник о организацији, нормативима и стандардима центра за социјални рад, Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, Стратегију запошљавања у републици Србији за период 2021 до 2026, Националну стратегију за младе за период 2015-2025 године, Стратегију развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. године, Стратегију унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године, Програм реформе политике запошљавања и социјалне политике (ЕСРП), Програм економских реформи (ЕРП), Акциони план за Поглавље 19 – Социјална политика и запошљавање, Акциони план за Поглавље 23. Анализа обухвата и релевантне статистичке податке Републичког и Покрајинског завода за социјалну заштиту, као и других релевантних, мада малобројних истраживања која се односе на услуге за младе и младе који се осамостаљују. Преглед литературе обухвата и кључне међународне стандарде који се тичу заштите деце и младих и остваривања њихових права, пре свега Смернице за алтернативно старање о деци и стандарде који се односе на вођење случаја у дечјој заштити.

5.2 Квантитативно истраживање

Квантитативно истраживање реализовано је током децембра 2021. године на узорку центара за социјални рад и установа за смештај деце и младих и центара за породични смештај и усвојење. У циљу прикупљања података о потребама младих који се осамостаљују, доступним услугама за подршку младима и квалитету стручног рада са младима који се осамостаљују, креирани су следећи упитници: упитник за водитеље случаја; упитник за децу и младе старије од 14 година који се налазе на алтернативном смештају; упитник за директоре центара за социјални рад и упитник за директоре установа за смештај деце и младих и центара за породични смештај и усвојење. Упитнике је учесницима дистрибуирало Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања како

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

би се постигао што бољи одговор учесника истраживања. На упитнике је одговорило 120 центара за социјални рад (85% од укупног броја центара за социјални рад у Србији), а упитнике је попунило 356 водитеља случаја који раде са младима старости од 14 година. Упитник о младима попуњен је за 950 младих старијих од 14 година. На упитнике који су се односили на установе за смештај деце и младих и центре за породични смештај и усвојење одговорило је 16 установа за смештај деце и младих (84% установа) и 4 центра за породични смештај и усвојење (57% центара за породични смештај и усвојење).

5.3 Квалитативно истраживање

Квалитативно истраживање спроведено је на узорку радника центара за социјални рад, установа за смештај деце и младих, центара за породични смештај и усвојење и младих који у 2022. години напуштају смештај у установама или хранитељским породицама. Квалитативно истраживање реализовано је путем фокус група и индивидуалних интервјуа.

Квалитативно истраживање са стручним радницима центара за социјални рад реализовано је путем 3 фокус групе у којима је учествовало 30 стручних радника. У овим фокус групама учествовали су стручни радници центара за социјални рад са седиштем у следећим градовима: Београд, Суботица, Ћуприја, Апатин, Бела Црква, Крагујевац, Краљево, Велико Градиште, Крушевац, Зајечар, Књажевац, Нови Пазар, Врање, Прибој, Кладово, Вучитрн, Лесковац, Панчево, Љубовија, Косјерић, Сврљиг, Лозница.

Квалитативно истраживање са стручним радницима установа за смештај деце и младих и центара за породични смештај и усвојење реализовано је кроз 2 фокус групе у којима је учествовало 20 васпитача, саветника за хранитељство и руководиоца служби. У овим фокус групама учествовали су стручни радници следећих установа: Центар за заштиту одојчади, деце и омладине, установе за децу и младе "Др. Никола Шуменковић", "Христина Маркешић", "Вера Благојевић", "Споменак", "Јефимија", "Сремчица", "Мирослав-Мика Антић" и домови за децу и омладину "Душко Радовић" и СОС Дечје село "Др.Милорад Павловић", Заводи за васпитање деце и омладине у Београду, Нишу и Књажевцу и Центри за породични смештај и усвојење са седиштем у Београду, Нишу, Крагујевцу и Милошевцу.

Квалитативно истраживање са младима који се осамостаљују у 2022. години реализовано је са 10 младих, петоро који се налазе на породичном смештају и петоро који се налазе на смештају у установи, као и њиховим васпитачима и водитељима случаја.

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

6 Резултати истраживања

Истраживање је фокусирано на прикупљање података о кључним факторима одрживе транзиције младих ка самосталном животу: социјални односи – очување односа подршке, образовање, становање и економска стабилност – запошљавање и приходи. Подаци се односе на развијеност одређених фактора код самих младих, доступност услуга подршке у достизању ових фактора и одређене аспекте рада пре свега центара за социјални рад који обезбеђују подршку младима у осамостаљивању и поштовање њихових права током и након смештаја, али и установа за смештај деце и младих и центара за породични смештај и усвојење.

6.1. Општи подаци о младима на смештају

Узраст и пол

У 2021. години, закључно са октобром месецом, на смештају у установама за смештај деце и младих и на хранитељству налазило се 950 младих старијих од 14 година. Према структури деце и младих у односу на узраст и пол, нешто више се на смештају налазе девојчице и девојке у односу на дечаке и младиће – 527 (56%) девојчица и девојака и 423 (44%) дечака и младића. Доминирају деца до 18 година која су заступљени са 68%. Најзаступљенији узраст младих је од 15 до 17 година. Младих који су старији од 18 година има 32%.

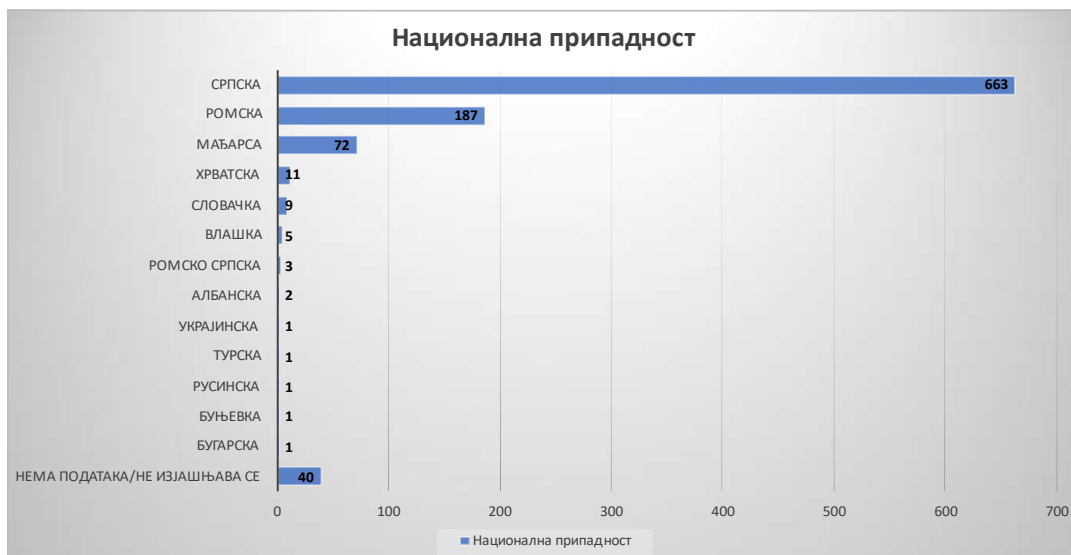
Национална припадност

Међу младима на смештају доминирају млади српске националности, а потом ромске, док за 40 младих нема података о националној припадности.

Ово може говорити у прилог томе да је приступ деци и младима углавном креиран у социокултурно разумљивом и прихватљивом контексту за већину деце и младих који се осамостаљују.

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Локалне заједнице из којих деца и млади потичу

Млади на смештају потичу из свих региона Србије. Ипак, средине са највећим бројем младих који се налазе на смештају су Суботица, Београд, Алексинац, Крагујевац, Зрењанин, Јагодина, Лозница, Зајечар, Лесковац, Ваљево и Краљево. Средине из којих млади потичу значајно се разликују по економској развијености и развијености услуга социјалне заштите. Ово су значајне карактеристике локалних заједница које утичу на њихове ресурсе за подршку младима који се осамостаљују. У анексу 1 дат је преглед локалних самоуправа са којих деца и млади потичу са бројем младих који потичу са те јединице локалне самоуправе и годинама старости које имају у 2021. години.

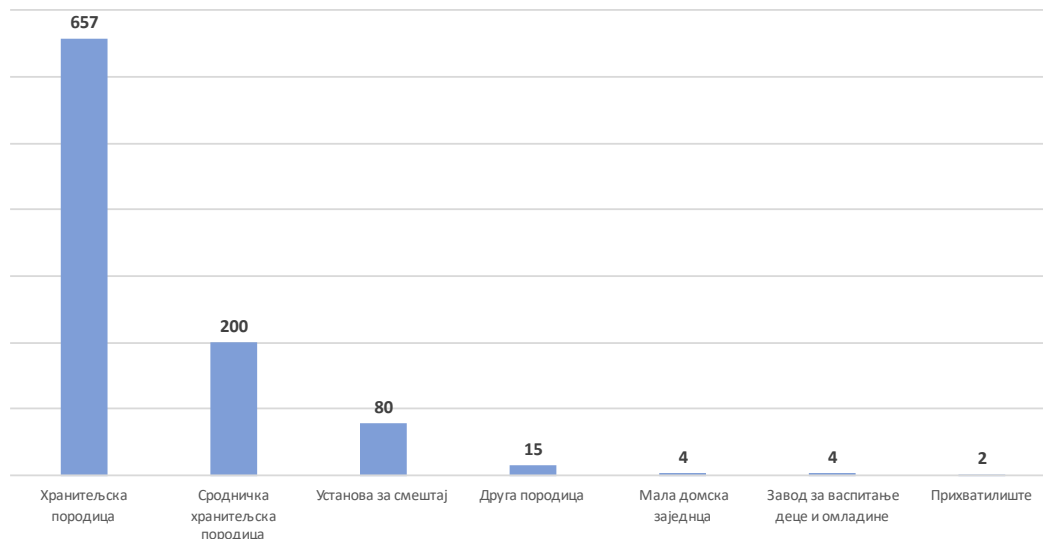
Смештај и старатељска заштита

Највећи проценат деце и младих на смештају налази се на смештају у хранитељским породицама - 68% и у сродничком хранитељским породицама - 21%. Само 8% деце и младих налази се на смештају у установи за смештај деце и младих, а у заводу за васпитање деце и омладине налази се мање од 1% деце и младих.

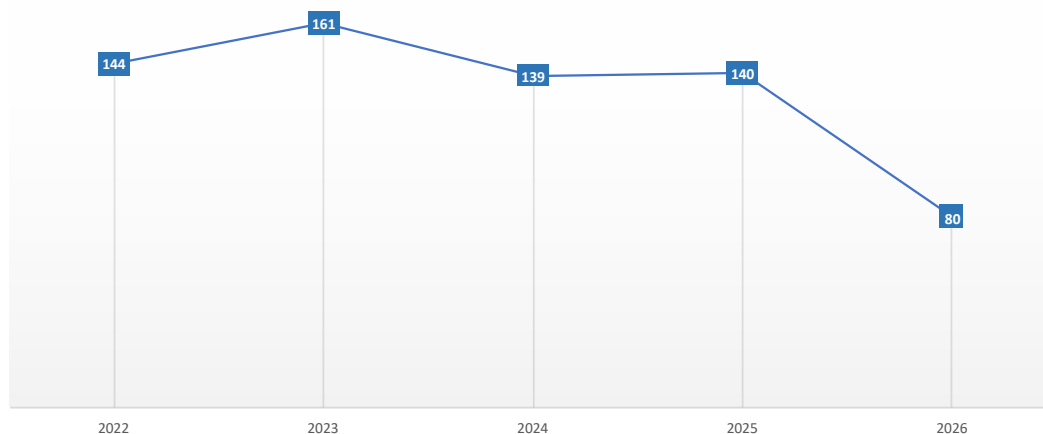
ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Структура младих према врсти смештаја

На територији јединице локалне самоуправе са које потиче смештено је 693, односно 73% деце и младих. У анексу 2 дат је преглед података о деци и младима који су смештени на територији локалне самоуправе са које потичу. Пројекција напуштања смештаја ради осамостаљивања указује да се планира да у просеку 133 младих годишње напусти смештај ради осамостаљивања. У Анексу 3 дата је процена вероватноће напуштања смештаја младих у наредних 5 година према локалним самоуправама где се млади враћају.

Динамика изласка младих са смештаја у периоду 2022-2026. година

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Скоро сва деца, и млади којима је ова мера заштите потребна, имају старатељску заштиту. Подаци о старатељској заштити дати су за 878 деце и младих. Старатељском заштитом обухваћено је 75% деце и младих, док 25% младих није под старатељством. Под непосредним старатељством центра за социјални рад је 44% деце и младих (старатељство и привремено старатељство), а под старатељством физичких лица је 31% деце и младих (старатељство и привремено старатељство). И даље је висок обухват стручних радника непосредним старатељством, што представља додатно оптерећење стручним радницима центара за социјални рад.

Школовање

У погледу школовања, значајан број младих је на редовном школовању и постиже добар успех у школи, њих 89 %. Не похађа школу 11% младих, међу њима има младих који су завршили школовање и младих који из различитих разлога не похађају школу. Највише младих похађа средњу школу.

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Млади који похађају основу и средњу школу постижу добре резултате у учењу, а највише је ученика са врлодобрим и добрим успехом. Само 5% младих је током школовања понављало неки разред основне или средње школе. Средњу школу је током 2021. године завршило 177 младих.

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Разлози за измештање деце и младих из породице

Деца и млади измештају се из породице пре свега због занемаривања, потом због спречености родитеља да врше родитељску дужност и због смрти родитеља. Занемаривање као разлог

Убедљиво највеће препознавање занемаривања деце и младих као фактора њиховог измештања може упутити на додатна истраживања реалне заступљености занемаривања и компетенција стручњака за препознавања различитих видова насиља над децом и младима.

Поређењем разлога за измештање деце и младих из породице са узрастом и постојећим програмима подршке, нису у значајнијој мери препознати специфични програми који "гађају" одређене тешкоће младих повезане са искуством раног занемаривања и злостављања.

измештања детета присутно је код 64% младих, и то у свим узрастним групама. Податак да је код деце узраста од 13 година занемаривање најчешћи узрок измештања (код 43 детета), а потом следи измештање услед сексуалног (13 деце), емоционалног и физичког (12 деце) злостављања, а потом због проблема у понашању (5 оро деце) је донекле неочекиван. Када је у питању сексуално злостављање, подједнако као деца од 13 година злостављана су и деца узраста 19,11 и 14 година.

Злостављање и експлоатација детета разлог је за измештање код 24% младих на смештају.

У анексу 4 дат је преглед деце и младих према виду насиља над децом и узрасту у моменту издвајања деце из породице.

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

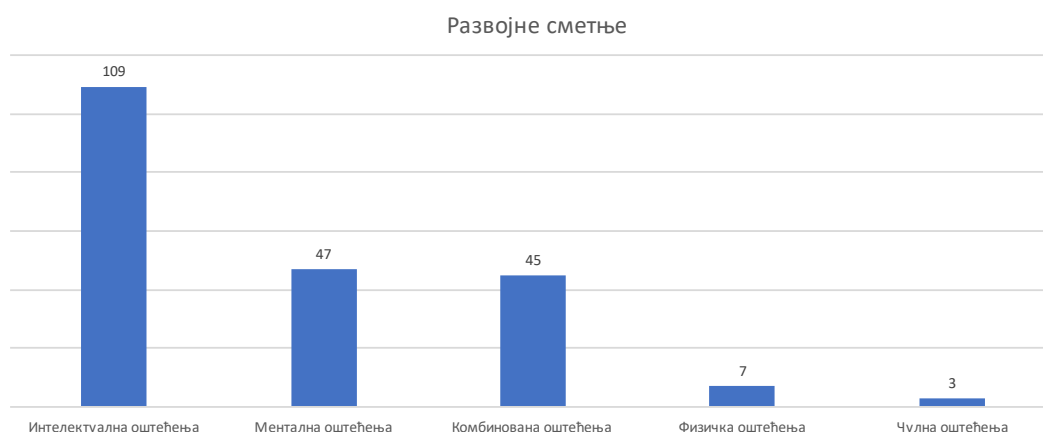
6.2. Лична обележја младих од значаја за успешност у осамостаљивању

Развој и понашање

Већина младих на смештају има развојне карактеристике у складу са узрастом. Само 22% младих има развојне сметње (211 младих особа). Доминирају млад и са интелектуалним тешкоћама (52%), док су скоро подједнако заступљени млади са менталним тешкоћама (22%) и комбинованим развојним сметњама (21%). Младих са физичким и чулним сметњама има 5%. Први степен подршке одређен је за 79 деце и младих, којима је неопходан стални надзор и подршка у задовољавању потреба.

Значајна већина младих не показује изазовна понашања типа скитње, бежања из школе, агресивног понашања, злоупотребе психоактивних супстанци, крађа, наглих промена расположења.... Њих 82% нема елементе изазовног понашања. Емоционалне проблеме у виду тикова, муцања, депресивног понашања, импулсивног реаговања показује 22% деце и младих, а у сукобу са законом је само 5% деце и младих.

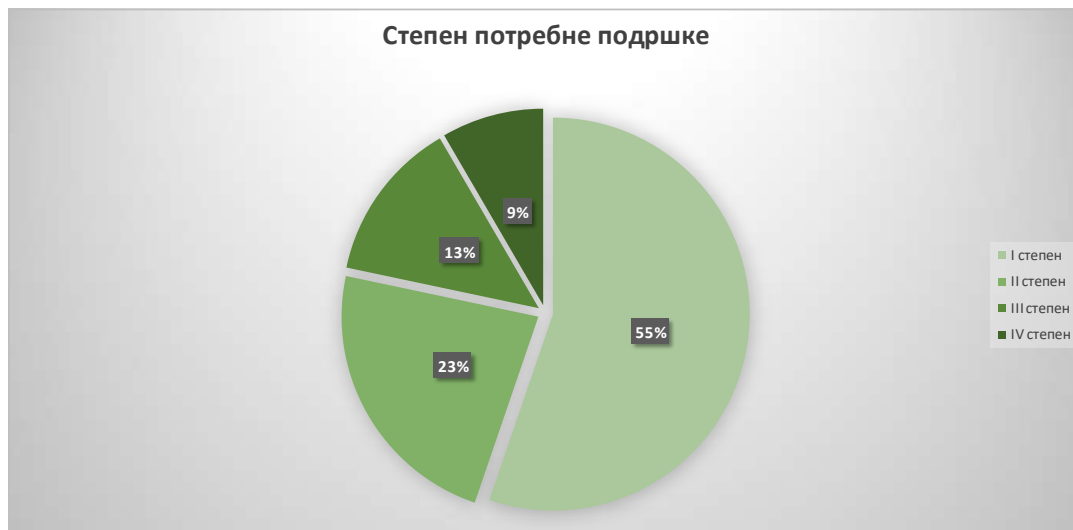
Структура деце и младих у односу на постојеће развојне сметње

Већина младих који се осамостаљују нема потребе за појачаном подршком у развоју и осамостаљивању, а само мали део захтева појачану пажњу како би се препознале могућности и домени осамостаљивања и обезбедила одговарајућа подршка у превазилажењу тешкоћа.

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Мотивација за школовање

Само 44% младих показује мотивацију за учење и постизање успеха у образовању, док већина младих не показује посебну мотивацију за учење, али ни незаинтересованост.

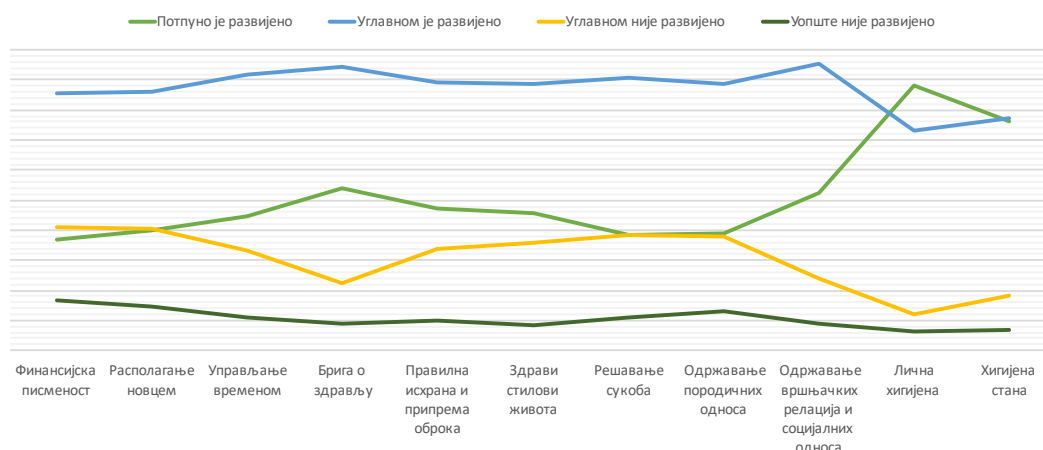

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Развијеност вештина за самостални живот

Центри за социјални рад процењивали су развијеност животних вештина за самостални живот, као један од кључних фактора за успешно осамостаљивање младих. Тражена је процена развијености за укупно 11 елемената које чине вештине самосталног живота. Уочава се тенденција давања сличних одговора на различите елементе вештина. Иако су разлике минималне, у групи потпуно развијених вештина најразвијенијим су процењене вештине одржавања личне хигијене, хигијене стана и здравља код 30 до 49% младих. Следе вештине управљања временом, исхране и здравих стилова живота код 26 до 30% младих, а најмање су развијене финансијска писменост, располагање новцем, решавање сукоба и вештине одржавања породичних односа. Ови резултати су у складу са подацима о природи реализованих активности подршке младима током смештаја. За највећи број младих, 47 - 53%, стручни радници су одговорили да су вештине углавном развијене, а за мали број младих вештине нису развијене.

Структура младих према актуелно развијеним вештинама
самосталног живота

Процена развијености вештина је заснована на личној процени водитеља случаја, с обзиром да за развој ових вештина не постоје смернице и инструкције како радити и како процењивати напредовање младих. Поређењем оцене да су код 29% младих потпуно развијене вештине одржавања вршњачких релација, а потпуно и претежно развијене код 81% младих, са приказаном социјалном мрежом младих на смештају и активностима подршке младима, поставља се питање критеријума на основу којих је процена извршена и њене релевантности.

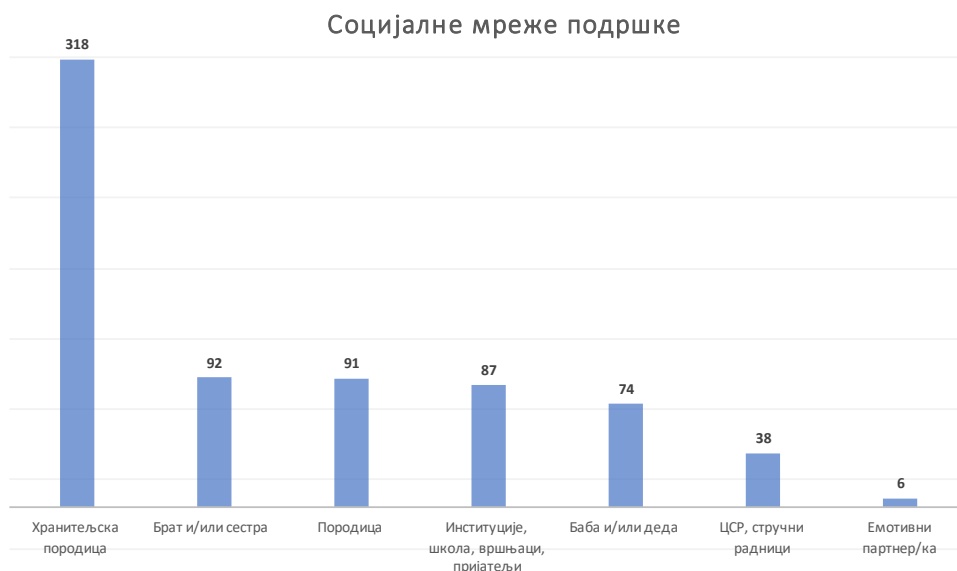
ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Социјалне вештине и мреже подршке

Процена развијености социјалних вештина младих показала је да су код 5% младих социјалне вештине веома развијене, код 37% су развијене, код 39% су слабо развијене и код 19% нису развијене. Развијеност социјалних вештина директно је повезана са развојем социјалних мрежа у заједници. Процена развијености вештина је заснована на личној процени водитеља случаја, с обзиром да за развој ових вештина не постоје смернице и инструкције како радити и како процењивати напредовање младих.

Подаци о социјалној мрежи младих прикупљени су кроз питање отвореног типа. Код 45% младих њихову социјалну мрежу чине хранитељи и њихове породице, а ово је уједно и најразвијенија социјална мрежа младих. Вршњаци и пријатељи чине социјалну мрежу младих у 12% случајева. Овако низак проценат вршњачке и пријатељске мреже указује на социјалну искљученост младих из вршњачких релација. Посебно су актуелне друштвене мреже на интернету, које млади све више користе. Хранитељи у већини случајева не знају како да се поставе и нису у могућности да упуте младе у погледу правила безбедности у вези коришћења друштвених мрежа.

Мрежа сродника, породице, и баба и деда младих заступљена је код 23% младих, а подршка браће и сестара код 13% младих. Мање од 1% младих остварује социјалну подршку од стране емоционалног партнера. У поређењу са узрастом младих, где се већи број младих налази у годинама у којима се природно успостављају емотивне везе са партнерима, ово је занемарљиво мали број

младих са социјалном мрежом коју обезбеђује партнерска релација. У 5% случајева као социјална мрежа младе особе препознају се стручни радници центара за социјални рад, установа за смештај и центара за породични смештај и усвојење.

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

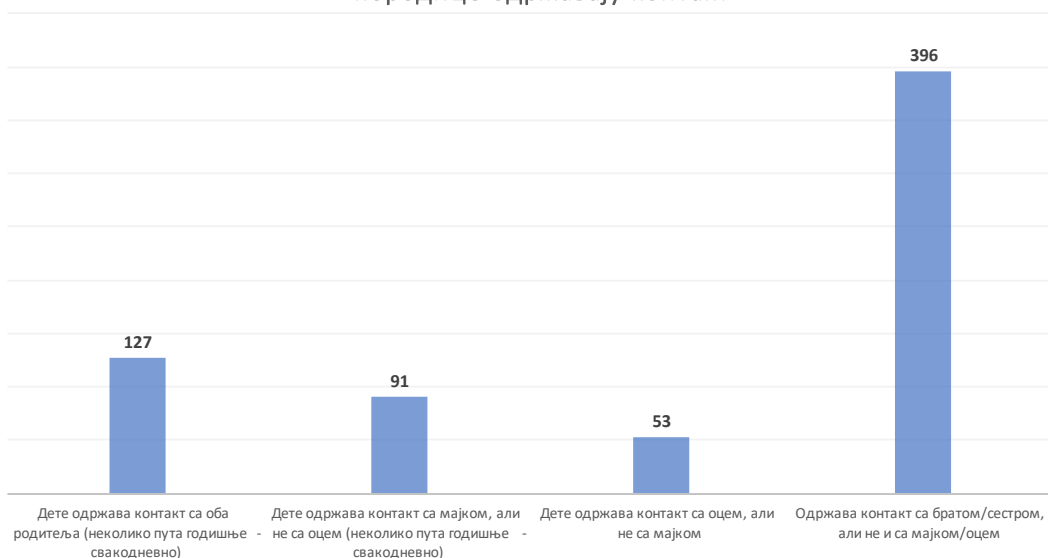
- Млади на смештају су искључени из вршњачких релација и немају вршњачку мрежу подршке
- Друштвене мреже на интернету представљају нови изазов за младе, хранитеље и стручне раднике
- Стручни радници не обезбеђују потребну подршку развоју социјалних вештина

Континуитет односа са породицом и средином

У погледу одржавања континуитета односа деце и младих са родитељима, сродницима и средином из које потичу, водитељи случаја су навели да 71% младих (њих 667) одржава контакте са оба или једним родитељем (271 млада особа) или са браћом и сестрама, али не и са родитељима (396 младих).

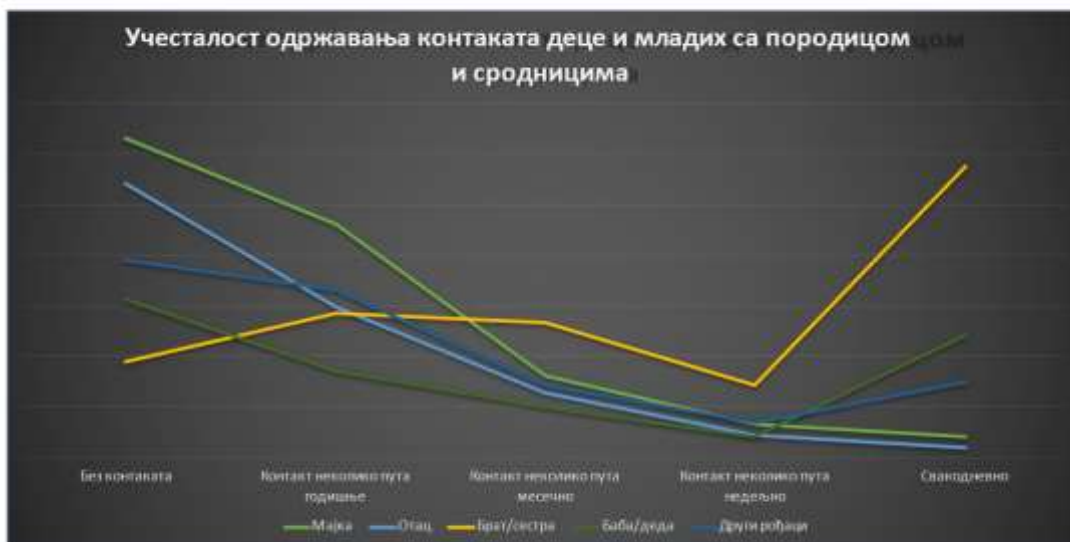
Како 15% младих нема родитеље, број деце и младих који контактирају с најближом породицом је висок, што делује охрабрујуће. Међутим, поређење са учесталашћу контаката даје другачију слику. Контакти су релативно ретки, а највећи број младих контактира с породицом и сродницима неколико пута годишње.

Структура корисника према критеријуму са којим члановима породице одржавају контакт

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Изузетак су контакти са браћом и сестрама који су свакодневни (30% деце и младих), што се може разумети као резултат устаљене праксе да се браћа и сестре кад год је то могуће упућују на смештај у исту хранитељску породицу или установу. Ово је посебно значајно јер је утврђено да млади који чешће контактирају са једним чланом породице, на пример с мајком или оцем, такође у већој мери одржавају контакте са другим члановима породице. Ове особе су истовремено склоније већем развијању мрежа у заједници, и обрнуто. С тога је очување односа с породицом од великог значаја за развој и социјалну интеграцију младих.

- Право детета на одржавање личног односа са родитељима се не остварује у потпуности
- Последице ређег или прекинутог контактирања с родитељима одржавају се на контактирање са другим сродницима и обим (значајно смањен) успостављања социјалних мрежа у заједници
- Деца и млади су у повећаном ризику од социјалне искључености
- Стручни радници немају у довољној мери потребна знања и вештине за организовање конструктивних и за младе позитивних контаката
- У процени се не прикупљају подаци о свим сродницима, за велики број породица се процењује да немају капацитет за напредовање, контакти стручних радника са њима и подршка су ретки

Водитељи случаја, васпитачи и саветници наглашавају потребу редовног и учесталијег контактирања младих са породицом и сродницима, која се упркос томе не реализује. Највећа препрека одржавању контаката види се у поступању центара за социјални рад који не обезбеђују податке о свим члановима породице и сродницима деце и младих. Друга препрека се препознаје у изостанку међусобне координације у подршци младима и сродницима за сврсисходно одржавање контаката и недовољној подршци родитељима и сродницима коју обезбеђује центар за социјални рад.

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

"Нисмо ни знали да одржавају однос са родитељима"

ФГ 2, водитељ случаја

"Замислите како се осећала девојка која је са 24 године открила да има бабу и деду и целу фамилију која се обрадовала када су се видели и жели да је прихвати. Целог живота је код нас и гради идентитет као неко ко је сам, прошли смо заједно много тога. И сада одједном има фамилију, она не зна ко је и шта да ради"

ФГ 3, васпитач

"И ми смо збуњени како да не организујемо контакт ако он (дечак на смештају) то жели, а знамо да то неће бити добро за њега"

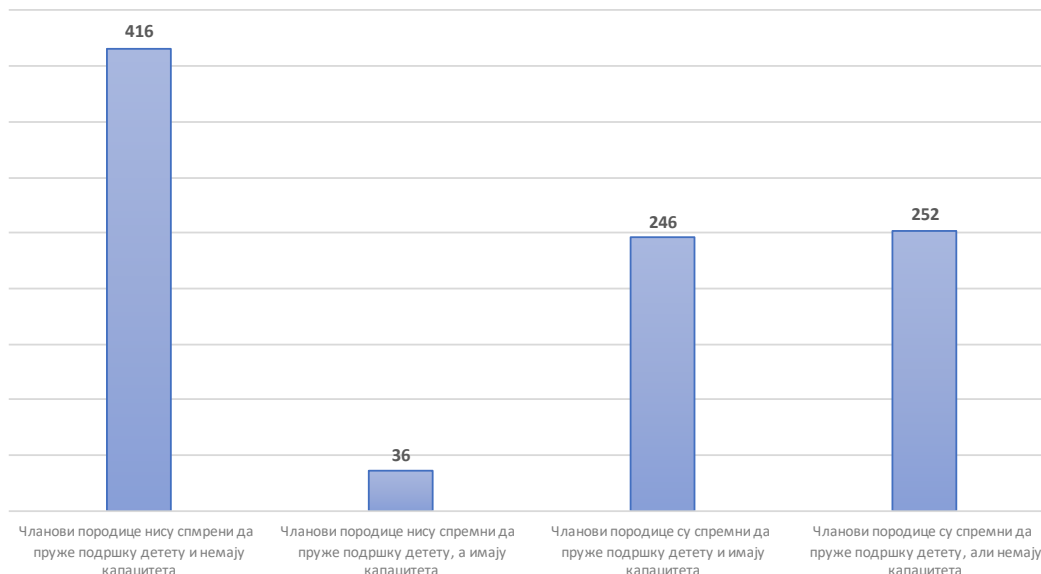
ФГ 3, водитељ случаја

"Ми немамо времена да се бавимо породицом. А и они нису сарадљиви"

ФГ 2, водитељ случаја

Континуитет односа повезан је и са спремношћу и капацитетом породице и сродника да пружи подршку младој особи током смештаја и након изласка. Само за 26% младих породица је спремна да пружи подршку и има капацитет да подржи младу особу. За 70% младих породица нема капацитет да подржи младу особу, без обзира на то да ли су спремни да ту подршку пруже или не. Само за 4% младих породица има капацитет да подржи младу особу, али није спремна на то.

Структура младих у односу на могућу подршку породице у осамостаљивању

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Проценат породица које немају капацитет за подршку младима је висок. То може указивати на оправданост измештања деце. Истовремено, овај податак отвара питање критеријума процене родитеља и породица за унапређивање постојећег стања. Стручна упутства и смернице о овој врсти процене не постоје.

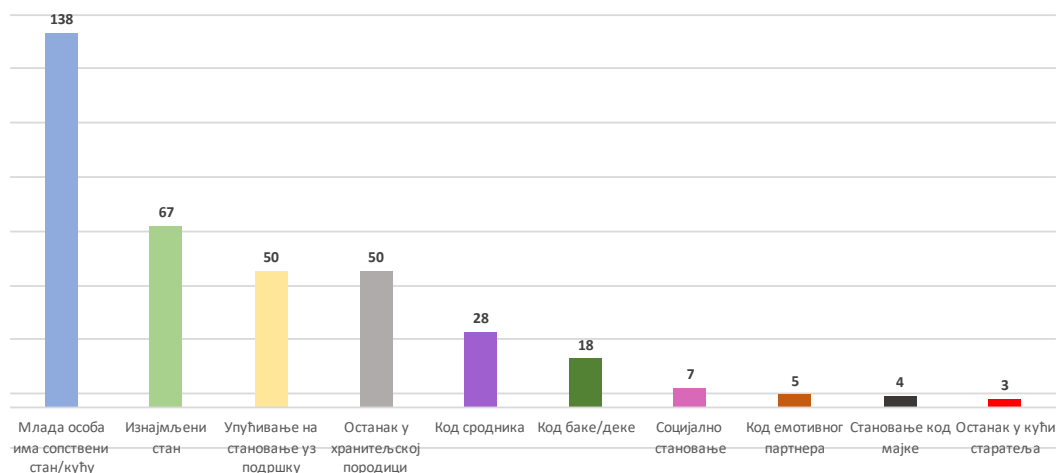
Иако на истој територији на којој су смештена деца и млади у 71% случајева (679 деце и младих) живе и њихови рођаци, ови контакти су и даље ретки. С друге стране, не постоји пракса да се деци и младима омогући да упознају своје порекло и граде лични идентитет и кроз упознавање породичног стабла, за шта је неопходно трагање за сродницима. У Анексу 5 дат је преглед јединица локалне самоуправе на којима су смештена деца и млади и на којима живе њихови рођаци, са бројем деце на смештају.

Стамбена обезбеђеност

Стамбена обезбеђеност је један од важних предиктора успешног осамостаљивања младих. С обзиром на надлежност локалне самоуправе за решавање стамених питања на својој територији, корисно је да постоји информација о потребама стамбеног збрињавања младих на територији локалне самоуправе у којој ће живети након изласка са смештаја, Према мишљењу водитеља случаја, у средину из које потичу, враћа се, или у њој остаје, 701 млада особа. У Анексу 6 дат је преглед података о младима који се враћају/или остају на одређеној локалној самоуправи.

Предвиђени начини обезбеђивања становања за 372 младе особе које напуштају смештај су разноврсни. У Анексу 7 дат је преглед према локалним самоуправама за потребне, планиране начине обезбеђивања становања за младе који се враћају/остају у тој средини.

Структура младих према планираном облику обезбеђења становања након напуштања алтернативног старања

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

За 157 младих извесно је да ће се становање обезбедити у стамбеним објектима у њиховом власништву, изнајмљивањем стана за њих 67 и упућивањем на коришћење услуге становање уз подршку 50 младих. За 115 (32%) младих опција становања је везана за останак у хранитељској или сродничкој породици, укључујући незнатан број младих за које се очекује обезбеђивање социјалног становања или заснивање заједнице са емотивним партнером.

Поседовање стамбеног објекта у власништву

Сопствену кућу/стан има 138 младих, а још њих 19 има неки вид стамбене сигурности по основу уговора о наслеђивању дела/куће, постојања договора породице да младој особи остане део породичне куће, или се планира продаја породичне куће и куповина стана, а у једном случају сродници ће помоћи да се на плацу који је у власништву младе особе за њу подигне стамбени објекат. Ово је погодност која ће за 157 младих омогућити стабилно становање, поготову што се млади враћају, или остају на територији локалне самоуправе са које потичу, имајући у виду да је смештај углавном регулисан на територији са које су млади.

Сопствени
стан/кућу
има 157
младих

Стамбени објекти младих су углавном неподесни за становање и потребна су улагања како би се оспособили за стабилан живот у њима. У упитнику је понуђено 7 категорија потребних интервенција ради оспособљавања стаменог објекта за самостални живот младе особе: реновирање које обухвата грађевинске радове (поправка крова, зидање, замена подова); реновирање које се односи на замену столарије; реновирање које се односи на замену електричних инсталација; кречење; набавка намештаја; набавка фрижидера, веш машине и слично и набавка малих кућних апарата. Одговори су показали да су у сваком објекту потребне у просеку 3 различите интервенције, како би се објекти привели намени. У Анексу 8 дати су подаци о потребним улагањима како би стамбени објекти постали функционални за сигурно становање младих, класификовано према локалним самоуправама и видовима радова и опремања стамбеног објекта. Упитником нису прикупљени ближи подаци о томе да ли се стамбени објекат налази у граду или селу, односно у средини у којој ће дете живети, с обзиром да стамбени објекат може бити у дестимулативној средини која не омогућава запослење и обезбеђивање самосталне егзистенције младе особе.

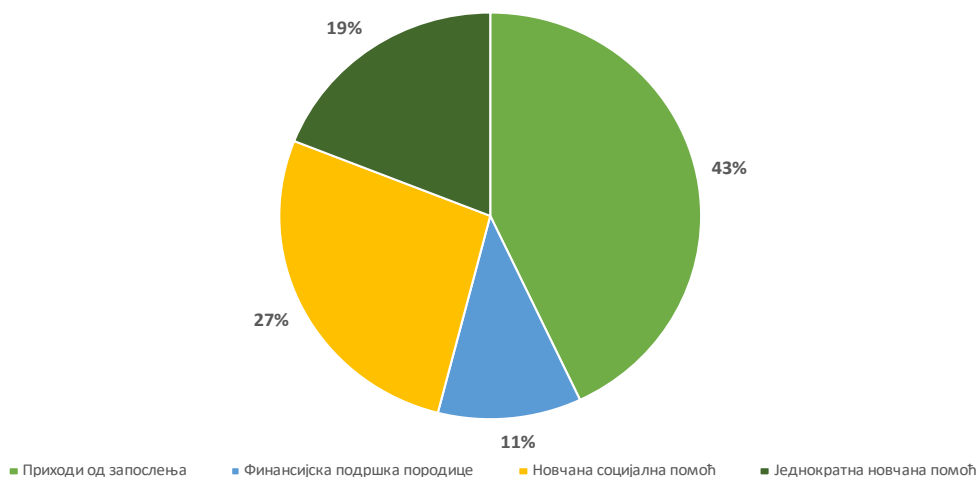
Изнајмљивање куће/стана

За 67 младих планом еманципације је предвиђено обезбеђење сигурног смештаја изнајмљивањем стана. Извори прихода за изнајмљивање станова се углавном предвиђају кроз остваривање права младих на НСП и тренутне новчане помоћи. Приказ могућих извора средстава младих за изнајмљивање стана дат је за укупно 342 младе особе, без обзира на то да ли је у плану еманципације предвиђено регулисање стамбеног питања и на то да ли млада особа има или нема план еманципације. За 150 младих предвиђа се запошљавање као извор средстава за финансирање стана.

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Структура младих према изворима обезбеђивања средстава за финансирање изнајмљивања стана

За 160 младих очекује се финансирање изнајмљивања стана кроз новчану социјалну помоћ (93 младих) и тренутне новчане помоћи (67 младих), док се за 37 младих очекује финансијска помоћ породице. Очито је да се за већу групу младих особа планира подршка у обезбеђивању средстава за изнајмљивање стана, те да су ове младе особе и даље зависне од других (система или сродника).

Упућивање на услугу становање уз подршку

Становање уз подршку планирано је за 50 младих након напуштања смештаја. Преглед средина у којима се планира коришћење ове услуге укључујући број младих према срединама дат је у Анексу 7. Број младих за које се планира услуга становања уз подршку значајно је већи од капацитета постојећих лиценцираних пружалаца услуге (2).

Ресурси за пружање услуге у виду постојања станова у власништву локалне самоуправе за ову услугу постоје у 19 општина, са укупно 24 стана величине од гарсоњере до трособног стана. Станови за услугу становање уз подршку претежно постоје у Централној и Западној Србији и Војводини. У Анексу 9 дат је списак расположивих станова према локалним самоуправама.

Средине у којима постоји стан за услугу становање уз подршку и у којима се планира коришћење услуге становање уз подршку у наредних 5 година су: Апатин, Београд, Јагодина, Коцељева, Крагујевац, Кула и Лозница. У Београду и Кули постојећи станови нису довољни да се обезбеди становање уз подршку за све младе којима је ова услуга потребна.

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Процена утицаја фактора осамостаљивања на успешност процеса

Водитељи случаја проценили су све кључне факторе који утичу на успешност процеса осамостаљивања као изузетно значајне за осамостаљивање младих који се припремају за излазак са алтернативног старања: завршена најмање средња школа, обезбеђен посао, обезбеђено становање, обезбеђена материјална подршка првих годину/две након осамостаљивања без обзира на запошљавање, очувани однос с породицом, ментално здравље младих и развијене социјалне вештине. Иако се не посвећује подједнака пажња подршци младима у развоју ових фактора осамостаљивања, значајна информација је да водитељи случаја знају који фактори доприносе успешном осамостаљивању младих, што је добар предиктор за унапређење праксе.

6.3. Планирање и обезбеђивање подршке за осамостаљивање

Планирање процеса осамостаљивања младих у центрима за социјални рад

Водитељи случаја наводе да се за младе особе током смештаја сачињава план за еманципацију младе особе. План је сачињен за 63% младих особа, а поновни преглед плана врши се редовно за 90% деце и младих за које овај план постоји.

У погледу учешћа младих, сарадника и значајних особа за децу и младе у процесу планирања, центри за социјални рад наводе да се поштују стандарди у вези планирања. У 92% случајева млада особа је учествовала у планирању, у 55% старатељи, у 60% саветници за хранитељство и у 41% особа значајна за младу особу. У најмањем проценту случајева су заступљени васпитачи – 7%. У односу на број младих особа на смештају у установама, овај проценат значи да за нешто више од половине младих особа васпитачи не учествују у планирању.

"Планови центра и наши су само мртво слово на папиру. Они (центри) су претрпани другим пословима. Ми имамо велику територију, кад бих све радила како треба не бих никада отишла кући"

ФГ 4, саветник за хранитељство

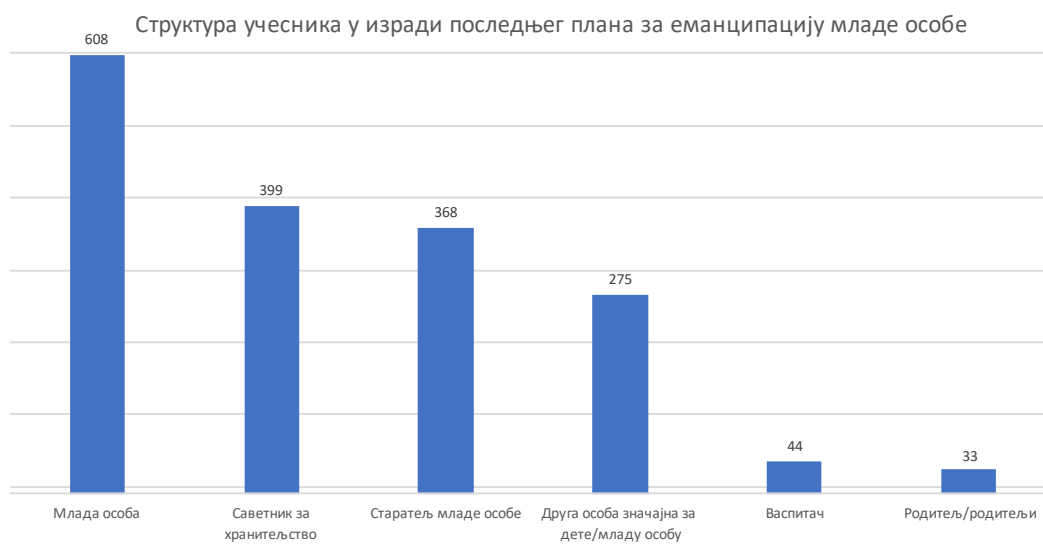
*"Они (центар за социјални рад) само дођу, донесу те планове и ми их потпишемо".
И 1, млада особа*

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

"Планови су уопштени. Пишемо их јер су прописани. Ја понекад боље радим с неком младом особом без плана него с другом с којом имам план"

ФГ 3, водитељ случаја

"Планирање је постало форма, изгубила се суштина. Суштина је да сви ми седнемо с дететом, младом особом, да разговарамо, договарамо се, а како ће то баш бити записано и није толико битно. Жива реч се изгубила. И ми (стручни радници установе и центара) се слабо познајемо, а деца водитеље случаја познају још мање. Не може да се добро планира кад се не познајемо и не разговарамо. Центар дође, донесе план, ми потпишемо, виде дете и оду, а ми остајемо с дететом"

ФГ 5, руководица

У погледу свог учешћа у планирању млади препознају да нису укључени у планирање, или доживљавају своје учешће као формалност.

"Нико ме није стварно питао шта желим да упишем. Уписала сам школу коју су хранитељи желели. Ја сам желела...."

И 8, млада особа

"Питали су нас они шта мислимо и шта предлажемо. Али од тога ништа, то су нас питали више форме ради."

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

И 5, млада особа

"Не знам како то они (водители случаја) планирају. Мени је потребно да разговарамо, да ми објасне шта и зашто. А они обично кажу: добро, то ће мо ми да решимо. И ја не знам како ће они то да реше, као да сам мала па ништа не знам"

И 2, млада особа

Стручњаци сматрају да им у планирању недостају јасне смернице и подаци, пре свега о родитељима и сродницима. Такође су мишљења да је потребно на другачији начин планирати.

"Кад нам дете дође, немамо излазну стратегију. Ми код деце до 14 година аутоматски пишемо "повратак у породицу", а кад напуни 14 "осамостаљивање", али то нам нису водичи, нема заједничког рада центара и нас, понекад немамо податке о деци који су важни, некад се правац у коме би смо усмеравали дете разликује од правца којим центар иде "

ФГ 4, саветник за хранитељство

"Потребно је да имамо планове интеграције. И да обавезно у њима предвидимо разговоре са послодавцима, да млади виде шта све значи запошљавање"

ФГ 1, водитељ случаја

- Прекршена су права младих на партиципацију у планирању и одлучивању
- Планирање је више ситуационо, формално и не задовољава стандарде постављене вођењем случаја
- Нема континуитета у планирању подршке за осамостаљивање од уласка детета/младе особе у систем алтернативног старања до потпуног осамостаљивања- нема излазне стратегије
- Заједнички приступ најбољим интересима детета и циљевима успешног осамостаљивања између институција постоји, али се често формирају различита гледишта стручних радника
- Водитељи случаја немају довољно времена да се посвете планирању
- Не постоје стандарди поступка припреме за осамостаљивање, што додатно отежава планирање, као ни стандарди спремности младих за самостални живот
- Мониторинг и евалуација плана се претежно не реализују

"План отпуста треба направити приликом пријема. Да млади виде да је то озбиљно."

ФГ 5, васпитач

"На почетку смештаја морамо да имамо процену да ли породица има капацитет да прихвати младу особу након престанка смештаја и коју врсту подршке они могу да пруже"

ФГ 4, васпитач

Водитељи случаја наводе да имају мало, или нимало времена за рад са младима на смештају и да не могу да им обезбеде квалитетну подршку.

"Децом без родитељског старања се бавимо само на ревизији"

ФГ 3, водитељ случаја

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

"Не знам шта пре, да ли да пишем налаз за насиље, или допис за бележника, да ли да идем на суд...не стижемо да се бавимо децом."

И 8, водитељ случаја

"Проблем ми је систем који није добро организован. Може да нас смара свако. Од нас се сувише очекује, а мало нас је и немамо ресурсе."

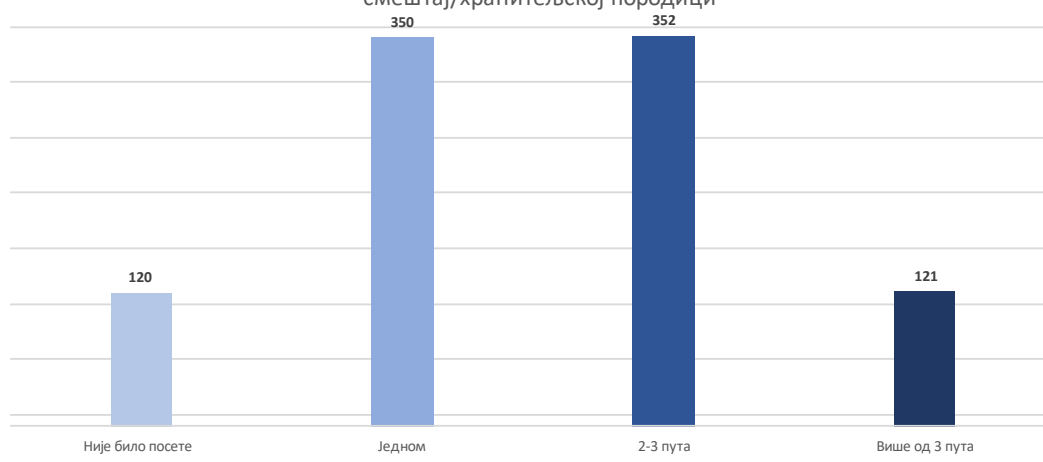
ФГ 1, И 8, водитељ случаја

У погледу наставка рада водитеља случаја са младом особом након изласка са смештаја на подршци у осамостаљивању, као и потребе да се овај рад планира, сви водитељи случаја сматрају да је потребно обезбеђивати подршку младима који се осамостаљују и након напуштања смештаја кроз вођење случаја. У погледу дужине трајања подршке мишљења се разликују, а предлози су да ова подршка траје годину до две године, док највећи део водитеља случаја сматра да овај период треба да траје онолико колика је потреба младе особе за подршком. Сви водитељи случаја сматрају да треба увести обавезну подршку и планирање након изласка са алтернативног старања.

Одржавање континуитета односа водитеља случаја и младих на смештају

Успостављен однос поверења и континуитет односа водитеља случаја и детета/младе особе током смештаја је један од предиктора позитивног утицаја и успешног осамостаљивања. Одржавање контаката водитеља случаја и младих у 2021. години реализовано је 2-3 пута за 37% младих на смештају, а у 50% случајева практично није било контакта (у 13% случајева контакта није ни било, а у 37% само једном). Код 19% младих реализоване су више од 3 посете.

Структура младих према посетама водитеља случаја установи за смештај/хранитељској породици

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Водитељи случаја чешће остварују контакт и посећују младе на смештају у установи у односу на младе на хранитељству. Водитељи случаја и у вези контаката са младима наводе недостатак времена и преоптерећеност другим пословима, који су обавезујући, као што је учествовање у раду групе за насиље и обавезе које имају према Закону о спречавању насиља у породици и другим прописима у односу према другим установама и институцијама.

Резултат оваквог односа према младима је да млади ретко виде водитеље случаја као особе којима могу да се обрате када имају проблем и од којих могу да очекују потребну подршку. Стиче се утисак да млади подршку коју обезбеђује центар за социјални рад (једнократне новчане помоћи, старатељска заштита, регулисање права) виде као део стручног поступка, а не као рад који је подршка њима.

- Однос водитеља случаја са младима је дисконтинуиран, неувременен и углавном усмерен на "решавање проблема", а мање на успостављање односа с младом особом и заједничко налажење решења
- Младима је фокус на односу поверења и комуникацији са водитељем, а мање на процедурама и писаном плану
- Постоје велике разлике између водитеља случаја у успостављању односа са младима

"Мени је мој водитељ случаја најближи, дуго знам и њу и друге који раде у центру, не персирам им. Доживљавам их као блиске. "

И 6, млада особа

"Не свиђа ми се да о мени одлучује неко кога једва да и познајем и виђам 2-3 пута годишње. Више бих волела да о мени одлучујем са мојим васпитачима, ми смо заједно сваког дана, њих познајем и они мене. Ми се договоримо да одем, рецимо, за викенд код другарице, а онда морамо да чекамо да се центар сложи"

И 1, млада особа

"Проблем за младе је што нема сталности. Нема сталности ни у односу са водитељима случаја, нити у односу са породицом јер породица не добија подршку".

ФГ 5, васпитач

"То није важно, нема везе да се сад нешто мења, преузима други тим даље да ради" (ВС)

ФГ 5, саветник за хранитељство наводи реченицу водитеља случаја

"Нисам им рекла(водитељу случају и саветнику за хранитељство). Њу (водитељка случаја) једва да и познајем. "

И8, млада особа

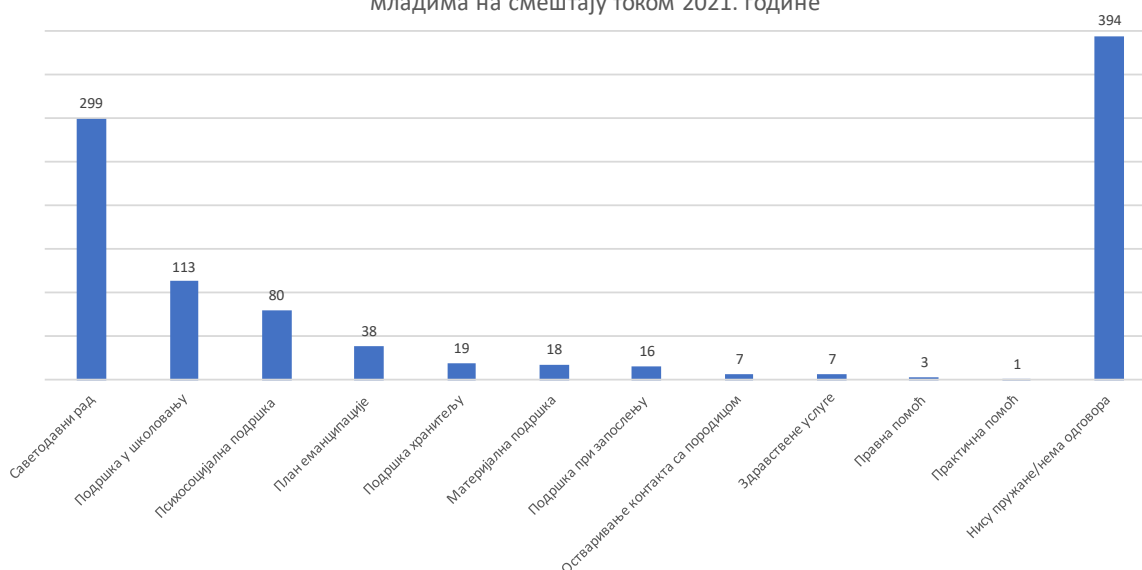

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Подршка и припрема младих за осамостаљивање

Подршка водитеља случаја младима на алтернативном старању обезбеђена је за 58% младих, док 42% није током 2021. године имало подршку водитеља случаја.

Структура младих према видовима подршке које је центар за социјални рад обезбедио младима на смештају током 2021. године

Најзаступљенији облик подршке је саветодавни рад. Од видова подршке који посебно доприносе осамостаљивању, могу се препознати подршка школовању код 12% младих и подршка у запошљавању и материјална подршка за 2% младих. За 4% младих водитељи случаја сматрају да је израда плана еманципације вид подршке.

Саветодавни рад и психосоцијална подршка подразумевају саветодавни приступ претежно општег типа. Водитељи случаја су давали одговоре типа "саветодавна подршка и усмеравање", "индивидуално саветовање", "саветодавни разговор са корисником", "саветодавно информативни разговор" и слично. Такође се помиње и рад на развијању вештина самосталне бриге, саветовање ради наставка школовања, саветодавни рад у циљу унапређења самосталности. Најзаступљеније су активности из домена праксе центра за

- Водитељи случаја се кључно баве остваривањем права, а мање непосредним радом са младима
- Мала заступљеност подршке може се донекле објаснити ситуацијом у вези епидемије COVID 19, оптерећењем водитеља разноврсним другим пословима и непостојањем стандарда за припрему младих за осамостаљивање
- Информисање младих је недовољно

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

социјални рад - подршка у школовању, укључивање правног заступника и психијатра/психотерапеута, помоћ у остваривању права из социјалне заштите, подршка хранитељима, подршка у избору професије, подршка у запошљавању, једнократна новчана помоћ, помоћ у изради личне карте, информисање о..., посредовање у школи, здравству и слично. Врло ретко се појављује подршка породици, подршка у омогућавању контаката с породицом и вршњацима (што је у складу са нумеричким приказом о реализованим активностима подршке), а подршка у развоју партнерских релација, припреме за породични живот и родитељство се не помиње. Конкретни програми са јасно дефинисаним циљем се ретко помињу. Наведени су: Програм личног и социјалног развоја који реализује Центар за саветовање и превенцију проблема у понашању деце и младих (Суботица), Програм раног каријерног саветовања (Крагујевац), пројекат "Активни инклузивни сервис", пројекат "Јаки млади" који реализују СОС дечја села, радионице осамостаљивања и укључивање у пројекте осамостаљивања које реализује ЦПСУ.

Програми подршке у установама за смештај и центрима за породични смештај и усвојење су разноврснији и примеренији конкретним потребама младих. Међу најчешће коришћеним програмима наводе се: "Нисмо сами", "Јаки млади", Подршка запошљавању "Знањем до посла", Програм очувања потенцијала, "Сила тражи храбре", "Џедајски покрет", Програм личног и социјалног развоја и Програм раног каријерног саветовања. Други наведени видови подршке обухватају теме идентитета, одговорности, доношења одлука, естетско васпитање, морално васпитање, препознавање емоција и контролу афекта, располагање новцем и радно оспособљавање, развој животних вештина, спадају у редовне програме третмана и рада са младима у установи.

- Установе и центри за породични смештај и усвојење су повезанији са другим пружаоцима услуга и обезбеђују разноврснију подршку осамостаљивању
- Програми садрже више активности директног рада са младима

Као највећи изазови у обезбеђивању подршке препознати су: подршка младима у хранитељским породицама, информисање, улога и избор особе од поверења, разумевање положаја младих од стране водитеља случаја, васпитача и саветника за хранитељство и подршка младима са инвалидитетом, посебно младима са интелектуалним тешкоћама.

Изазови у вези хранитељства

Сви учесници подржавају развој хранитељства, а водитељи случаја исказују и забринутост за целокупни процес обезбеђивања подршке младима у хранитељским породицама.

"Превисхе се ослањамо на хранитеље да ће осамосталити дете "
ФГ 1, водитељ случаја

"Држава хранитељима оставља довољно новца. Могли би да науче децу да штеде, да имају нешто своје уштеђевине када смештај престане. Неће сви хранитељи то да раде, сматрају да им то није обавеза"

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

ФГ 2 водитељ случаја

"Млади се опиру захтевима хранитеља, за штедњу, уредност, помагање другима. Хранитељи се не снађу увек, одустану, а и ми им баш не помогнемо увек"

ФГ 2, водитељ случаја

"Све је мање квалитетних хранитељских породица. Ал шта ћеш. Мораш да сачуваш неки број, требају нам. Што има добрих хранитеља, исцрпљујемо их"

И 8, водитељ случаја

- Не постоје стандарди подршке младима од стране хранитељских породица, што отежава рад хранитеља и саветника за хранитељство
- Хранитељи су суочени са изазовима у понашању младих са којима се понекад тешко носе, а не добијају потребну подршку нити су укључени у обуке и друге начине развоја компетенција
- Чини се да се лакше доноси одлука о промени хранитељске породице уколико хранитељ покаже некомпетентност, него што се обезбеђује подршка у превазилажењу
- Поставља се питање избора хранитељске породице за конкретно дете и постојања стандарда рада хранитеља

"Што више буде прописима регулисано шта су обавезе хранитеља и шта треба да науче децу и младе, то ће нама бити лакше да то спроведемо.

Имали би на нешто да се позовемо, да и хранитељи и млади виде да то што тражим није зато што ја тако хоћу, већ је то прописана обавеза"

И 4, саветник за хранитељство

"Често се хранитељска породица промени кад хранитељ каже да не може да се носи са новоисказаним потребама младих. На пример због појачаних сексуалних нагона. Ми одмах променимо породицу. Не знам ни колико хранитељи имају потребу за радом на себи. Немају сви капацитет да подржавају нека изазовна понашања младих"

И 4, саветник за хранитељство

"У почетку сам причала, причалаа онда сам заборавила"

И 4, саветник за хранитељство

"Ми сви радимо најбоље што унемо. Али немамо смернице, немамо прописано шта треба да се ради, шта је све обавеза хранитеља да научи дете, како ми да се поставимо у неким кризним ситуацијама."

ФГ 3, водитељ случаја

"Хранитељи нам нису дозвољавали да виђамо бабу и деду, да нас они "не окрећу" против хранитеља. Рекли су ми "ви мислите да вас чувамо зато што вас волимо, али није то, ми вас чувамо због пара". Сада имам дивну хранитељску породицу где се осећам као код куће"

И 7, млада особа

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Особа од поверења

Различита су мишљења стручњака у вези особе од поверења за младе. Сви се слажу да је та особа потребна. Различита мишљења односе се на то ко би та особа требало да буде у периоду након изласка младе особе. И млади сматрају да је важно да имају особу која ће бити њихова подршка у односу са запосленима у систему социјалне заштите. Ово може да отвори питање о томе колико млади доживљавају запослене у систему као особе које су заиста усмерене пре свега на њихову добробит.

- У систему не постоји јасан концепт места и улоге особе од поверења у заштити деце и младих, услед чега су млади ускраћени за овај вид подршке

"Мислим да је важно да свако од нас пронађе неку особу која јој одговара и да јој она буде извор сигурности, а и да може да се заложи за нас код васпитача и центра."

И 2, млада особа

"Потребно је да свако дете има лице које би га водило кроз одрастање. Заиста му треба водич"
ФГ 1, водитељ случаја

"Препознајемо да је њима потребна стална фигура, не само у радно време. Њима значи да то не буде у класичним релацијама до 15 часова, битно им је да знају да смо ту за њих увек, а не само у радно време. Неки од нас смо приватно у контакту с њима целог дана"

И 4, саветник за хранитељство

Како учесници истраживања виде положај младих

Водитељи случаја, васпитачи и саветници за хранитељство имају различите увиде у капацитете и особине младих, поготову када је млада особа на дужем смештају. Сви су сагласни да млади излазе са алтернативног старања недовољно спремни за самосталан живот и да у шансама за запошљавање и обезбеђење егзистенције нису изједначени са другим младима. Млади који излазе са смештаја су у неповољнијем положају. Стручњаци неповољни положај виде пре свега кроз немогућност обезбеђивања егзистенцијалне сигурности – запошљавање и становање.

"Нису спремни да живе сами. Збуњени су, несигурни"

ФГ 3, водитељ случаја

"Млади воле да волонтирају. Мислим да би им то много значило и да би се кроз тај рад научили одговорности и видели шта све могу. Више би ценили себе"

ФГ 2, водитељ случаја

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

"Често ми и центри различито видимо једну младу особу. Требају нам прописани критеријуми, да сви имамо заједничке критеријуме за неке важне процене. Заказујемо на основним животним вештинама"

ФГ 3, водитељ случаја

"Имају капацитет, а ми само мало погурамо."

И 8, водитељ случаја

"Причамо ми о изласку, о припреми ... а кад су их питали да ли је неко с њима разговарао о изласку, кажу да није. Колико ће чути и прихватити не зависи само од нас, већ и од трауматизације и когнитивне спремности детета да чује шта му говориш".

ФГ 5

"Они се више осећају неприхваћено, него што је то стварно тако"

ФГ 1, водитељ случаја

"Они (деца и млади на смештају) су забринуте за будућност. Размишљају "шта ће ми се десити ако не упишем средњу школу", "како да што дуже останем у породици". Ми им шаљемо дупле поруке – осамостали се, а онда ургирамо и тражимо везе да положи разред, да упишу школу...

Колико им добро тиме чинимо?"

ФГ 4, васпитач и ФГ 2, водитељ случаја

"Мислим да је деци потребно да знају коме да се обрате у кризним моментима и да то неће утицати на наш однос према њима, немају особу од поверења која их прати и која би могла да им помогне да се осете прихваћенијим, да негде припадају осим дому. Они кажу "нема ко да нас чује"

ФГ 5, установа

"Ми као систем не осамостаљујемо децу. Треба то да се ради од самог почетка, од самог смештаја."

ФГ 1, водитељ случаја

"Како ће испасти, зависи на крају и од деце. Можемо ми пуно да урадимо, да се сломимо око неког детета, и ништа."

ФГ 5, васпитач

- Стручњаци препознају унутрашња стања младих, страхове и дилеме, али не предузимају одговарајуће радње да би млади препознали да су њихове бриге препознате и да о њима може да се разговара
- Млади се препознају као несамостални, а део њихове одговорности за свој живот преузимају стручни радници
- Иако се препознаје значај карактеристика младе особе за исход подршке, поставља се питање избора и расположивости оптималних приступа који одговарају на индивидуалне карактеристике

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Шта кажу млади

Млади имају сасвим другачије виђење изазова са којима се сусрећу током коришћења алтернативног старања. Због значаја сагледавања њихове перспективе за подршку у осамостаљивању овде је наведен већи број изјава младих.

"Сада смо ушушкани. Кад изађеш, остајеш сам. Нема ко да ти чува леђа"

И1

"Постаје ти нелагодно, негде знаш да треба да изађеш, али не знаш шта те чека, немаш никог да стане иза тебе"

И1

"Дом као дом је некако рањиво место. Гледаш нову децу која долазе, гладни су љубави и стално траже, траже, траже пажњу. А васпитача и других је мало, не могу то да им обезбеде. И онда схватиш да смо и ми били такви."

И1

"Ми немамо подједнака права. Ја нисам из Београда, немам право да се лечим као и моји другови из Београда, нећу добити сталну новчану помоћ кад изађем као моја другарица из Београда."

И 2

"Ја волим да зарадим сама свој новац, било би ми лакше кад би то некако било организовано."

И 1

"Не можемо сви да добијемо становање уз подршку. Онда се трудиш јер ти је то важно. Иако се трудиш, можда нећеш добити стан, можда се центар неког другог више заложио за њега и он ће добити стан, иако се није трудио"

И 1

"Кад мало одрастеш и формираш се као личност, људи те више не гледају одакле долазиш, него ко си као особа. Кад си млађи, више си "домац", и ти се сам не сналазиш"

"Мама (хранитељица) ме је учила да будем самостална. Научила ме је да мора да се ради, како да користим новац, да штедим. Ми смо увек причале о свему, имамо отворен однос. Никад се нисам бојала да јој кажем шта ми се дешава. Мама ме увек "чује", и не критикује, разговарамо"

И 3

"Дом не може да замени праву породицу. Ја сам одрастао у дому. Осећаш то по некој речи која се упуту, ти си само неки број..."

И 4

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

"Поверење је најважније. Они су стручни, али не знам, можда немају баш воље....није увек било људи у дому с којима смо могли да причамо. Важно је каква је то особа, не само шта зна и шта ради. Прави разговор највише буди поверење, блискост."

И 4

"Много је важно каква су деца у дому, какве проблеме имају. Кад је то много различито, много је тешко. Нека деца треба да се лече и да буду негде другде, а не у дому"

И4

"Није као да сам сад уплашен (излазак за 6 месеци), разговарали смо. Али посао је битан. Они се труде да ми помогну да нађем посао."

"Информације за посао добијао сам од других. Од центра за социјални рад само новчану помоћ. Сада сам потписао уговор о изласку"

И 3

"Нисам више клинац. Морам да радим и да живим"

И 5

"Разговарамо о најобичнијим стварима, као да сви живимо у истој кући, опуштена је атмосфера, добро се осећам"

И 5

"Одувек сам волела да учим. У почетку је то једини излаз, а онда кроз то добијате већу жељу за учењем и надоградњу себе, знање.... То вас и спаси и надограђује."

И 8

"По себи знам да ми може помоћи само особа коју волим и до које ми је стало"

И5

"Била сам прво у прихватилишту. Не знаш где идеш. У прихватилишту су нас припремили за то шта нас чека у хранитељској породици. Теже је кад из своје породице у којој си већ велики одеш у неку другу породицу. У прихватилишту смо бар о свему томе причали"

И7

"Дуго ми није било добро у тој породици, хранитељица је била главна, а она је све гледала кроз новац. Нико ме нисам рекла шта ми недостаје. Плашила сам се да ће ме сместити негде другде и што не знам како ће бити тамо. Знала сам само ја како ми је било. Сада је све другачије, у породици су се неке ствари промениле. Хранитељ ми штеди од пара које добија, да имам свој новац. Помоћи ће ми да се запослим и он и њихове ћерке, могу да живим са њима кад престане смештај, они су моја породица, он је мој отац, увек сам га тако гледала."

И 6

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

"Уписала сам школу коју су желели хранитељи, а не ја. Сада сам у другој породици и овде ми је добро. Жалила сам се својој саветници, али она није реаговала, мислила је да ја претерујем. Ад када имам другог саветника, од почетка се добро слажемо, разуме ме, увек саслуша шта ми је проблем, увек могу да је позovem када ми је потребна. И она је одмах реаговала кад сам јој се пожалила."

И 7

"Најважнији је прави избор школе, и материјална подршка и сада да нађем посао. То је најважније"

И 7

"Променила сам три хранитељске породице. Увек сам мислила да сам ја за то крива, нико ме није разумео. Осећала сам се изгубљено, била сам несигурна, празна, била сам неснађена – кад вам се све то дешава, доводите себе у питање"

И 8

"У почетку ме ни саветници нису разумели. Кажу ми "ти мењаш трећу породицу и то је то". Ја сам решила да ћутим, а у себи сам викала – "људи ви не знате како ми је, немате увид у то шта се дешава". Многа деца ћуте. Видели су шта се дешава тек када сам ја то рекла. Долазили су пар пута у посету, али то је најављено, тада се све намести да изгледа да је све у реду"

И 8

"Ова саветница је прва реаговала, она нас разуме и уме да реши проблем. Максимално су посвећени сви, али људи су различити, не може свако да ти буде близак"

И 8

"У хранитељској породици је најтеже јер нигде нисам на свом. Нигде немате суштински кроз једноставне и крупније ствари, прави осећај припадања, да вас у потпуности неко прихвата, без скривених намера....нема потпуне сигурности, поверења. Размишљах "сад ми је то рекла", "што ми је то рекла", "шта сам сада урадила"...."

И 8

"М.(стручни радник) Је увек била ту за мене, сигурна лука, много ми је помогла да схватим своје и туђе поступке"

И 8

"Додатна материјална подршка би много користила. Тачно знам шта морам да платим, шта је приоритет, али скоро ништа не остане..."

И 7

"Контактирам са сродницима у мери у којој мислим да је то добро за моје здравље. Стално сам у контакту са два брата"

И 8

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

"Важно је причати шта се дешава. Довољно смо збуњени, грешимо јер не знамо где смо, која правила важе. Кад неко побегне, кажу, "јао, побегао". А да ли је неко сео да прича с њим, да му каже "желим да те разумем, хајде да причамо о томе". Ајде што деца не разумеју, али нико са њима не прича, а и код куће нико није причао и нису имали нешто лепо, и из тог личног хаоса улазе у други хаос, у коме опет са њима нико не прича. А највећа несигурност је кад први пут одлазиш негде. Не осећаш подршку, све мењаш, а овамо се сусрећеш сам са собом, а немаш с ким да попричаш".

И 8

"Колико год да постоји подршка, заштићени смо и увек имамо коме да се обратимо. Свима нам је тешко."

И 9

- Угао гледања младих на подршку коју добијају је из угла базичних потреба за сигурношћу, прихватањем и припадањем
- Систем је усмерен на остваривање права, не бави се довољно питањима базичних потреба младих и увођењем праксе која на њих одговара и примеренија је њиховим потребама и развојним карактеристикама младих, за коју није предложио ни усвојио стандарде рада и исхода
- Стручним радницима недостају вештине и компетенције, укључујући вештине комуникације, за приступ и рад са младима који уважава специфичности развоја младих
- Млади препознају позитивне и негативне аспекте смештаја у установу и хранитељску породицу са аспекта задовољавања својих потреба

"Није увек лако прихватити ограничења. Кад изађем, требаће ми подршка центра и завода. Нико не може сам да иде кроз живот".

И 9

"Са њима сам некако од почетка била блиска. Две васпитачиве су ми омиљене. Помажу нам да стекнемо утисак да нисмо сами, да имамо коме да се обратимо. Кад си сам то утиче на све друго. Кад знаш да ниси сам онда је другачије. Разговор много значи. Имам доста родбине и са њима сада могу да разговарам."

И 9

"Имала сам подршку бабе и деде (хранитељи), помагала нам је

саветница, и водитељ случаја, некако је све деловало организовано".

И 10

"У мом центру су преоптерећени, имају пуно посла. А и када одем, не чују ме, само кажу "е, сад ће мо ми то да средимо, ми знамо како треба".

И 8

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Изазови подршке младима са интелектуалним сметњама

Посебно изазовно је осамостаљивање младих са интелектуалним сметњама. Учесници наводе да, иако током трајања смештаја успеју да код једног дела младих развију вештине самосталног живота у мери које им то омогућавају, центри за социјални рад ипак одлучују да они само наставе смештај у установи као одрасле особе. Представници установа имају утисак да им водитељи случаја не верују или да се боје одговорности. Посебно као проблем истичу одлуке Интерресорних комисија и разврставања.

"Млади са развојним сметњама јако тешко излазе из установе. Ми развијамо њихове вештине за самостални свакодневни живот, и они то могу уз одређени степен надзора. Али центри за социјални рад одбијају да донесу одлуку о преласку у заштићено становање или становање уз подршку. Држе се категоризације, не верују нама који смо свакодневно са њима. Млади често дођу код нас кад хранитељ постане незадовољан и не зна како да се постави, обично се то деси кад се појача сексуално понашање и агресија. Они могу да живе самостално уз подршку, али старатељ то одбија. Национална служба за запошљавање не признаје ове младе јер се налазе на смештају "

ФГ 5, васпитач

- Неусклађеност законских прописа отежава осамостаљивање младих са интелектуалним тешкоћама
- Права ових младих на живот у заједници се крше скоро аутоматским доношењем одлука о њиховом останку на смештају у институцији
- Упитни су критеријуми и начин одлучивања центара за социјални рад, где треба узети у обзир и притисак одговорности и несигурност у погледу препознавања спремности ових корисника за самосталност

Подршка породицама младих који се осамостаљују

На питање да ли је пружана подршка родитељима и породици младих ради њиховог оснаживања за пружање подршке младима у осамостаљивању, водитељи случаја су одговорили да је подршка обезбеђена за 46 % породица. При том је наведено да 13 % младих (124 младих) нема родитеље, па се може закључити да широј породици ових младих подршка није понуђена. Ако се узме у обзир да младих који имају родитеље има 828, онда је подршка обезбеђивана за 53% породица младих, а подршку није добило 47% породица. Водитељи случаја сматрају да породице немају капацитет за промену, што може бити једна од разлога необезбеђивања подршке.

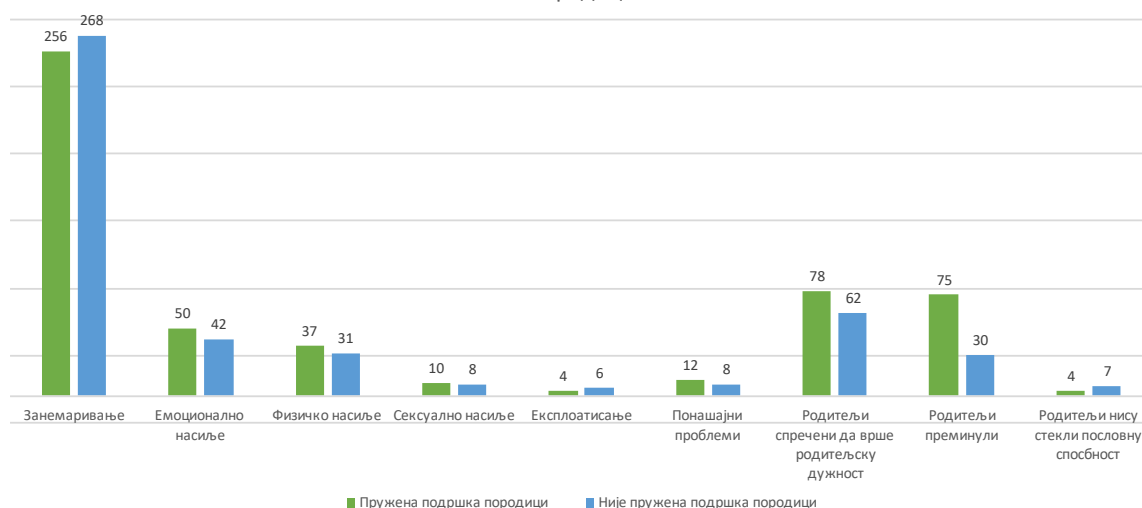
Иако спремност на подршку може бити повезана и са природом занемаривања и злостављања детета/младе особе, дистрибуција младих према пруженој подршци породицама у односу на облик

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

злостављања и занемаривања показала је да нема значајне разлике у обезбеђивању подршке у односу на овај критеријум. Најмање подршке добиле су породице младих који су експлоатисани.

Структура младих према пруженој подршци породици младе особе ради њеног
оснаживања за подршку младој особи, у односу на разлог измештања младе особе из
породице

- Породице не добијају подршку, а не постоје ни развијени програми за помоћ породици
- Изазов за процену је капацитет породице за промену. Поставља се питање компетенција за ову процену, поготову код мултипроблемских породица, али и доступности квалитетних услуга подршке за њих у широј заједници
- Низак капацитет за промену и изостанак подршке породицама могу довести у питање концепт привремености измештања детета

Подршка у становању

Сви учесници препознају да је обезбеђивање становања најзначајнији изазов, можда и теже остварив од запошљавања. Подршку у становању сви учесници настоје да обезбеде, свесни да не могу сами и да је терет ове одговорности није пребачен и на друге системе, а не само на социјалну заштиту. Водитељи случаја истичу да они немају времена да се баве овим питањем, а да је за то неопходна координација у заједници, што је у надлежности руководиоца и директора. Финансије су највећи проблем, сви стручни радници сматрају да би уз веће финансије могли да обезбеде боље материјалне услове живота и становање младих у периоду транзиције. Такође се као проблем наводе и законска решења која не препознају потребу за увођењем посебних погодности за младе који излазе из система старања и пре свега немају где да оду и где да станују.

"Код нас су смањени капацитети за заштићено становање"

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

ФГ 1, водитељ случаја

"90% наше деце остаје неко време у хранитељској породици. Помажу хранитељима да брину о другој деци. Они њих доживљавају као своју породицу и свима је у реду да млади остану и да им хранитељи помогну да се осамостале".

ФГ 2, водитељ случаја

"Ено је кућа која је у власништву општине стоји празна. А може да се искористи за кућу могућности (има је у Нишу). Општина нема пара, или не види колико би то значило младима"

ФГ 2, водитељ случаја

"Остају ту где су били на смештају. Ми смо се повезали са средином и успевамо да им обезбедимо стан и посао."

ФГ 4 (установа за децу са интелектуалним тешкоћама)

"Ми смо тај проблем решили. Развијамо сарадњу са компанијама, обезбедили смо станове и подршку младима у осамостаљивању. Кључно је повезивање са заједницом"

ФГ 5, васпитач

- Финансијски, организациони и стамбени ресурси се значајно разликују од средине до средине
- Средине се разликују по ангажовању установа у мобилизацији ширих друштвених ресурса, пре свега локалних самоуправа, компанија и других релевантних установа и организација ради подршке у обезбеђивању становања
- Концепт продужене подршке хранитеља можда треба размотрити као могућ легитимни, неформални модел подршке младима у транзицији

Подршка у економском оснаживању и запошљавању младих

Водитељи случаја су процену извесности запошљавања младих дали за 443 младе особе. Извесност да ће се млада особа заиста запослити процењују за 25% младих, док за 75% њих сматрају да је вероватноћа мала, да није вероватно или нису сигурни хоће ли млада особа моћи да се запосли.

"У локалним срединама млади нису препознати као рањива група у запошљавању"

ФГ 1, водитељ случаја

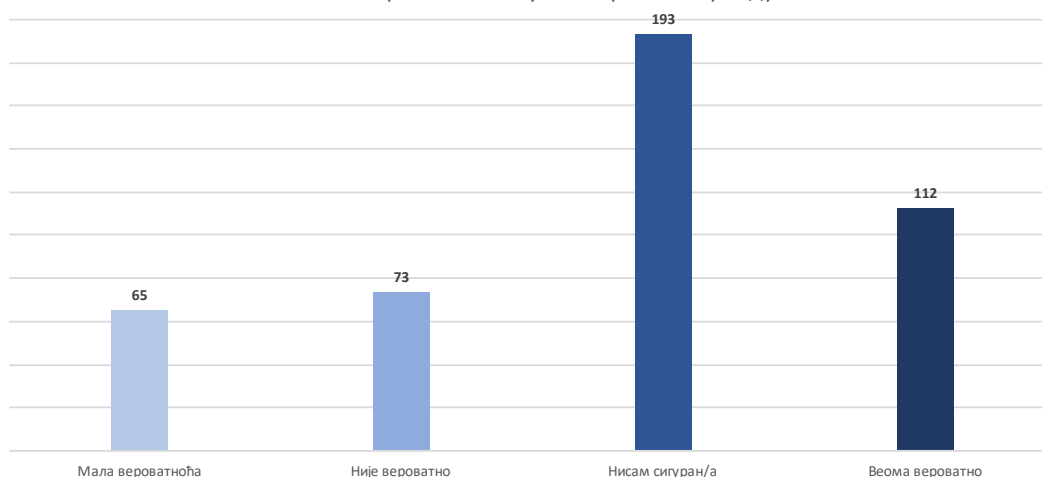

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

"Увести обавезу свим општинама да омогуће младима новчану социјалну помоћ након изласка са смештаја годину, две, без обзира да ли су се запослили или не. Да сви млади буду у једнаком положају, а не само у неким градовима"
ФГ 1, водитељ случаја

"Законом треба увести позитивну дискриминацију за младе који се осамостаљују за запошљавање. Увести субвенције за обуку младих. Сада су прописи дестимулативни за компаније да их запошљавају"
ФГ 3

Структура младих према процени вероватноће да ће се планирано запошљавање заиста реализовати у планираном периоду

- Препознају се непотпуности и неусаглашености законских прописа у обезбеђивању материјалне подршке и запошљавања
- Препознаје се значај развоја сарадничке мреже у локалној заједници, али се средине и установе значајно разликују по ангажовању и препознавању младих који напуштају алтернативно старање као посебно осетљиве групе корисника у вези запошљавања
- Стиче се утисак да водитељи случаја и сами немају довољно информација о свим ресурсима који постоје у њиховој заједници, програмима државних институција и служби, као што је Национална служба за запошљавање, али и програмима НВО и компанија који обезбеђују подршку запошљавању
- Само један водитељ случаја споменуо је Уредбу о социјалном укључивању корисника новчане социјалне помоћи као ресурса за повећане запошљивости, иако је знатан број младих упућен на новчану социјалну помоћ након изласка са старања

"Не

може наш систем све сам. Треба да развијемо социјално одговорне компаније"
ФГ 3, водитељ случаја

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Координација и сарадња у припреми младих за осамостаљивање

Сви учесници и у упитницима и током фокус група наглашавају важност међусобне сарадње и координације. Сарадњу центра за социјални рад и установа за смештај и центара за породични смештај и усвојење оцењују као "изузетно значајну" за процес осамостаљивања младих. Истовремено, сви сматрају да постојећи ниво и начин међусобне сарадње не задовољавају потребе ни једне укључене стране.

"Ми као да смо супротстављене стране, не верујемо једни другима кад је у питању шта млади могу. Они се мењају"
ФГ 5, васпитач

"Треба формирати радна тела на општини за подршку младима који се осамостаљују. Да то тело повезује све актере, и око запошљавања и за све што треба. Центар то не може да стигне. И кад стигнемо, не можеш за све и кад хоћеш"
ФГ 3, водитељ случаја

"Нема услуга у заједници, то је проблем. Све се своди на центре, ми све треба да урадимо што би требало да раде пружаоци услуга"
ФГ 2, водитељ случаја

"Деца некако боље прођу кад су дуже у установи него кад мењају 5-6 хранитељских породица . Стабилност је стабилност"

И 4, васпитач

- Координација је велики изазов за све стручњаке, која захтева посебна знања и вештине
- Неусклађеност прописа међу секторима, где се не препознаје посебна осетљивост младих који напуштају систем старања, отежава интерресорну координацију
- Локалне самоуправе и други актери немају свест о својој одговорности и не користе ни постојеће ресурсе у циљу подршке младима који се осамостаљују
- Центри за социјални рад често немају информације о ресурсима у локалној заједници који могу бити извор подршке младима, не ангажују се да их прибаве и не користе их
- Сарадња, улоге и одговорности центара за социјални рад , установа, центара за породични смештај нису до краја разјашњене и постоји у великом делу активности преклапање или пребацивање одговорности, што на крају доводи до незадовољства сарадњом свих актера

"Немоћни смо. И ми у установи и у центру. Сагоревамо у овом послу. Немамо алате , немамо смернице"
ФГ 4, васпитач

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

6.4. Пројекција потребних видова подршке у циљу осамостаљивања

Од водитеља случаја је затражено да на основу свог искуства и праксе оцене допринос осамостаљивању младих одређених видова подршке који су у литератури и истраживањима процењени као значајни за успешно осамостаљивање. Процена је затражена у односу на подршку младима у економском осамостаљивању и у развоју животних и социјалних вештина за самосталан живот.

Потребни видови подршке према процени центара за социјални рад

Подршка економском оснаживању

У погледу подршке у економском оснаживању водитељи случаја су проценили да је за младе који се осамостаљују од изузетног значаја обезбеђена материјална подршка након изласка са смештаја, обезбеђено бесплатно становање одређен временски период након изласка и подршка у проналажењу посла. Као мање значајне видове подршке означили су подршку у аплицирању за посао, задржавању посла и развоју каријере

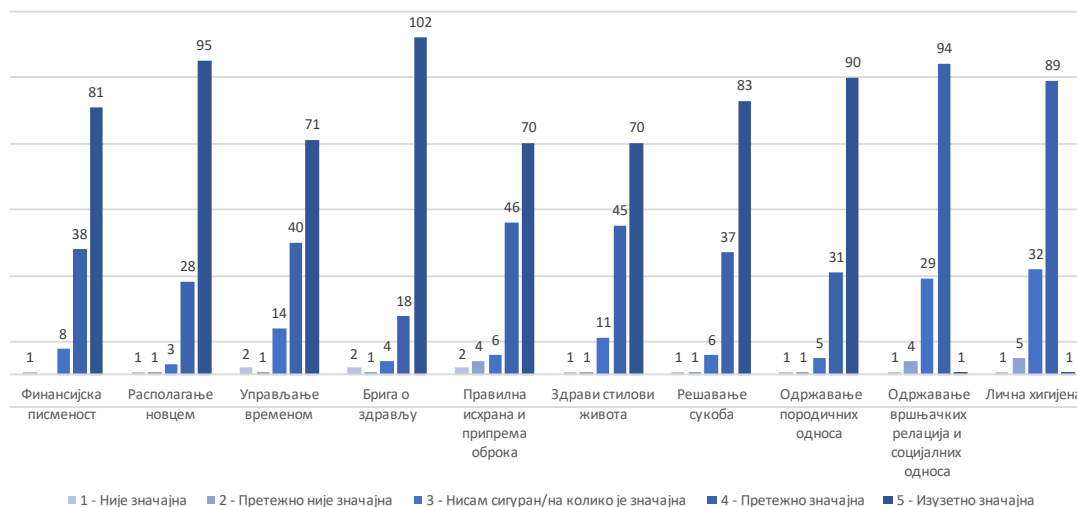
Подршка развоју животних вештина за самосталан живот

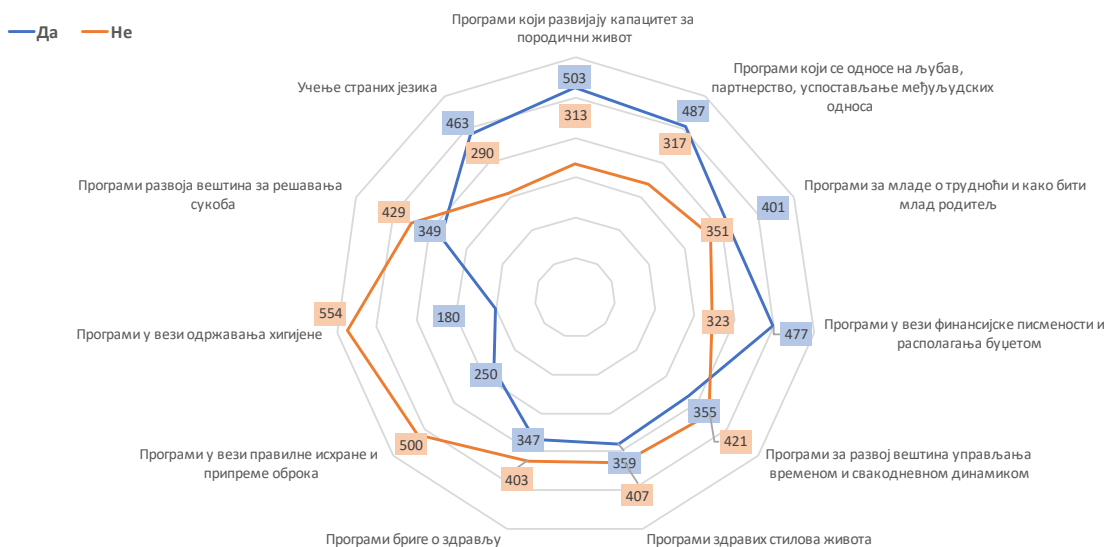
ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

У погледу развоја животних вештина за самостални живот водитељи случаја, на основу процењених потреба младих, као најзначајније видове подршке оцењују пре свега бригу о здрављу, потом вештину располагања новцем и одржавање вршњачких релација, као и одржавање породичних односа. Као и даље изузетно значајне, али у мањем обиму, наводе вештине личне хигијене, решавања сукоба, и финансијску писменост.

Структура младих према процењеном доприносу различитих видова подршке развоју њихових животних вештина

Структура младих према процењеним потребним програмима за развој животних вештина

У процени потребних програма за развој животних вештина приоритет имају програми који развијају капацитет за породични живот, програми који се односе на љубав, партнерство и

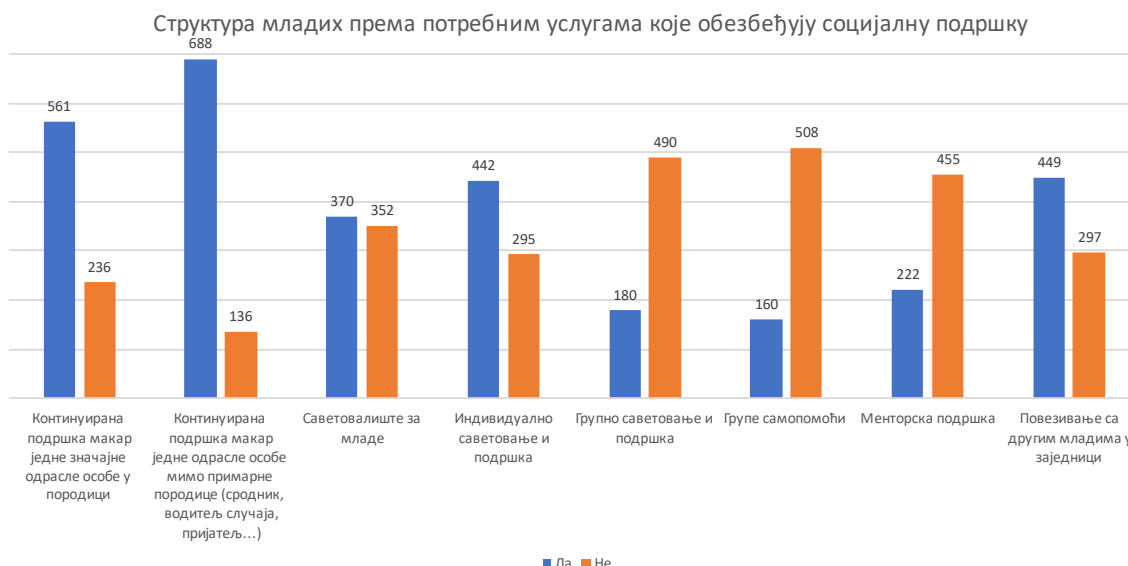

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

успостављање међуљудских односа и програми у вези финансијске писмености и располагања буџетом.

Подршка развоју социјалних вештина

Развој социјалних вештина младих се генерално опажа као изузетно значајна вештина за лични напредак и еманципацију. Претежно се индивидуалне активности и контакти процењују као они који су значајнији и имају већи допринос на њихов развој, у односу на групне активности саветовања и подршке. Веома мали број испитаника сматра да нека од ових метода није релевантна.

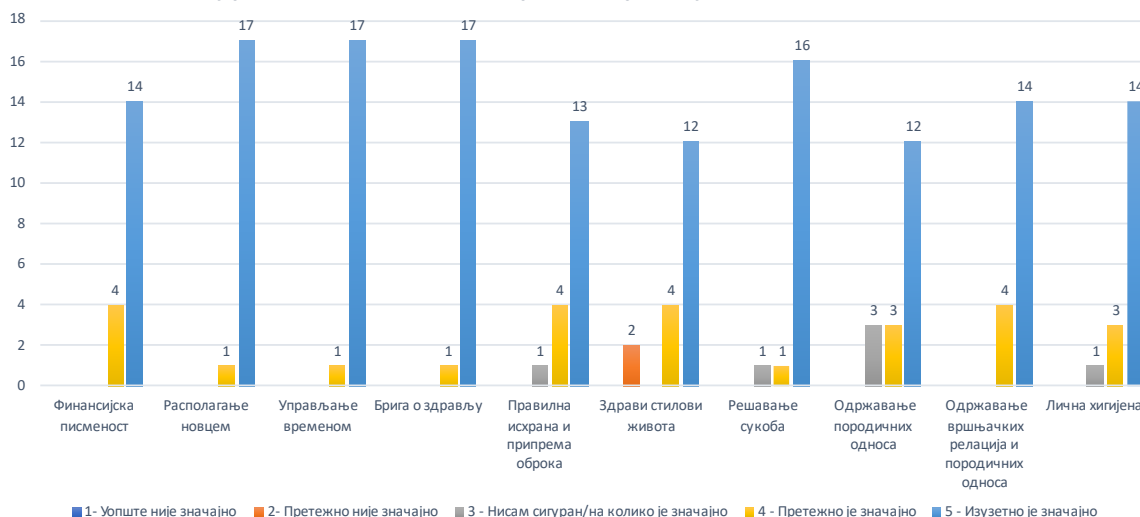
Потребни видови подршке према процени установа за смештај и центара за породични смештај и усвојење

Генерално постоји велика усаглашеност процене установа и центара за породични смештај и усвојење у процени потребних видова подршке. Највећа колебања одговора присутна су код развоја социјалних вештина, и то у делу групних видова подршке, што еј ус калду са проценама центара за социјални рад, да се већи значај придаје индивидуалним у односу на групне видове подршке.

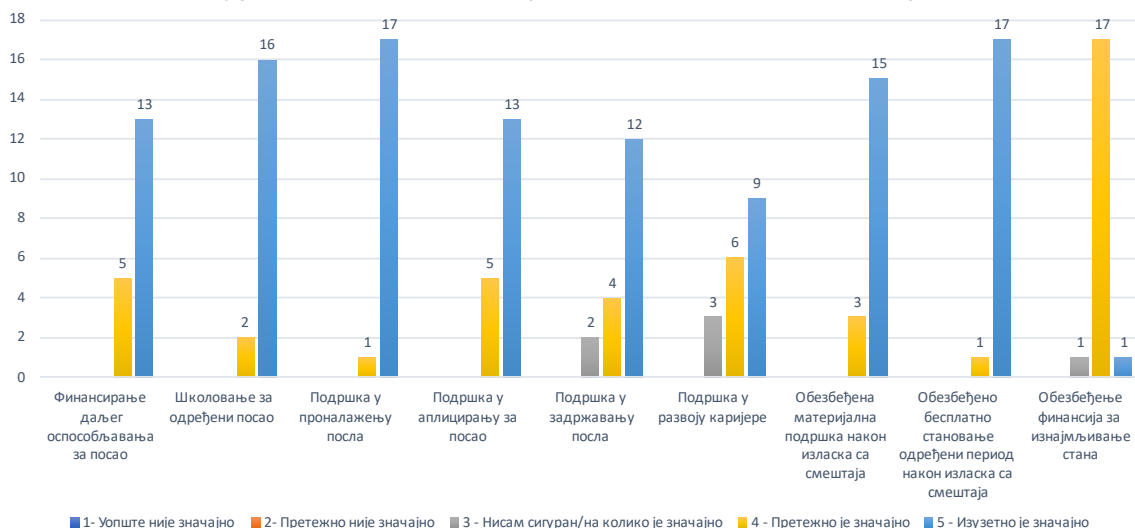

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Значај различитих видова подршке за развој животних вештина младих

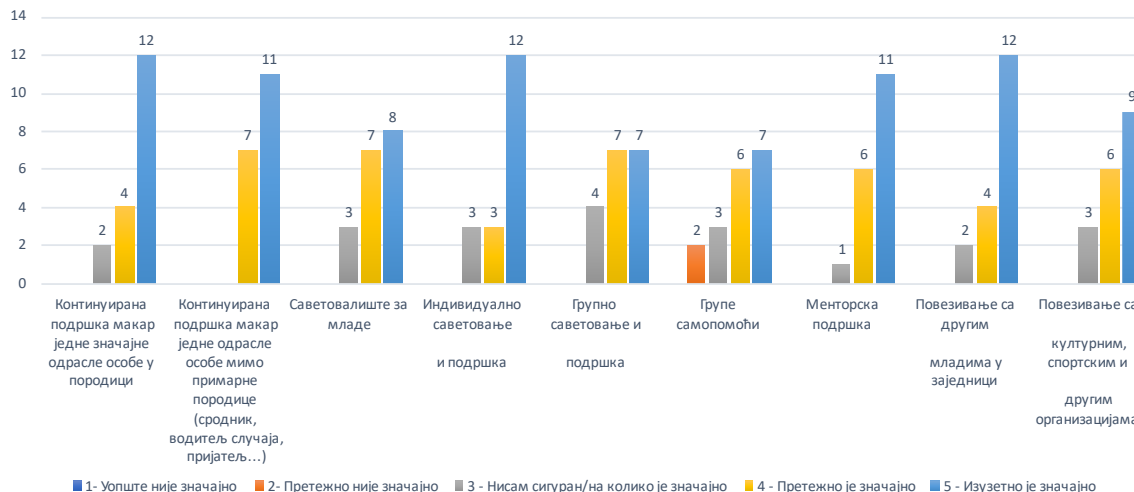
Значај различитих видова подршке економском оснаживању младих.

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Значај различитих видова социјалне подршке за интеграцију младих у заједницу

6.5. Како пракса види шта је потребно за унапређење осамостаљивања

Учесници истраживања замољени су да одговоре на питање како виде неопходна унапређења рада центара за социјални рад, установа и центара за породични смештај и усвојење, како би се унапредила заштита и квалитет услуга младима који се осамостаљују.

Одговори центара за социјални рад указују на свест запослених да у актуелним условима рада (број запослених стручних радника, обавезе на основним стручним пословима и према Закону о спречавању насиља у породици) активности центара на подршци деци и младима на смештају нису одговарајуће и нису довољне.

Сви актери истичу:

- Запошљавање већег броја стручних радника
Центри за социјални рад:
"Попуњавање упражњених радних места. Са оваквим бројним стањем не можемо да напредујемо"
Установе:
"Већи број васпитног особља у циљу индивидуализованијег рада са корисницима"
- Унапређење међусекторске сарадње и делегирање обавезе и одговорности и другим системима, не само систему социјалне заштите
- Унапређење планирања

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

"Заједничко планирање, прецизно и јасно, и праћење договорених активности"

- Развој компетенција стручних радника за подршку младима у осамостаљивању
- Развој услуга у заједници, најчешће се наводе различити облици становања и становања уз подршку, али и повећање хранитељских породица за одрасле са интелектуалним тешкоћама (*"свесни смо да ово није потпуно осамостаљивање, али је у односу на њихове способности много већа самосталност и искорак у живот у заједници; они не могу да живе потпуно самостално, али овако би били много укљученији и самосталнији"*), увођење обуке за обављање одређених једноставнијих заната, саветодавно-терапијске и социо-едукативне услуге
- Увођење менторске подршке и повезивање младих са вршњацима
- Обезбеђивање обавезне финансијске подршке младима и повећање средстава за рад установа
- Унапређење рада са породицом и сродницима младих и одржавања контаката
- Преиспитивање улоге релевантних актера

Центри за социјални рад предлажу и:

- увођење посебног тима за праћење деце и младих на смештају и у току осамостаљивања, или оснивање посебне службе, или макар одређење стручних радника који ће радити само на праћењу деце и младих на смештају. Предлаже се увођење тимског рада за децу и младе на смештају и "враћање на тимски рад"
- Унапређење компетенција стручних радника који раде с младима, у делу подршке за осамостаљивање, кроз креирање посебних програма обуке
- Повезивање са заједницом и веће учешће свих актера у заједници у подршци младима, где би учешће релевантни актери било обавеза, а не израз добре воље
- Омогућавање сталне доступности водитеља случаја младима и обезбеђивање континуитета односа
- Локалне самоуправе много укљученије, веће издвајање средстава за подршку младима који се осамостаљују
- Преузимање дела послова од центара за породични смештај и усвојење и хитна измена правилника о породичном смештају и хранитељству
- Доследан рад са сродницима деце и младих
- Превенција измештања

Установе и центри за породични смештај и усвојење

- Развој социјалне мреже младих
- Увођење програма интензивног третмана
- Потребна је увремењена стратегија јачања капацитета младих за осамостаљивање
- Развој програма за јачање отпорности младих за превазилажење животних ризика
- Увођење "прелазног" облика становања младих у установи где би становали независније, а имали подршку васпитача

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

6.6. Изазови у процесу осамостаљивања

Стручњаци који раде са децом и младима без родитељског старања у процесу осамостаљивања сусрећу се са низом системских, организационих, али и личних препрека у раду са младима који се осамостаљују.

Законски прописи, политике и стратегије који се директно, или у одређеним сегментима, односе на младе, препознају младе у ризику од искључености и младе кориснике система социјалне заштите као посебне циљне групе чијој се добробити и унапређењу положаја у држави тежи. Ипак се млади који напуштају систем алтернативног старања не препознају као посебна циљна група која има низ специфичних потреба за подршком због присуства многобројних фактора рањивости који нису присутни код других младих.

Нормативни оквир у социјалној заштити, иако је значајно унапређен, још увек није у потпуности интегрисао питања младих који напуштају систем алтернативног старања. Из тог разлога, ова група младих, иако је једна од најрањивијих група корисника социјалне заштите и даље је суштински, као таква, непозната у систему, а и у прописима других система. Ово, и чињеница да постоје неусаглашености прописа, доводи до кршења права младих дефинисаних Конвенцијом о правима детета и препоручених Смерницама за алтернативно збрињавање деце, како током смештаја, тако и у процесу транзиције ка одраслом добу након напуштања алтернативног старања. Млади који се осамостаљују сусрећу се са изазовима у благовременом обезбеђивању новчане социјалне помоћи, обезбеђивању елементарне егзистенције и становања, тешкоћа у обезбеђивању здравствене заштите, запошљавању и успешности интеграције у заједницу. Међусобне улоге и одговорности установа у систему социјалне заштите које обезбеђују збрињавање и подршку младима су недовољно разграничене. После више од десет година примене Закона о социјалној заштити пракса указује на непотпуности и неусклађености, које би било потребно уклонити како се подршка младима који се осамостаљују сврсисходно унапредила.

Упркос бројним стратегијама и активностима различитих система, у пракси је евидентна недовољна координација у обезбеђивању подршке младима, непознавање циљева и активности других актера. Центар за социјални рад своју функцију координатора и организатора подршке за кориснике не успева да реализује у складу са дефинисаним поступцима, што због својих недовољних капацитета, што због постојеће праксе непоштовања протокола и меморандума, али и њиховог изостанка. Многе иницијативе, поготову у бизнис сектору у оквиру корпоративног ангажовања, невладиног сектора и других релевантних актера недовољно су препознате од стране центара за социјални рад, тако да остају недоступне младима који се осамостаљују. Укљученост младих у подршку с тога је смањена, као и њихове могућности да се запосле и постану независне.

Поступак и процес подршке и припреме младих за осамостаљивање након изласка са алтернативног старања нигде није прописан као обавезна област рада центра за социјални рад, установа за смештај и центара за породични смештај и усвојење. Иако Правилник о нормативима и стандардима рада центра за социјални рад прописује обавезу рада на осамостаљивању младих од, најкасније, напуњених 14 година детета кроз дефинисање постојања и садржаја рада плана за еманципацију

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

младе особе, процес и садржаји овог рада остали су недефинисани. У установама прописи налажу израду плана отпуста. На нивоу система не постоје јасне смернице о садржају и начину рада на осамостаљивању младих, конкретним циљевима осамостаљивања и исходима успешног осамостаљивања, односно не постоје прописани стандарди рада.

Прописи и стручни поступци који постоје не примењују се у потпуности. Стручни поступци, и у оквирима који постоје, суштински се не реализује у складу са стандардима. Посебан изазов је планирање подршке, рад са породицама, информисање и садржаји и програми рада на осамостаљивању. Планирање се доживљава као наметнута обавеза која нема конкретну употребну вредност. Поставља се питање како процес планирања треба да изгледа, да ли је приоритет заједнички рад, разговор и постизање јасних договора и циљева, или само постојање плана и записивање према унапред предвиђеном шаблону. Планови су уопштени, неинформативни, не сачињавају се уз учешће свих релевантних страна, па ни младих због којих се планови и сачињавају. Такође се поставља питање колико је постојећи начин планирања у складу са потребама и природом младих, и сходно томе, колико је за њих користан. Рад на подршци породицама младих изостаје, тако да породице губе шансу да унапреде своје породично функционисање и родитељске ресурсе, буду спремне да прихвате младе након изласка из система и обезбеде им даљу подршку у осамостаљивању. Континуитет односа младих са породицом и средином је често прекинут, што отежава формирање идентитета, прихватање своје историје и интеграцију у вршњачку групу и заједницу.

Улога јединица локалне самоуправе, као надлежних за бригу о квалитету живота својих грађана и других институција, органа и организација у заједници, у делу који није регулисан постојећим прописима у вези подршке младима, није у довољној мери подстакнута иницијативама центара за социјални рад. Локалне самоуправе углавном не одвајају средства за подршку младима, умреженост центара за социјални рад са привредом, предузетницима, компанијама, стамбеним установама, службама за запошљавање и невладиним организацијама је недовољна. Њихова подршка изостаје, а самим тим и шансе за младе да се запосле, имају обезбеђен стан и основну егзистенцију током тражења посла, а често и након запошљавања. Постојеће политике које материјалну подршку омогућавају младима који су активни у тражењу посла у пракси су дестимулативне због начина како се обезбеђују. Ресурси заједнице који постоје се углавном не користе, а центри за социјални рад често и не знају који ресурси постоје.

Центри за социјални рад се у обављању својих овлашћења сусрећу са недовољним кадровима за рад са децом и младима, али и изазовом организације рада, рационалним коришћењем постојећих ресурса, као и недовољно развијеним компетенцијама стручних радника. Са сличним тешкоћама сусрећу се и установе. Координација и сарадња су задовољавајуће, али недовољне за постизање оптималних ефеката на добробит младе особе. Улоге и одговорности се често преплићу, што доводи до дуплираних активности, међусобног пребацивања одговорности, изостанка заједничке акције и на крају до мање квалитетне заштите и подршке младој особи.

Један од основних изазова, ако се тако може рећи, лежи у обезбеђивању стабилне и прихватајуће средине за децу и младе током смештаја, која им омогућава успостављање односа поверења и

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

блискости. При том се не мисли само на карактеристике средине у установама и хранитељским породицама, већ на шири контекст односа са центром за социјални рад и заједницом. У овом контексту посебно су важне и неке личне карактеристике стручних радника.

Највећи изазови су у обезбеђивању становања и запошљавања, као и финансијске помоћи, како би се спречило бескућништво и зависност младих од система социјалне помоћи. Управо у овој области се највише осећа недостатак повезивања са другим актерима и коришћење свих расположивих ресурса који већ постоје у заједници.

7 ПРЕПОРУКЕ

Резултати анализе отварају многа питања и захтевају свеобухватну интервенцију како би се унапредила социјална укљученост и добробит младих који напуштају систем алтернативног старања и осамостаљују се.

Ради прегледније приказа препоруке су подељене у 6 целина:

1. Препоруке које се односе на унапређење законодавног оквира
2. Препоруке које се односе на унапређивање организације и компетенција центара за социјални рад
3. Препоруке које се односе на унапређивање установа и хранитељства
4. Препоруке које се односе на унапређивање стручног поступка процене и планирања
5. Препоруке које се односе на развој услуга и доступност подршке
6. Препоруке које се односе на унапређивање координације у заједници
7. Препоруке за хитно унапређење у оквиру постојећих ресурса

Препоруке које се односе на унапређивање законодавног оквира и прописа

Анализа је показала да Србија има свеобухватан законодавни оквир који је углавном усаглашен са међународним прописима. У области подршке младима који напуштају алтернативно старање потребна су унапређења законодавног оквира у систему социјалне заштите, али и других система.

Препоручена унапређивања прописа у систему социјалне заштите, изменама и допуна Закона о социјалној заштити и других подзаконских аката која регулишу систем социјалне заштите:

- Препознати младе који напуштају алтернативно старање као посебну циљну групу корисника система,
- Увести припрему младих за осамостаљивање као обавезну област рада

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

- Увести обавезу подршке младима који се осамостаљују кроз вођење случаја у одређеном периоду, годину до две, или у складу са потребама младих
- Увести право на новчану помоћ младима који се осамостаљују у периоду осамостаљивања и активног тражења посла као обавезну,
- Новчану помоћ младима који се осамостаљују финансирати са републичког нивоа, како би она била обавезна и доступна свим младима на територији Републике Србије под једнаким условима. Дефинисати намену ове новчане помоћи, тако да она укључује и средства за изнајмљивање стана, плаћање рачуна и друго,
- Новчану помоћ младима који се осамостаљују не условљавати запошљавањем, с обзиром да се ова пракса показала дестимулативном за младе. Она би требало да се постави као флексибилна новчана подршка у одређеном периоду (годину до две, или према индивидуалним потребама младих, како би се основна егзистенција обезбедила и младима који су у посебно тешком положају у вези запошљавања) за време тражења посла и у периоду након запошљавања, како би се млади стимулисали да активно раде на тражењу посла и како се не би усмеравали на новчану социјалну помоћ као сигурнији облик егзистенције,
- Омогућити аутоматски повратак у систем заштите младима који изгубе посао, поновним омогућавањем новчане помоћи или на друге начине након губитка посла до новог запошљавања, како би се смањио страх од губитка сигурности,
- Изменити Уредбу о социјалном укључивању корисника новчане социјалне помоћи и њоме препознати и младе који се осамостаљују као кориснике активације и обухвата активним тражењем посла, без обзира да ли су корисници новчане социјалне помоћи или не, како би млади добили преко потребну подршку у развоју компетенција за запошљавање и могућност запошљавања,
- Усвојити стандарде припреме младих за осамостаљивање који би обухватили период од смештаја младих на алтернативно старање до потпуног осамостаљивања и преласка у одрасло доба, односно у периоду транзиције са алтернативног старања на одрасло доба. Овим стандардима омогућила би се јединственост поступка, континуитет припреме и подршке и јасне области и начини рада, који би олакшали рад и сарадњу центара за социјални рад, установа и центара за породични смештај и усвојење, и омогућили квалитет подршке младима. Стандарди би требало да обухвате јасно дефинисане основне садржаје активности припреме и подршке у домену развоја животних и социјалних вештина, запошљавања, становања, омогућавања континуитета односа са породицом и средином и интеграције младих у заједницу,
- Усвојити стандарде самосталности младих којима би се дефинисали циљеви осамостаљивања младих и дефинисали критеријуми успешности припреме за осамостаљивање, односно спремност младих за осамостаљивање,
- Дефинисати приоритете и критеријуме за коришћење подршке у обезбеђивању бесплатног становања за младе у одређеном периоду, коришћење станова у оквиру социјалног становања, других права и бенифиција у оквиру система социјалне заштите за младе који се осамостаљују у вези обезбеђивања становања
- Обезбедити различите изворе финансирања за подршку младима у обезбеђивању становања и запошљавања изменама постојећих прописа ако је потребно

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

- Потребне измене у делу организације и рада центара за социјални рад, хранитељства и установа приказане су у препорукама које следе
- Неопходно је дефинисати у складу са законским прописима услове за запошљавање стручњака који раде са децом и младима. Осим знања и вештина, неопходно је да ови стручњаци имају и одређене личне карактеристике потребне за рад са младима, што јесте део међународних стандарда, а и сами млади истичу значај личних карактеристика стручњака, као за њих чак и значајније од знања и вештина које стручни радник има,
- Неопходно је дефинисати обавезу континуираног праћења младих који напуштају или су напустили алтернативно старање. У том циљу потребне су измене Закона о социјалној заштити и Правилника о вођењу евиденције и документације, како би се оформиле функционалне базе података о младима који се осамостаљују и процесу осамостаљивања,
- Развити механизме мониторинга и праћења,
- Потребне су измене законских прописа које се односе генерално на развој система социјалне заштите, као што су: усвајање стандарда за иновативне и недостајуће услуге, било кроз допуне постојећег Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите или посебним доношењем нових стандарда; измене и допуне Правилника о стручним пословима у социјалној заштити, где би се посебно дефинисали послови подршке младима; измене Правилника о лиценцирању стручних радника у социјалној заштити где би се прописали посебни услови у погледу знања и вештина и обавезна психолошка процена компатибилности за рад са децом и младима за стручне раднике који са њима раде

Неопходно је размотрити одредбе прописа у другим системима и покренути процес измене прописа или израду инструкција и смерница које ће унапредити различите области подршке младима, као што је здравствена заштита, тако да млади на смештају на територији друге локалне самоуправе од оне на којој су здравствено осигурани имају једнака права и доступност лечења као и други млади; коришћење стамбене подршке у оквиру Закона о становању и одржавању зграда и друго. Неопходно је законским прописима других релевантних система увести њихову јасну обавезу учешћа у подршци деци и младима, посебно младима у процесу осамостаљивања.

Препоруке које се односе на унапређивање организације и компетенција центара за социјални рад

Резултати анализе указују на висок ниво оптерећености водитеља случаја, велике обавезе у области заштите од насиља и других поверених послова, али и упућују на неефикасну организацију и недостатак компетенција запослених за рад са младима.

Препоруке за унапређење:

- Неопходно је размотрити организацију центара за социјални рад и сагледати стварне потребе за подршком одређеним корисничким групама и обавезе стручних радника у том контексту. У садашњој организацији службе за децу и младе су у већини центара за социјални рад оптерећење радом по пријавама у вези насиља, као и генерално проценом и утврђивањем потреба деце и младих за заштитом и подршком у оквиру социјалне заштите, тако да за

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

континуирани рад на подршци младима који се налазе на алтернативном старању и који се осамостаљују немају довољно времена. Унапређење организације могуће је разрешити изменама Правилника о нормативима и стандардима центра за социјални рад, или организационим променама у оквиру служби за децу и младе, односно у малим центрима за социјални рад који немају формиране службе. Измене би се могле кретати у неколико праваца: издвајања из службе за децу и младе послова праћења и подршке младима на смештају и у процесу осамостаљивања у посебну службу; организовања у оквиру служби или малих центара група које би радиле на пословима подршке младима на смештају и у процесу осамостаљивања; одређивања (привремено, до трајнијих решења), одређеног броја водитеља случаја који ће радити само на пословима праћења деце и младих на смештају и обезбеђивању подршке. Измене треба да имају за циљ увођење функционалне организационе структуре која је прилагођена потребама деце и младих и омогућава успостављање службе за децу и младе која у потпуности испуњава стандарде рада са децом и младима. Неопходно је имати у виду да се стручни поступци процене и подршке деци и младима значајно разликују од истих поступака када су у питању родитељи и одрасла лица, те су за овај рад потребне и другачије компетенције,

- Обезбедити запошљавање недостајућих стручних радника и запошљавање нових стручних радника како би се обезбедила адекватна покривеност довољним бројем запослених свих послова у оквиру постојећих служби за децу и младе, и растрећење водитеља случаја који раде на подршци деци и младима од других послова случаја (или омогућило то исто у новооснованим група/тимовима) . За рад са децом и младима неопходна је континуирана укљученост водитеља случаја и то не само у сегменту организације и аранжирања услуга, мониторинга и евалуације већ и у домену непосредне подршке деци и младима и стварања прихватајућег и сигурног окружења за децу и младе у заједници,
- Редефинисати надлежност и послове службе за децу и младе тако да ова служба (или само водитељи случаја који раде са младима) има јасно дефинисане области рада, исходе и потребне стандарде процес и исхода, што ће омогућити уједначавање рада са децом и младима на територији државе,
- Обезбедити континуирано стручно усавршавање водитеља случаја, супервизора и правника који раде на подршци младима у области стицања знања и вештина за рад са младима. Такође обезбедити стручно усавршавање за руководиоце служби за децу и младе и директоре , као и друге стручне раднике који раде на развоју локалне заједнице, за обављање послова развоја и координације у локалној заједници, преговарању и другим вештинама неопходним за организацију локалне заједнице ради подршке младима који се осамостаљују,
- Подстицати развој акредитованих програма обуке преко Републичког завода за социјалну заштиту који су фокусирани на развој вештина и знања стручних радника за подршку деци и младима, посебно младима који се осамостаљују, у области развоја социјалних вештина, базичне сигурности, развоја резилијенци, подршке у прихватању и превазилажењу осујећености и губитака, развоју идентитета, самопоуздања, права детета, односа са вршњацима, комуникације са младима и друго,
- Унапредити компетенције водитеља случаја за процену капацитета родитеља и сродника деце и младих за унапређивање личног и породичног функционисања и вештине подршке за рад са родитељима и сродницима како би унапредили компетенције, одржали однос с децом

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

и младима и пружили им потребну подршку у складу са развијеним капацитетима током смештаја и у процесу осамостаљивања.

Препоруке које се односе на унапређивање установа и хранитељства

Анализа је показала да, иако хранитељство представља један од младима најадекватнијих облика алтернативног старања, оно носи и одређене ризике када су у питању млади. Такође су уочене и непотпуности система хранитељства и недовољно разграничење улоге центара за породични смештај и усвојење и центара за социјални рад.

Препоруке за унапређивање:

- Неопходно је размотрити организациони концепт хранитељства и постојећи Правилник о хранитељству и редефинисати одредбе правилника имајући у виду искуства из праксе његове примене. У том оквиру потребно је јасније дефинисати улогу и одговорност саветника за хранитељство у односу на улогу и овлашћења водитеља случаја. Посебно је питање подршке сродницима-старатељима који брину о деци и младима без да су укључени у систем хранитељства и размотрити могућност повезивања са неким сегментима подршке хранитељима,
- Пресипитати садржај извештавања саветника за хранитељство у писаној форми о детету који се доставља центру за социјални рад, како не би представљао оптерећење за све стручне раднике (и у хранитељству и у центру за социјални рад) и како би се обезбедила униформност извештаја и његова функционалност,
- Усвојити стандарде рада хранитељских породица који јасно дефинишу стандарде и поступке за приступ и рад са младима , посебно у одређеним кризним ситуацијама, и стандарде исхода са јасно дефинисаним циљевима које хранитељска породица треба да настоји да оствари у подршци младима , а који се посебно односе на разумевање потреба и страхова младих, развоју животних вештина, социјалних вештина, радних навика, хуманости и односа према другима. Стандардима дефинисати минималне поступке и начине рада хранитеља са младима у оквиру породичног окружења,
- Обезбедити континуирани развој компетенција хранитеља кроз одговарајуће програме обуке који су фокусирани на конкретне сегменте подршке младима и усмерени на вештине у приступу и раду са младима

Препоруке које се односе на унапређивање стручног поступка процене и планирања

Анализа је показала велике тешкоће у планирању подршке младима, као и тешкоће у процени породице и младих, како пре упућивања на алтернативно старање, тако и током припреме за осамостаљивање за време смештаја и у периоду осамостаљивања након изласка са старања.

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Препоруке за унапређивање :

- Размотрити концепт постојећег модела планирања и његову примереност потребама рада са младима и унапредити га. Иако је дефинисано да је план услуга центра за социјални рад основни план из кога проистичу планови других актера у односу на преузете обавезе, овај модел не функционише. У установама се сачињавају планови третмана, планови отпуста, што доприноси парцијализацији планирања, садржаји планова нису примерени потребама младих, док цео процес планирања нема континуитет и не представља јасну стратегију подршке младима, изласка из система и подршке осамостаљивању. Формат постојећег плана услуга центра за социјални рад доводи до оријентације стручних радника на вођење рачуна о самом формату, више него о самом процесу планирања који треба да обухвати разговор, заједничко разматрање ситуације, могућих исхода и избор оног што у реалним околностима представља оптималне могућности за промену и рад на унапређивању.
- Увести континуитет односа и планирање реализовати флексибилније, са мање формализације у састављању плана и његовом кориговању, уз заједничко разматрање свих учесника у подршци. Било би добро размотрити могућност да се комуникација у циљу праћења плана, одржавања односа с младима и планирања и евалуације плана може остваривати и коришћењем савремених технологија (Скајп, ЗУМ и друге платформе). За ово је потребно обезбедити техничке услове код свих актера. Овакав приступ омогућио би више директних, непосредних контаката и комуникације младих са водитељима случаја, као и стручних радника међусобно. Снимци са ових виртуелних састанака, записник или белешка са састанака "уживо", фокусирани на конкретне договоре, могу бити документи планирања и евалуације плана.
- Неопходно је обезбедити довољан број стручних радника, а при одређивању броја запослених треба узети у обзир и захтеве времена које је потребно за успостављање честих контаката, састанака и организације тимског планирања и заједничког рада свих релевантних стручњака
- Развити вештине планирања запослених кроз обезбеђивање адекватних обука
- Усвајање предложених стандарда подршке младима за осамостаљивање и стандарда самосталности омогућили би заједничку платформу за приступ и разумевање процеса и потребне подршке и циљева, укључујући и младе који се осамостаљују. Тиме би се значајно унапредили капацитети установа и самх младих за планирање,
- Кроз планирање подршке унапредити координативну улогу центра за социјални рад, заједнички рад водитеља случаја, васпитача и саветника за хранитељство и заједнички наступ у локалној заједници, пред младом особом, хранитељима и другим сарадницима.

Препоруке које се односе на развој услуга и доступност подршке

Анализа је показала да , поготову у центрима за социјални рад, али и у установама и центрима за породични смештај и усвојење, недостају фокусирани програми за унапређење фактора успешног осамостаљивања младих као што су развој социјалних и вештина свакодневног живота, очување менталног здравља, резилијенци, вештина за тражење посла и запошљавање и других. Из тих разлога изостаје потребна подршка младима, а млади излазе са алтернативног старања без да су

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

реално могуће развили капацитете за самосталност. С друге стране, услуге које постоје у заједници се недовољно користе, најчешће због недостатка информација и постојећих прописа.

Препоруке за унапређивање:

- Усвајањем наведених стандарда подршке осамостаљивању и самосталности младих омогућило би се дефинисање основних области подршке и усмерење за развој потребних програма и конкретних активности,
- Подстицати развој иновативних услуга у заједници и усвајање стандарда за иновативне услуге кроз наменски расписане огласе, јавне набавке, покретањем пројеката за креирање стандарда иновативних услуга и сарадњу са локалним самоуправама,
- Омогућити, условно речено, "прелазно лиценцирање" за иновативне услуге које се тек пилотирају и развијају, тако да се оне могу обезбеђивати у пилот периоду са повољнијим условима лиценцирања,
- Усвојити стандарде саветодавно-терапијских и посебно социо-едукативних услуга у раду са децом и младима, како би се обезбедио квалитет програма услуга и програма обука,
- Преиспитати услугу становања уз подршку и увести нове модалитете услуге, примереније потребама младих који се осамостаљују,
- Размотрити могућност обезбеђивања становања као независног облика подршке који се комбинује са другим потребним видовима подршке, што би омогућило индивидуализованије обезбеђивање подршке младима у складу са њиховим појединачним потребама, и економичност трошкова,
- Могуће је размотрити опцију оснивања посебних услуга у заједници које би имале функцију координативног центра у обезбеђивању индивидуализованих услуга младима који се осамостаљују и које би повезивале све ресурсе у заједници. Ово може бити и један сегмент рада са младима у посебној организационој јединици центра за социјални рад,
- Унапредити координацију на локалу, како би водитељи случаја имали потребне информације о услугама и пружаоцима истих и могли да их лако контактирају и упућују младе на коришћење њихових услуга и подршке.

Препоруке које се односе на унапређивање координације у заједници

Анализа је показала да су координација и аранжирање услуга од стране центра за социјални рад недовољни и да не омогућавају коришћење свих ресурса ради остваривања права младих који се осамостаљују. С друге стране, установе и центри за породични смештај су много повезанији са заједницом у којој делују и много више користе постојеће услуге и активности у оквиру других система, што унапређује добробит младих.

Препоруке за унапређивање:

- Појачати деловање Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања на повезивању и укључивању других система у подршку младима како би се на стратешком нивоу омогућила повезаност система и заједничко деловање у остваривању права младих

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

који се осамостаљују. Овим радом створили би се неопходни предуслови за повећање успешности рада стручних радника у локалним заједницама,

- Унапредити компетенције, пре свега директора и руководиоца, а потом и водитеља случаја и других стручних радника, за развој сарадничких мрежа у заједници и организацију заједнице у циљу развоја система социјалне заштите, развоја солидарности и хуманости заједнице и посебно подршке младима који се осамостаљују,
- Унапредити систем информисања о расположивим услугама и изворима подршке за младе који се осамостаљују на републичком и локалном нивоу,
- Омогућити потребан број запослених за обављање ових послова,
- Радити на формирању сарадничке мреже установа, организација, донатора, финансијера, компанија, предузетника, верских организација и свих релевантних актера

Препоруке за хитно унапређење у оквирима постојећих ресурса

У постојећем контексту, захваљујући до сада развијеним механизмима, могуће је унапређивање подршке младима који се осамостаљују које се може реализовати одмах, без увођења системских измена:

- Увести обавезу директора и руководиоца службе за младе да формирају и континуирано ажурирају интерне базе података о доступним услугама, програмима и активностима подршке за младе у њиховој средини и учине их доступним водитељима случаја. У овире базе података могу се сачинити смернице о условима и начину за укључивање младих у програме.
- Наложити обавезу информисања о правима важним за подршку младима и условима под којима се она обезбеђују у другим системима, као што је стамбена подршка, на пример, или подршка коју обезбеђује Национална служба за запошљавање. Ово може бити обавеза правника у центрима за социјални рад, руководиоца и директора или самог министарства,
- Размотрити укљученост младих који су напустили систем алтернативног старања и сада су корисници новчане социјалне помоћи у поступак активације у складу са Уредбом о мерама социјалне укључености корисника новчане социјалне помоћи и укључити младе у активацију,
- Сачинити списак младих који излазе са алтернативног старања у овој и наредној години са пописом имовине и оспособљености за запошљавање и сачини план за обезбеђивање становања и запошљавања у оквиру плана еманципације, укључујући различите модалитет подршке. Ради се о малом броју младих по центру за социјални рад. Започети преговоре у локалној самоуправи, локалној заједници, укључујући компаније и предузетнике, и са могућим донаторима, о обезбеђивању средстава и потребне подршке,
- Остварити комуникацију са васпитачима и саветницима за хранитељство и остваривати макар један телефонски контакт месечно са колегама и младима на смештају. Искористити ревизију смештаја и старатељства за обављање теренских посета младима који се осамостаљују,
- Опремити макар један рачунар у служби за младе микрофоном и видео камером како би се омогућила онлајн комуникација и састанци и оспособити водитеље случаја да их користе

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

8 ЛИТЕРАТУРА

1. Конвенција о правима детета, <https://www.unicef.org/serbia/media/3186/file/Konvencija%20o%20pravima%20deteta.pdf>
2. Универзална декларација о људским правима, <http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2013/02/Univerzalna-deklaracija-o-ljudskim-pravima-1948.pdf>
3. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, <http://www.zastupnik.gov.rs/images/SerbianSerbe01.pdf>
4. Међународни пакт о економским и социјалним правима, <https://ius.bg.ac.rs/wpcontent/uploads/2020/11/PESK.pdf>
5. Ревидирана европска социјална повеља, http://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2012/11/images_files_Revidirana%20Evropska%20socijalna%20povelja%20SE.pdf
6. Корак напред, "Примена смерница о алтернативном старању о деци"
7. Смернице за алтернативно старање о деци, <https://sos-decijasela.rs/wp-content/uploads/2019/06/smernice-1.pdf>
8. Anne Tweddle, Youth Leaving Care – How Do They Fare?, 2005, http://voices.mb.ca/wp-content/uploads/2016/03/Final_Youth_leaving_care_report_copy.pdf
9. Miranda J. Cunningham, Marcelo Diversi: Aging out: Youths' perspectives on foster care and the transition to independence, Qualitative Social Work 2016, <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.842.8914&rep=rep1&type=pdf>
10. A.Dworsky, Keri-Nicole Dillman, M. Robin Dion, Brandon Coffee-Borden, Miriam Rosenau, Mathematica Policy Research: Housing for Youth Aging Out of Foster Care, A Review of the Literature and Program Typology, U.S. Department of Housing and Urban Development, Office of Policy Development & Research, https://www.huduser.gov/publications/pdf/HousingFosterCare_LiteratureReview_0412_v2.pdf
11. LeeAnne Dewar, Deborah Goodman: Best Practices in Transitioning Youth Out of Care ~ Successful Transitions, Success as Adults, Child Welfare Institute, Children's Aid Society of Toronto March 30, <https://untilthelastchild.com/wp-content/uploads/2014/06/CWI-Best-Practices-Transition-Youth-Lit-Review-Mar-30-2014-FINAL.pdf>
12. Извештај о стању права детета у Републици Србији, новембар 2019 мај 2020. године, Центар за права детета 2020, <http://zadecu.org/wp-content/uploads/2020/09/Izves%CC%8Ctaj-o-stanju-prava-deteta-u-RS-za-period-nov2019-maj2020..pdf>
13. Деца у систему социјалне заштите 2020., Републички завод за социјалну заштиту, Београд, 2021., <http://www.zavodsz.gov.rs/media/2158/deca-u-sistemu-socijalne-zastite-2020.pdf>
14. Извештај о раду установа за смештај деце и младих за 2020. годину, Републички завод за социјалну заштиту, Београд, 2021, <http://www.zavodsz.gov.rs/media/2158/deca-u-sistemu-socijalne-zastite-2020.pdf>

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

15. Синтетизовани извештај о раду центара за породични смештај и усвојење за 2018. годину, Републички завод за социјалну заштиту, Београд, 2019, <http://www.zavodsz.gov.rs/media/1875/izvestaj-o-radu-centara-za-porodicni-smestaj-i-usvojenje-za-2018.pdf>
16. Д.Влаовић Васиљевић, В. Ковачевић, Ж.Шундерић: Анализа положаја младих у ризику и препоруке за унапређење њихове социјалне и економске инклузије, Центар за социјалну политику, Београд, 2017. године, <http://csp.org.rs/sr/csp-inicijative/analiza-polo%C5%BEaja-mladih-u-riziku-sa-preporukama-za-unapre%C4%91enje-njihove-socijalne-i-ekonske-inkluzije.html>
17. А. Бургунд Исаков: Анализа положаја младих који апуштају систем алтернативног старања, СОС децја села, Београд, 2019. , <https://sos-decijasela.rs/wp-content/uploads/2019/12/ANALIZA-POLO%C5%BDAJA-MLADIH-KOJI-NAPU%C5%A0TAJU-SISTEM-AS.pdf>
18. Milanović, M., Žegarac, N. (2014). Rezultati analize podataka iz baze Ministarstva rada i socijalne politike. U: U lavirintu socijalne zaštite: pouke istraživanja o deci na porodičnom i rezidencijalnom smeštaju. (ur. Žegarac, N.) Fakultet političkih nauka i UNICEF, Beograd, https://www.unicef.org/serbia/sites/unicef.org.serbia/files/2018-08/U_lavirintu_socijalne_zastite.pdf
19. Национална стратегија за младе за период 2015-2025 године , <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2015/22/1/reg>
20. Стратегија запошљавања у републици Србији за период 2021 до 2026, <https://www.srbija.gov.rs/dokument/45678/strategije-programi-planovi-.php>
21. Krovna organizacija mladih Krovna organizacija mladih, <https://koms.rs/2021/11/01/sta-su-garancije-za-mlade-i-zbog-cega-bi-trebalo-da-nam-budu-vazne/>
22. Стратегија развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. године, https://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2021/02/1-SROVRS-2030_MASTER_0402_V1.pdf
23. Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године, <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/44/1/reg>
24. Програм реформе политике запошљавања и социјалне политике, <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/06/SIPRU-ESRP-2016-Srpski.pdf>
25. Д.Влаовић Васиљевић, В. Ковачевић, Ж.Шундерић: Анализа положаја младих у ризику и препоруке за унапређење њихове социјалне и економске инклузије, Центар за социјалну политику, Београд, 2017. године, <http://csp.org.rs/sr/csp-inicijative/analiza-polo%C5%BEaja-mladih-u-riziku-sa-preporukama-za-unapre%C4%91enje-njihove-socijalne-i-ekonske-inkluzije.html>
26. Програм економских реформи, <https://mfin.gov.rs/dokumenti2/program-ekonomskih-reformi-erp>
27. Акциони план за Поглавље 19 – Социјална политика и запошљавање, <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/ostalo/sektor-za-medjunarodnu-saradnju-evropske-integracije-i-projekte/akcioni-plan-za-poglavlje-19-socijalna-politika-i-zaposljavanje>
28. Акциони план за Поглавље 23, <https://www.mpravde.gov.rs/tekst/30402/revidirani-akcioni-plan-za-poglavlje-23-i-strategija-razvoja-pravosudja-za-period-2020-2025-22072020.php>
29. Правилник о стручним пословима у социјалној заштити, <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/Pravilnik%20o%20strucnim%20poslovima%20u%20SZ.pdf>
30. Правилник о лиценцирању стручних радника у социјалној заштити, https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2021-02/Licenciranje-strucnih-radnika-u-socijalnoj-zastiti_lat.pdf
31. Мапирање услуга социјалне заштите у надлежности јединица локалних самоуправа у Републици Србији, Центар за социјалну политику и саардници, Београд, 2016, <https://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/12/Mapiranje-usluga-socijalne-zastite.pdf>
32. Поф.др.Невенка Жеграц, Мапирање пракси и радне снаге у области заштите деце у Србији, Child Protection Hub, Centar za integraciju mladih, Београд, 2016 https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/serbia_srb_web.pdf
33. Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад, https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik_o_organizaciji_normativima_i_standardima_rada.html

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

34. Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, <https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik-blizim-uslovima-standardima-pruzanje-usluga-socijalne-zastite.html>
35. Списак лиценцираних пружалаца услуга <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/predlozi-i-nacrti/sektor-za-brigu-o-porodici-i-socijalnu-zastitu/usluge-socijalne>
36. Уредба о мрежи установа социјалне заштите, <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/Uredba%20o%20mrezi%20ustanova.pdf>
37. Мапирање услуга социјалне заштите у надлежности јединица локалних самоуправа у Републици Србији, Центар за социјалну политику и сарадници, Београд, 2016, <https://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2016/12/Mapiranje-usluga-socijalne-zastite.pdf>
38. Студија негативних искустава у детињству (ACE студија), УНИЦЕФ, Београд, 2019. година, <https://www.unicef.org/serbia/pregled-studije-o-negativnim-iskustvima-u-detinjstvu-ace-studija>
39. Епидемиолошко истраживање насиља над децом у Србији, Н.Ханак, Л.Тењовић, В. Ишпановић-радојковић, а.Влајковић, М Беара, Београд, у ТЕМИДА , јун 2013, страна 75-102
40. З.Вуксановић-Мацура, тим програма „Подршка Европске уније социјалном становању и активној инклузији“: холистички приступ социјалном становању, Канцеларија Уједињених нација за пројектне услуге (УНОПС), Београд, 2021, <https://social-housing.euzatebe.rs/rs/vesti/eu-shai-objavio-studiju-holisticki-pristup-socijalnom-stanovanju>

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА
Сектор за уговарање и финансирање програма
из средстава Европске уније
МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ,
БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА
МИНИСТАРСТВО ОМЛАДИНЕ И СПОРТА

Овај пројекат финансира
Европска унија

#ЕУ
ЗА ТЕБЕ

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

9 АНЕКСИ

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА
Сектор за уговарање и финансирање програма
из средстава Европске уније
МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ,
БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА
МИНИСТАРСТВО ОМЛАДИНЕ И СПОРТА

Овај пројекат финансира
Европска унија

#ЕУ
ЗА ТЕБЕ

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Анекс 1

**Преглед локалних самоуправа са којих потичу деца и млади на
смештају са подацима о актуелном броју деце старије од 14 година и
младих са њихове територије и узрасту на коме се налазе у 2021.
години**

ЈЛС са које корисник потиче	Године корисника													Тотал
	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	
Александровац				1	1	2		1				2		7
ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКУЉИВАЊУ МЛАДИХ														
Алексинач	4	9	5	3	3	7	2	4	4	1				42
Алибунар	1	3	5	6	2									17
Апатин		2	2	3	1	1	1	1						11
Аранђеловац	1	2	2	8	1	6	2	3	4	1	1	2		33
Ариље				1										1
Бач	2	1	3			2								8
Бачки Петровац		1	4	1		1		1						8
Бајина Башта		1		1				1						3
Бајмок					1									1
Банатско Аранђелово		1												1
Барајево			2											2
Баточина							1			1				2
Бечеј		3		2	1									6
Бела Црква			1	2		1								4
Бела Паланка			1	2				1						4
Београд	8	9	6	10	8	1		3	2	1		1	1	49
Блаце						1	1		1					3

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Године корисника	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	
Богатић					1						1			2
Бољевац								1						1
Бор	3		4	1				1						9
Босилеград						1								1
Бошњане	1													1
Брус					2	1	1	2		1	2			9
Ћајетина		1	2											3
Чантавир							1							1
Ћићевац	1		2		2	1								6
Чока		1	1	1			1							4
Црна Гора			2											2
Црвенка			1									1		2
Деспотовац				1	1									2
Димитровград	1	1	1											3
Дољевац				1		1								2
Голубац				1	2									3
Горњи Катун				1										1
Горњи Милановац		3			1									4
Инђија		1	2	1	3	1			1	1				10

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Године корисника	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	
Ивањица		1	1		2	3								7
Јагодина	3	3	4	1	9	6	1	4		1				32
Какањ	1													1
Кладово		1	1											2
Кнић		2	1											3
Књажевац	2		1				1			1		1		6
Коцељева		4	4		1	1	2	1	1		2			16
Косјерић	1		1											2
Косово				1							1	1		3
Крагујевац	3	5	6	8	3	3	5		2	1	1	1		38
Краљево	1	2	3	4	2	1	2	1	1					17
Крупањ			1									1		2
Крушевац			1		2	2	1		1		1			8
Кучево		1		1		1			1		1			5
Кула					4	3						2		9
Куршумлија		3	1	1	2	1	1	1						10
Лајковац	2				2			1						5
Лепосавић				2		1		1						4
Лесковац	1	2	1	3	2	4	2	6	1		1			23
Љиг	1													1

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Године корисника	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	
Љубовија	2			1										3
Лозница	5	4	1	7	5	1	1	3		1		1		29
Лучани	1	3	1	2										7
Мајданпек	1	1	1	1	1		2	1	1		1			10
Мали Иђош	3		3	2		1	1				1			11
Мали Зворник						1		1						2
Мало Црниће		1		1										2
Неготин	3			1	1									5
Нова Црња				1								1		2
Нова Варош			1											1
Нови Сад									1					1
Обреновац			1	1				1						3
Оџаци	1		1	3	1	1								7
Бачка Топола	4	3		3	2	1	1			1	1			16
Пећинци			2	3			1		1		1			8
Петровац на Млави			1											1
Пожаревац					1									1
Пожега			2	2		1		1						6
Прибој					1				1					2

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Године корисника	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	
Пријеполје							2		1	1				4
Призрен												1		1
Рача					1			1	1					3
Рашка	1							1						2
Ражањ		2	1	1							1			5
Рековац	2	1	1	1										5
Рума	2	3	3	2	1	3			1					15
Шабац			4	2	1						1			8
Сента		1	1	2	5	4				1		2		16
Шид								1						1
Сивац		1												1
Скадар					1									1
Смедерево			1	1	1	1					1			5
Сокобања		1	1											2
Сопот						1								1
Србобран		1		2										3
Сремска Митровица	1	4	3	5	3	1								17
Српски Крстур	1		2					1						4
Сталаћ	1													1

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Године корисника	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	
Стара Пазова							1		1					2
Штрпце							1							1
Суботица	14	27	14	19	11	7	3	2	2	2		3	1	104
Сурдулица			3					1						4
Свилајнац		3												3
Сврљиг								1						1
Темерин		1					1							2
Тител				1										1
Трстеник	4		1	4										9
Уб	1		1	2	5		1	1	1					12
Ужице	2		5	1	3	1				3	3			18
Ваљево			1	6	2	1	4			1	2			17
Велико Градиште			1											1
Владичин Хан														0
Владимирци					1									1
Власотинце											1			1
Врбас		1		2		1	1		2		1			8
Врњачка бања					2									2
Вршац						1								1

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Године корисника	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	
Жабалъ		3	2	3		1			1					10
Жабари		1	1	2	1									5
Зајечар	1	3	3	4	1	2	4	3	2	1				24
Житиште		1	2	3	1			1						8
Зрењанин	5	5	5	6	3	4	1		3	1	1			34
Нема података	1	1		1	3			1				1		8
Тотал	93	135	142	166	117	87	50	55	38	21	27	21	2	952

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Анекс 2

Преглед података о деци и младима који су смештени на територији исте локалне самоуправа са које потичу

ЈЛС	Број корисника	ЈЛС	Број корисника
Александровац	5	Бела Црква	4
Алексинач	35	Бела Паланка	4
Алибунар	10	Београд	36
Апатин	6	Блаце	3
Бач	10	Богатић	1
Бачки Петровац	4	Бољевац	1
Бајина Башта	2	Бор	9
Бајмок	1	Босилеград	1
Банатско Аранђелово	1	Брус	8
Барајево	2	Ђајетина	3
Баточина	1	Чантавир	1
Бечеј	6	Ћићевац	5
Чока	4	Лајковац	2
Црвенка	1	Лепосавић	1
Деспотовац	3	Лесковац	21

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

ЈЛС	Број корисника	ЈЛС	Број корисника
Димитровград	1	Љубовија	1
Горњи Милановац	3	Лозница	21
Инђија	9	Лучани	3
Ивањица	1	Мајданпек	10
Јагодина	31	Мали Иђош	11
Кладово	2	Мали Зворник	2
Кнић	2	Мало Црниће	2
Књажевац	8	Неготин	3
Коцељева	14	Нова Црња	1
Косјерић	2	Нова Варош	1
Косово	1	Оџаци	4
Крагујевац	35	Општина Бачка Топола	15
Краљево	16	Пећинци	7
Крупањ	1	Петровац на Млави	1
Крушевац	8	Пожега	4
Кучево	5	Прибој	2
Кула	5	Рашка	2
Куршумлија	6	Ражањ	2
Рековац	5	Врбас	8
Рума	13	Жабаљ	10

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

ЈЛС	Број корисника	ЈЛС	Број корисника
Шабац	7	Жабари	5
Сента	13	Зајечар	24
Смедерево	5	Житиште	5
Сопот	1	Зрењанин	18
Србобран	1		
Сремска Митровица	14		
Сталаћ	1		
Штрпце	1		
Суботица	93		
Сурдулица	2		
Свилајнац	2		
Темерин	2		
Трстеник	3		
Уб	8		
Ваљево	17		
Владимирци	1		
Власотинце	1		

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Анекс 3

Преглед података о планираној динамици повратка/напуштања алтернативног смештаја и почетка самосталног живота младих у локалној заједници

ЈЛС на којој је планирано да дете живи након изласка из система алтернативног старања:	Предвиђена година напуштања система социјалне заштите:					ЈЛС на којој је планирано да дете живи након изласка из система алтернативног старања:	Предвиђена година напуштања система социјалне заштите:				
Година:	2022	2023	2024	2025	2026	Година:	2022	2023	2024	2025	2026
Ада			1			Бачки Петровац		4			
Александровац			1			Бајина Башта		1	1	1	
Алексинац	1	1	1	1	2	Бајмок			1		
Алибунар	1	3	2	3	2	Банатско Аранђелово			1		
Апатин	1	1	1			Барајево		2			
Аранђеловац	2	3	3		1	Баточина		1			
Б. Паланка	1					Бечеј	1			2	
Бач		2	1	2	1	Бела Црква	1		1	2	
Бачка Топола	3	1	4	3	1	Бела Паланка	1	1			
Београд	16	9	9	7	5	Бољевац					1
Блаце	1	1		1		Бошњане Варварин				1	
Брус		3	1	1	1	Косјерић		1		1	
Чачку				1		Крагујевац	5	2	2	2	3

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Година:	2022	2023	2024	2025	2026	Година:	2022	2023	2024	2025	2026
Чајетина		1		1	1	Краљево	4	2	2	1	7
Ћићевац		1	1			Крупањ	1	1			
Чока		3	1			Крушевац	2	2	3	1	
Црвенка			1			Кучево		2		3	
Деспотовац	1	1				Кула	3			2	
Димитровград				1		Куршумлија		4	2	1	3
Дољевац	2					Лајковац		1			
Голубинци			1			Лепосавић	1			1	1
Горњи Катун	1					Лесковац	2	5	1	11	2
Горњи Милановац			4		1	Лешница					1
Инђија	2	2	3	3	1	Љубовија					1
Иностранство		2				Лозница	9		4	3	4
Ивањица		2		1	1	Лучани		2		4	
Јагодина	5	4	1		1	Мајданпек	1	1	1	2	1
Кањижа	1					Макова Седмица	1				
Кладово		1	1			Мали Иђош	1	2	2		3
Кнић		1				Мало Црниће					
Књажевац	2	1		1		Неготин	1			2	1
Коцељева	4	3	3		2	Шабац	2	4	2	1	
Нема податак	7	16	13	10	8	Сараорци		1			
Ниш	1		1	1	1	Сечањ			2		

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

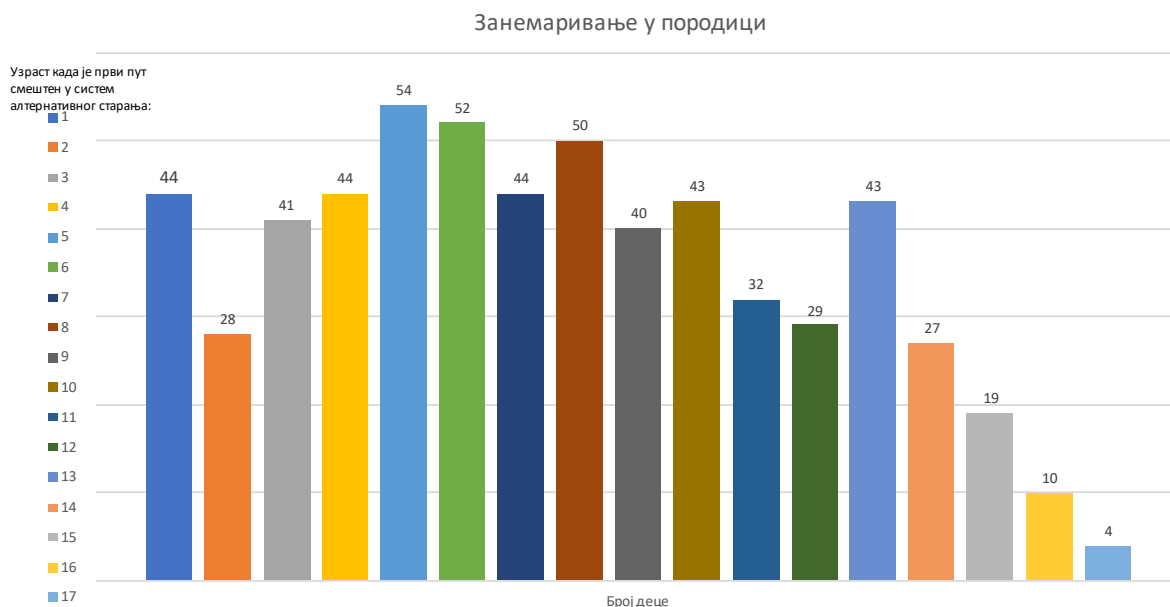
Година:	2022	2023	2024	2025	2026	Година:	2022	2023	2024	2025	2026
Нова Црња				1		Сента	3	1	2		2
Нови Бановци	1					Смедерево				2	
Нови Сад	1	3	3	1	1	Сомбор	2	2	1		
Обреновац		3				Србобран			1		
Оџаци					1	Сремска Митровица		1	2	1	1
Осечина		1				Стара Моравица		1			
Панчево	1	1				Стара Пазова	1				
Параћин				1		Суботица	10	20	19	25	4
Пећинци	4	2		1		Свилајнац	1		2		
Петровац на Млави			1			Темерин	1	1	1	1	
Пожаревац	1		2			Трстеник	3	2		2	
Пожега			2		1	УБ		5	1	1	
Прибој		1	2			Ужице	1	3		2	1
Рашка					2	Ваљево	5	2		1	
Ражањ	1		2	1	1	Велика Плана	1				
Рековац				1	1	Владимирци			1		
Рума	2	1		4		Врбас	1	1	1	1	1
Врњачка Бања					2	Загубица	1	1			
Вршац	2	1				Зајечар	3	3	6	8	3
Жабалъ	1		1			Житиште	3		2		
Жабари			2	1	1	Зрењанин	6	4	6	7	1
Тотал	144	161	139	140	80						

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Анекс 4

Преглед разлога за измештање деце и младих из породице дат у односу на природу узрока и узраст деце и младих приликом измештања

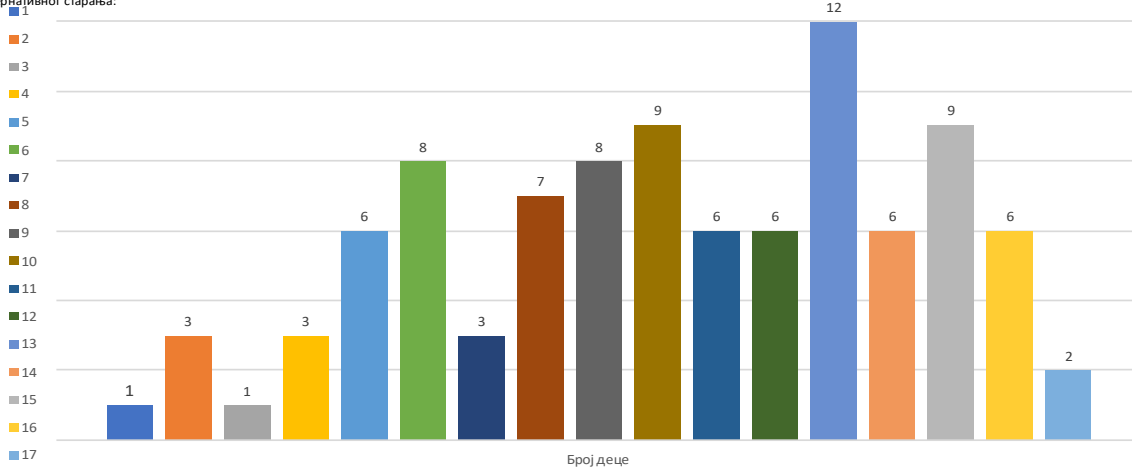

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

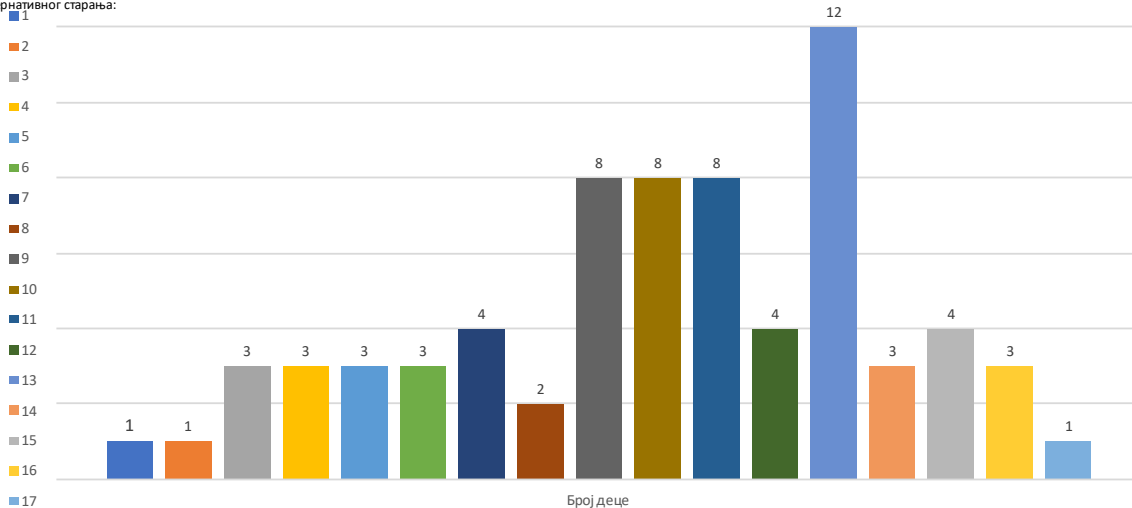
Емоционално насиље

Узраст када је први пут
смештен у систем
алтернативног старања:

Физичко насиље

Узраст када је први пут
смештен у систем
алтернативног старања:

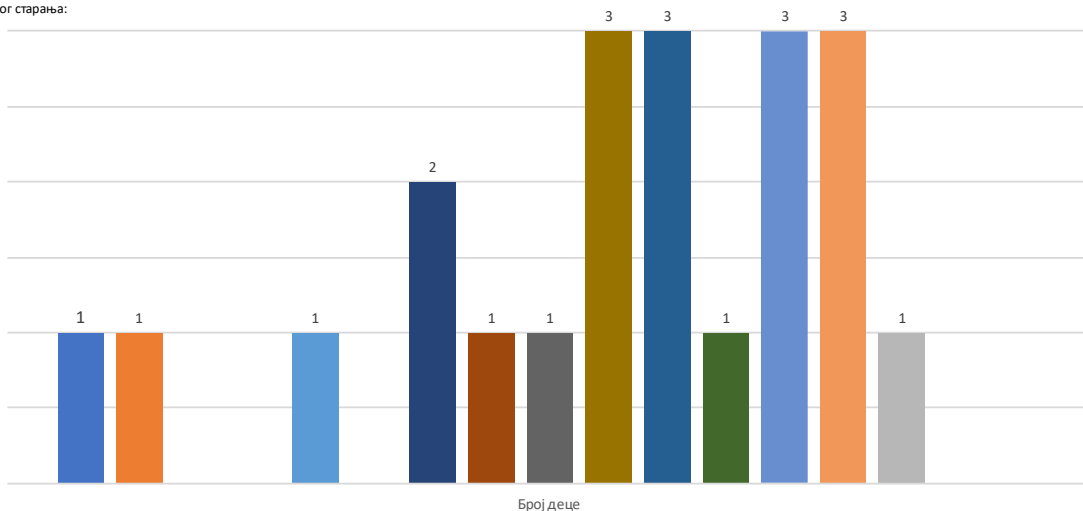

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Сексуално насиље

Узраст када је први пут
смештен у систем
алтернативног старања:

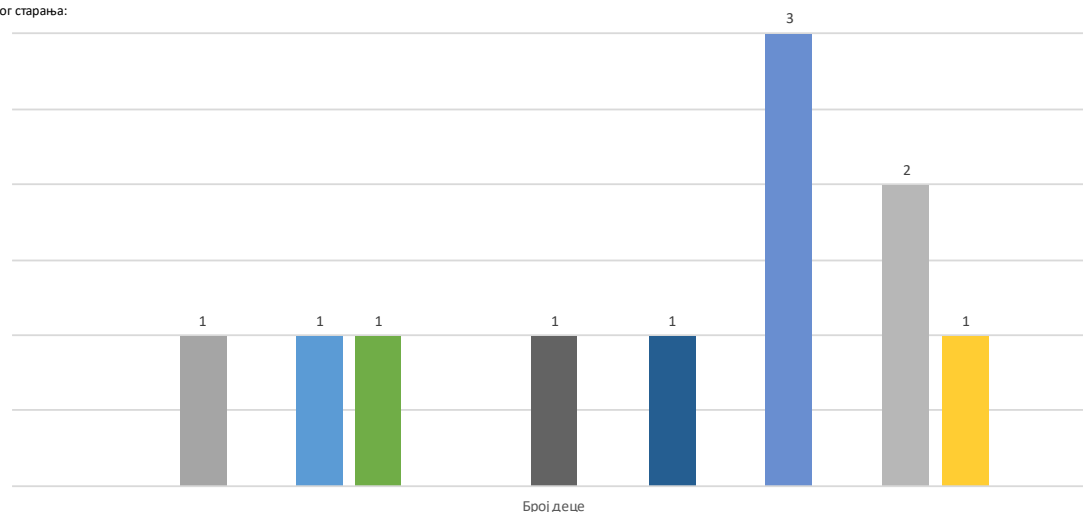
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12
- 13
- 14
- 15
- 16
- 17

Дете је експлоатисано

Узраст када је први пут
смештен у систем
алтернативног старања:

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12
- 13
- 14
- 15
- 16
- 17

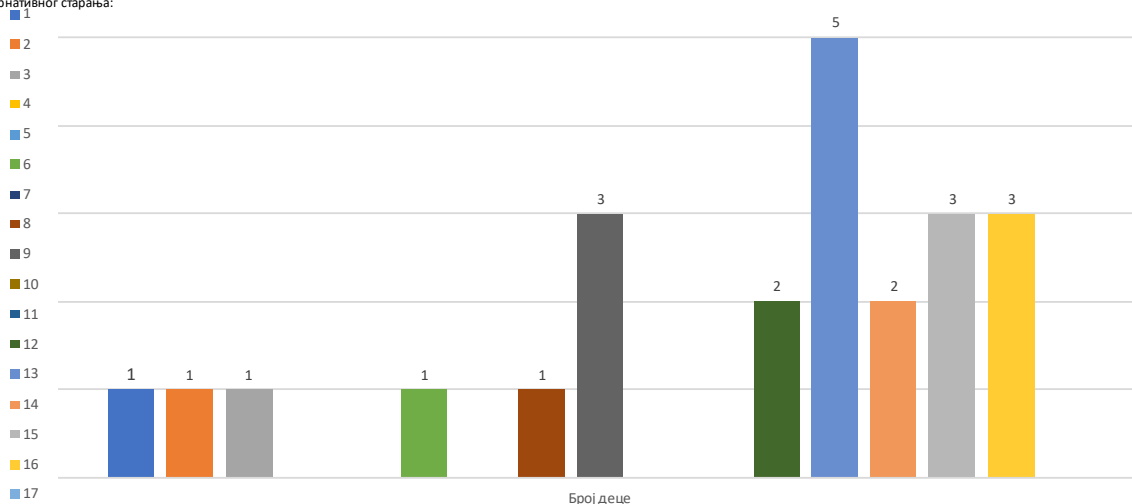

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

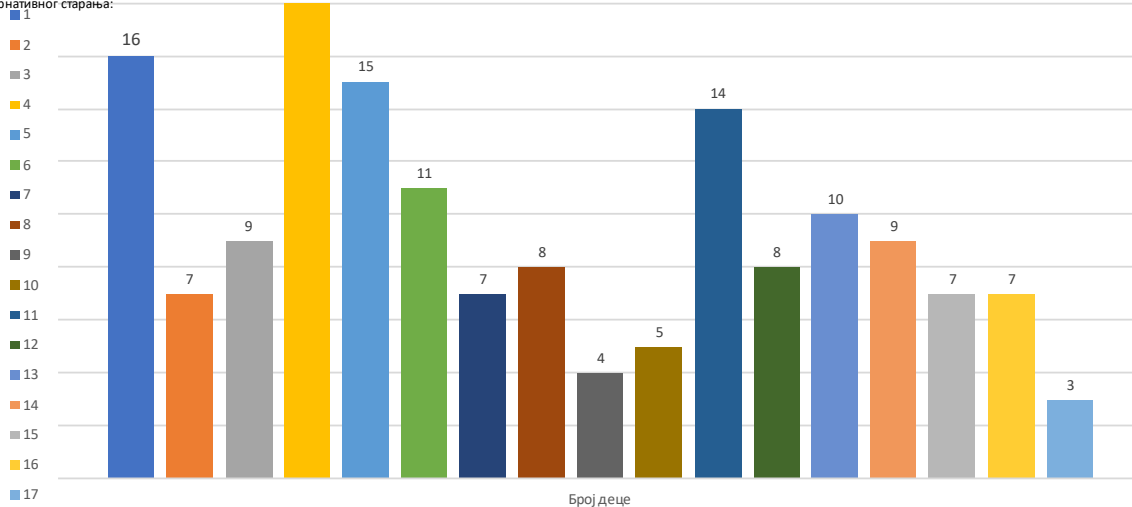
Дете има проблеме у понашању

Узраст када је први пут
смештен у систем
алтернативног старања:

Родитељи спречени да врше родитељску дужност

Узраст када је први пут
смештен у систем
алтернативног старања:

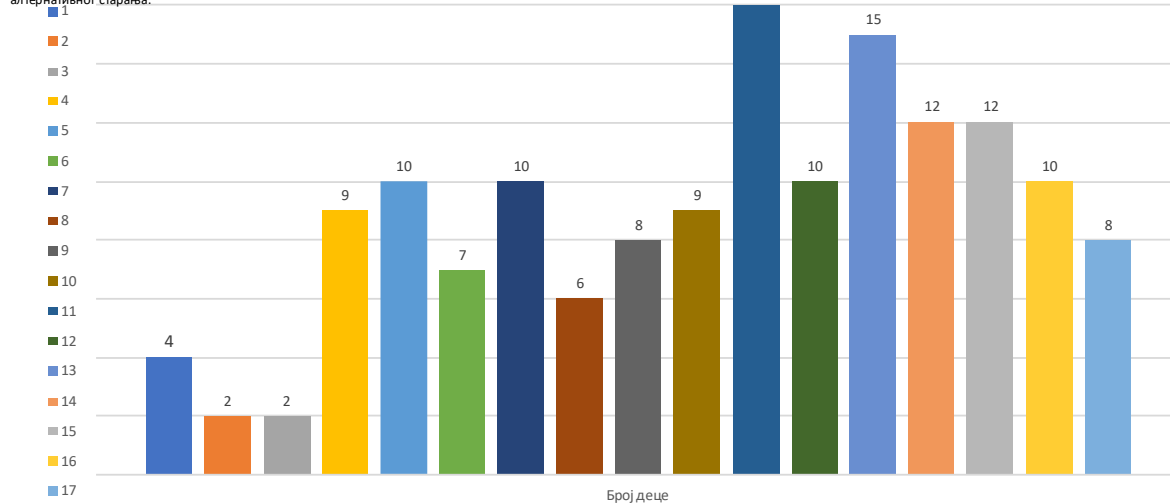

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

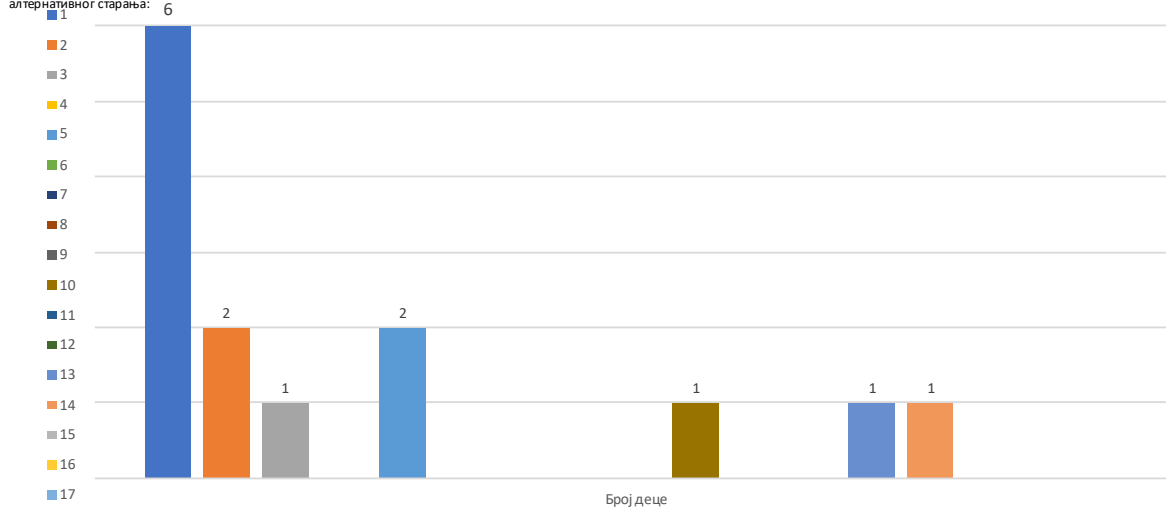
Родитељи преминули

Узраст када је први пут
смештен у систем
алтернативног старања:

Родитељи нису стекли пословну способност

Узраст када је први пут
смештен у систем
алтернативног старања:

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Анекс 5

Преглед података о деци и младима који су смештени на територији исте локалне самоуправе на којој живе и њихови рођаци

ЈЛС	Број младих	ЈЛС	Број младих	ЈЛС	Број младих	ЈЛС	Број младих
Ада	1	Бела Црква	4	Деспотовац	3	Крушевац	8
Александровац	4	Бела Паланка	4	Димитровград	1	Кучево	5
Алексинач	34	Београд	28	Горњи Милановац	3	Кула	4
Алибунар	10	Блаце	4	Инђија	9	Куршумлија	6
Аранђеловац	13	Богатић	1	Ивањица	1	Лајковац	1
Апатин	5	Бојник	1	Јагодина	28	Лепосасвић	1
Бач	7	Бољевац	1	Кладово	2	Лесковац	18
Бачки Петровац	4	Бор	8	Кнић	2	Лозница	21
Бајина Башта	3	Босилеград	1	Књажевац	7	Лучани	3
Бајмок	1	Брус	8	Коцељева	14	Мајданпек	8
Банатско Аранђелово	1	Ђајетина	3	Косјерић	2	Мали Иђош	12
Барајево	1	Ћићевац	5	Крагујевац	38	Мали Зворник	2

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

ЈЛС	Број младих	ЈЛС	Број младих	ЈЛС	Број младих	ЈЛС	Број младих
Баточина	2	Чока	4	Краљево	15	Мало Црниће	2
Бечеј	4	Црвенка	1	Крупањ	1	Милошевац	1
Неготин	3	Сечањ	1	Ушће	0		
Ниш	3	Сента	11	Ужице	13		
Нова Варош	1	Смедерево	3	Ваљево	15		
Оџаци	4	Сомбор	1	Владимирци	1		
Општина Бачка Топола	13	Сопот	1	Врбас	8		
Панчево	1	Сремска Митровица	8	Врњачка Бања	1		
Пећинци	4	Сталаћ	1	Жабалъ	10		
Петровац на Млави	1	Штрпце	1	Жабари	3		
Пожега	6	Суботица	88	Зајечар	27		
Прибој	2	СУРЧИН	1	Житиште	8		
Прокупље	1	Сурдулица	2	Зрењанин	16		
Рашка	2	Свилајнац	2	Тотал	679		
Ражањ	3	Темерин	3				
Рековац	4	Трстеник	3				
Рума	7	ТУТИН	0				
Шабац	7	УБ	8				

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Анекс 6

Преглед података о младима који се враћају/остају у локалној заједници из које потичу

ЈЛС	Број младих	Проценат од укупног броја младих који се враћају/остају у својој ЈЛС	ЈЛС	Број младих	Проценат од укупног броја младих који се враћају/остају у својој ЈЛС
Александровац	4	0.6%	Београд	36	5.1%
Алексинач	33	4.7%	Блаце	2	0.3%
Алибунар	11	1.6%	Бољевац	1	0.1%
Апатин	5	0.7%	Бор	9	1.3%
Аранђеловац	17	2.4%	Босилеград	1	0.1%
Бач	8	1.1%	Бошњане	1	0.1%
Бачки Петровац	4	0.6%	Брус	7	1.0%
Бајина Башта	2	0.3%	Ђајетина	3	0.4%
Бајмок	1	0.1%	Чантавир	1	0.1%
Банатско Аранђелово	1	0.1%	Ћићевац	2	0.3%
Барајево	1	0.1%	Чока	4	0.6%
Бечеј	3	0.4%	Деспотовац	3	0.4%
Бела Црква	3	0.4%	Димитровград	2	0.3%
Бела Паланка	5	0.7%	Дољевац	1	0.1%

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

ЈЛС	Број младих	Проценат од укупног броја младих који се враћају/остају у својој ЈЛС	ЈЛС	Број младих	Проценат од укупног броја младих који се враћају/остају у својој ЈЛС
Горњи Катун	1	0.1%	Лајковац	1	0.1%
Горњи Милановац	4	0.6%	Лепосавић	3	0.4%
Инђија	10	1.4%	Лесковац	22	3.1%
Ивањица	5	0.7%	Љиг	1	0.1%
Јагодина	30	4.3%	Љубовија	1	0.1%
Кладово	2	0.3%	Лозница	19	2.7%
Кнић	0	0.0%	Лучани	6	0.9%
Књажевац	5	0.7%	Мајданпек	8	1.1%
Коцељева	14	2.0%	Мали Иђош	8	1.1%
Косјерић	2	0.3%	Мало Црниће	2	0.3%
Крагујевац	34	4.9%	Неготин	3	0.4%
Краљево	15	2.1%	Нова Варош	1	0.1%
Крупањ	1	0.1%	Нови Сад	1	0.1%
Крушевац	8	1.1%	Обреновац	3	0.4%
Кучево	5	0.7%	Оџаци	3	0.4%
Кула	6	0.9%	Општина Бачка Топола	12	1.7%
Куршумлија	10	1.4%	Пећинци	7	1.0%
Петровац на Млави	1	0.1%	Пожаревац	1	0.1%

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

ЈЛС	Број младих	Проценат од укупног броја младих који се враћају/остају у својој ЈЛС	ЈЛС	Број младих	Проценат од укупног броја младих који се враћају/остају у својој ЈЛС
Пожега	6	0.9%	Темерин	1	0.1%
Прибој	2	0.3%	Трстеник	7	1.0%
Рашка	2	0.3%	Уб	9	1.3%
Ражањ	4	0.6%	Ужице	8	1.1%
Рековац	3	0.4%	Ваљево	14	2.0%
Рума	11	1.6%	Владимирци	1	0.1%
Шабац	7	1.0%	Власотинце	1	0.1%
Сента	12	1.7%	Врбас	7	1.0%
Смедерево	4	0.6%	Жабаљ	8	1.1%
Сопот	1	0.1%	Жабари	4	0.6%
Србобран	1	0.1%	Зајечар	23	3.3%
Сремска Митровица	12	1.7%	Житиште	5	0.7%
Суботица	94	13.4%	Зрењанин	24	3.4%
Сурдулица	2	0.3%	Тотал	701	100.0%
Свилајнац	2	0.3%			

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Анекс 7

Преглед података о исказаним потребама за изнајмљивањем стана, коришћењем услуге становање уз подршку и о стамбеним објектима младих у власништву према локалним самоуправама у којима се планира осамостаљивање младих

ЈЛС	Изнајмљени стан	Млада особа има сопствени стан/кућу	Упућивање на становање уз подршку	ЈЛС	Изнајмљени стан	Млада особа има сопствени стан/кућу	Упућивање на становање уз подршку
Александровац		4		Димитровград	1	1	
Алибунар		1	1	Дољевац	2	1	
Апатин		1	1	Ивањица		4	
Аранђеловац		8		Јагодина	9	6	1
Бачка Топола		3		Кладово		1	
Бачки Петровац	1			Кнић		1	
Бела Црква			1	Књажевац	1	2	
Београд	8	2	9	Коцељева		2	3
Босилеград		1		Косјерић		1	
Брус		5		Крагујевац	7	6	4
Ђићевац		2		Краљево		4	1
Црвенка			1	Крупань	1	2	

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

ЈЛС	Изнајмљени стан	Млада особа има сопствени стан/кућу	Упућивање на становање уз подршку	ЈЛС	Изнајмљени стан	Млада особа има сопствени стан/кућу	Упућивање на становање уз подршку
Крушевац		1		Прибој	1	1	
Кула	1		4	Рашка		1	
Куршумлија	2	2		Ражањ		3	
Лепосавић		2		Рума	1	3	
Лесковац	6	6		Шабац	3	2	
Лозница	1	9	2	Сента		1	
Лучани		2		Сомбор	1	1	
Неготин	2			Сремска Митровица			1
Нема података/не зна	6	7	7	Суботица		3	
Ниш	2	1	1	Сурдулица		2	
Нови Бановци	1			Свилајнац		1	
Нови Сад	1	1	2	Трстеник		1	
Обреновац			2	УБ		8	
Осечина	1			Ужице		1	2
Параћин		1		Ваљево	1	11	1
Пећинци	1	2		Велика Плана	1		
Пожаревац		1	2	Врбас	1		
Пожега			2	Врњачка Бања	2		
Вршац		1					
Жабалъ					3		
Зајечар		1			2		1
Зрењанин					1		1
Тотал	67	138	50				

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА
Сектор за уговарање и финансирање програма
из средстава Европске уније
МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ,
БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА
МИНИСТАРСТВО ОМЛАДИНЕ И СПОРТА

Овај пројекат финансира
Европска унија

#ЕУ
ЗА ТЕБЕ

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Анекс 8

**Преглед података о потребним активностима на привођењу намени
сигурног становања стамбених објеката младих који имају сопствени
стан/кућу**

ЈЛС у коју се враћају	Реновирање- грађевински радови (поправка крова, зидање....)	Реновирање – замена столарије	Реновирање – замена инсталација	Кречење	Набавка намештаја	Набавка фирижидера, веш машине	Набавка малих кућних апарата	Физички број корисника којима је потребна нека од услуга
Александровац	1	3	2	3	4	4	4	4
Алексинач					1			1
Алибунар		2		1	1	2	2	2
Апатин	1	1	1	3	2	2	2	3
Аранђеловац	1	3		5	5	4	4	9
Бачка Топола		1		2				3
Београд	2	2	2	3	2	1	2	5
Босилеград				1				1
Брус	3							3
Чачку	1							1
Чајетина	1							1
Чока	1	1	1	1	1	1	1	1
Деспотовац	2							2
Димитровград	1						1	1
Дољевац		1		1	1			1
Ивањица	4	3	3	4	5	5	4	5
Јагодина	2	1		3	1	1	1	5
Кладово	1	1	1	1	1	1	1	1

ЈЛС у коју се враћају	Реновирање- грађевински радови (поправка крова, зидање....)	Реновирање – замена сталарије	Реновирање – замена инсталација	Кречење	Набавка намештаја	Набавка фирижидера, веш машине	Набавка малих кућних апарата	Физички број корисника којима је потребна нека од услуга
Кнић					1	1	1	1
Књажевац		1					1	2
Коцељева	5	5	5	4	4	4	4	5
Крагујевац	4	3	2	4	3	3	5	7
Краљево				3	1		3	6
Крупањ	2	1	1	1	2	1	2	2
Крушевац	3	2	3	3	1	1	2	4
Куршумлија					1			1
Лепосавић				1				1
Лесковац	3	3	2	4	6	1	3	8
Лозница	5	3	3		3	5	6	12
Лучани	1	1	1	2	1	1	2	2
Мајданпек	1	1	1	1	1	1	1	1
Нема података/не зна	3	1	1	1	1	2	2	4
Ниш	1				1	1	1	1
Нови Сад				1	1			1
Пећинци				1			1	2

ЈЛС у коју се враћају	Реновирање- грађевински радови (поправка крова, зидање....)	Реновирање – замена сталарије	Реновирање – замена инсталација	Кречење	Набавка намештаја	Набавка фрижидера, веш машине	Набавка малих кућних апарата	Физички број корисника којима је потребна нека од услуга
Пожаревац	2	1	1	1	1	1	1	2
Пожега		1						1
Прибој					1	1	1	1
Рашка	1							1
Ражањ	2	2	2	2	2	2	2	2
Рековац	2	2	2	2	2	2	2	2
Рума				2				2
Шабац	1	1	1	1	1	1	2	2
Сента	1			1	1	1	1	1
Сомбор				1	1	1	1	1
Суботица	2			3		3	3	3
Сурдулица	1							1
Свилајнац				1	1		1	1
Трстеник				3			1	3
Уб	3				2	2	2	5
Ужице	3	3	3	3	4	3	5	5
Ваљево	2	3		8	2			9
Жабалъ	1							1

ЈЛС у коју се враћају	Реновирање-грађевински радови (поправка крова, зидање....)	Реновирање – замена столарије	Реновирање – замена инсталација	Кречење	Набавка намештаја	Набавка фирижидера, веш машине	Набавка малих кућних апарата	Физички број корисника којима је потребна нека од услуга
Зајечар	2							2
Зрењанин	1			2	1	1		3
Тотал	73	53	38	84	70	60	78	157

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Анекс 9

Преглед података о општинским становима који су намењени услузи становање уз подршку за младе који се осамостаљују и потребним активностима за њихово привођење намени

Град:	Адреса стана	Тип стана	Површина стана	Потребно реновирање	Потребно опремање стана намештајем	Потребно опремање фрижидером, веш машином, шпоретом	Потребно опремање малим кућним апаратима	Да ли је стан доступан за младе који се осамостаљују
Апатин	Др Младена Стојановића 25	Гарсоњера		Да	Да	Да	Да	Да
Аранђеловац		Гарсоњера		Не	Да	Да	Да	Не
Београд	Ацка Ђокића бб	Двособан стан		Да	Да	Да	Да	Не
Београд	Чукаричка падина			Не	Не	Не	Не	Не
Бајина Башта				Не	Не	Не	Не	Не
Брус					Да	Да	Да	Да
Блаце			75m2; 29m2	ЦСР нема увид у стање станова	Да	Да	Да	Да
Вршац			40m2	Да	Не	Не	Да	Да

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Град:	Адреса стана	Тип стана	Површина стана	Потребно реновира ње	Потребно опремање стана намештаје м	Потребно опремање фрижидер ом, веш машином, шпоретом	Потребно опремање малим кућним апаратима	Да ли је стан доступан за младе који се осамостаљуј у
Врање	Светог Саве 5 , Рада Драинца бб		40m2	Да	Да	Да		Не
Зрењанин			40m2		Да	Не		
Јагодина	Рајачићев а бр. 8	Гарсоњера		Да	Да	Да	Да	Да
Коцељева		Двособан стан		Да	Да	Да	Да	Да
Крушевац	Октобарске Револуције 10, стамбена јединица 61		55,22 m2; 25,28 m2	Један стан да, други не	Да	Да	Да	Да
Крагујевац		Двособан стан		ЦСР нема увид у стање станова				Не
Кула	Булевар Вељка Влаховића				Да	Да	Да	Не
Лозница		Једноособан стан		Да	Да	Да	Да	
Прибој	Насеље Колонија		78,25m2	Не	Не	Не	Не	Не
Панчево			40m2	Да	Да	Да	Да	Да

ПОДРШКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ АКТИВНОМ УКЉУЧИВАЊУ МЛАДИХ

Град:	Адреса стана	Тип стана	Површина стана	Потребно реновира ње	Потребно опремање стана намештаје м	Потребно опремање фрижидер ом, веш машином, шпоретом	Потребно опремање малим кућним апаратима	Да ли је стан доступан за младе који се осамостаљују
Ужице	Адреса још увек није позната	Двособан стан		Не	Да	Да	Да	Да
Шабац	Ул. Косанчић ева бр.5/2, ; Ул. Николе Тесле бр.13/27	Једнособа н стан		Не	Не	Да	Да	Да